

TARTU ÜLIKOOL
FILOSOOFIA TEADUSKOND
AJALOO JA ARHEOLOOGIA INSTITUUT
ÜLDAJALOO ÕPPETOOL

Martin Liivand

**KEISER NERO LEGENDIS JA REAALSUSES: ÜLEVAADE NERO
VALITSUSAJAST NING TEMA NEGATIIVSE KUVANDI TAGAMAADEST**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: dotsent Mait Kõiv, Ph. D.

TARTU 2013

SISUKORD

SISUKORD	2
SISSEJUHATUS.....	3
1. NEROST KUNI TROONILETULEKUNI	6
2. EMA JA POEG	8
2.1. Mõrvad trooni nimel.....	9
3. NERO JA POLIITIKA.....	17
3.1. Vabakslastute probleem	18
3.2. Nero majanduspoliitika	19
3.3. Majandusprobleemide tekkepõhjustest.....	21
3.4. Itaalia arendamine	22
4. NERO JA IMPEERIUM	24
4.1. Armeenia konflikt	24
4.2. Boudicca ülestõus.....	26
4.3. Ülestõus Juudamaal.....	26
4.4. Arengud Rooma impeeriumis	27
5. MUUTUSED NERO KAASKONNAS	29
6. NERO JA TULEKAHJU	31
6.1. Kuldne maja	33
6.2. Kristlaste olukord tulekahjajärgses Roomas	35
7. PISO VANDENÕU	38
8. NERO JA AVALIKUD ETTEASTED.....	41
9. NERO LANGUS.....	48
9.1. Vindexi ülestõus	49
9.2. Galba edu ja Nero surm.....	52
10. NERO KUVANDI ARENG	54
11. KOKKUVÕTE.....	58
SUMMARY	62
KASUTATUD ALLIKAD JA KIRJANDUS	64
Allikad	64
Kirjandus	64
Audioloengud.....	65

SISSEJUHATUS

Keiser Nerot teatakse kui julma ja verejanulist valitsejat, kes süütas põlema Rooma ning korraldas esimese kristlaste tagakiusamise. Tema näol on tegemist ühe kõige vastuolulisema keisriga Rooma impeeriumi ajaloos ning tundub, et nimega Nero käib alati kaasas üleüldine negatiivsuse oreool. Mõned keisrile omistatud teod tunduvad lausa nii ekstravagantsed, et tekib küsimus, kas Nerost kirjutanud antiikautorid oma kirjeldustes mitte ei liialda? Samas toovad antiikajaloolased välja ka keisri positiivseid tegusid ning loovad seega temast üsna raskestihoomatava ja vastuolulise pildi. Olemasolevad Nero valitsusaega käsitlevad kirjalikud allikad pärinevad keisri surmajärgsest perioodist ning suhtuvad Nerosse negatiivselt. Varases keisririigis oli kujunenud esimese sajandi keskpaigaks olukord, kus keiser omas reaalselt absoluutset võimu, kuid senat ei soovinud seda tunnistada ning üritas oma aina kahanevast võimutäiusest kinni hoida. Sellest tulenevalt leidis Rooma aristokraatia ja keisrikoja vahel aset mitmeid konflikte, mis kujundasid omakorda seda, kuidas toonased ajaloolased Rooma keisreid oma teoste lehekülgedel kujutasid. Nerost kirjutanud antiikajaloolased kuulusid aristokraatia hulka ning seega on nende teosed tihti keisrite – mitte ainult Nero – suhtes vaenulikult meelestatud.

Seega on põhjust kahelda antiikautorite poolt edasi antud Nero karakteri täielikus autentsuses ning on alust arvata, et nende teosed võimendavad Nero valitsusaja negatiivseid külgi ja on kirjutatud kallutatud vaatepunktist. Sellest lähtuvalt võtan vaatluse alla Nero negatiivset mainet kujundanud aspektid. Kavatsen kirjutada keisri elukäiku kõige enam mõjutanud sündmustest ja inimestest ning üritan välja selgitada, mil määral on antiikautorite kirjeldused Nero valitsusaja kohta liialdatud. Tasub siiski meele pidada, et töö eesmärgiks ei ole Nero tegude liigutamine moraalse spektri halvast otsast heasse otsa. Käesoleva töö eesmärk ei ole väita, et keiser ei teinud oma elu jooksul midagi taunitavat, vaid et temast antiikautorite poolt edasi antud kirjeldused võivad olla kohati võimendatud. Töö eesmärgiks on seega anda ülevaade Nero elu kõige problemaatilisematest seikadest, üritada vaadata keisrit reaalsemast ja usutavamast vaatepunktist, adresseerida antiikajaloolaste vastuolulisi väiteid ja liialdusi ning proovida seeläbi näidata Nerot realistlikumas valguses.

Varaseim ja kõige väärtuslikum allikas Nero valitsusaja kohta on Cornelius Tacituse teos “Annaalid”, mis kirjutati 2. sajandi esimesel poolel, Trajanuse valitsusaja lõpul ja Hadrianuse perioodi alguses. Tacitus oli senaator, pidades 97. aastal konsuliametit. Domitianuse valitsusaja lõpul oli ta sunnitud vaikides taluma mitme oma kaassenaatori mõrva selleks, et ise ellu jääda. Sealt võib pärineda tema vastuseis keisrikojale. Kuigi Tacituse teose viimane osa, mis puudutab Nero valitsusaja lõppu, on kadunud, annavad “Annaalid” siiski kõige detailsema ja ülevaatlikuma käsitluse Nero-aegsest Rooma impeeriumist. Tacitus on üks väheseid antiikautoreid, kes mainib oma allikaid – Plinius Vanema, Cluvius Rufuse ja Fabius Rusticuse kirjutisi, kuid ka Nero ema Agrippina päevikuid. Nende kirjutised ei ole originaalkujul säilinud. Suetonius ja Dio kasutasid vähemalt teatud määral samu allikaid, sellest annavad tunnistust märkimisväärsed sarnasused nende muidu nii erinevates tekstides.

Gaius Suetonius Tranquilius kirjutas oma teose “Katsteist keisrit” samuti Hadrianuse valitsusajal. Suetoniuse teos ei ole üles ehitatud annalistlikus vormis, vaid temaatiliselt. Näiteks kirjutab ta kõigepealt Nero positiivsematest tegudest ja siis negatiivsematest ettevõtmistest, järgimata sündmuste kronoloogilist järgnevust. Teda huvitasid intriigid ning inimeste iseloom ning seega on ta üles märkinud mitmeid kuulujutte ja detaile, mida näiteks Tacitus edasi andnud ei ole, pidades neid tõenäoliselt ebaolulisteks. Samal põhjusel on ta Nero valitsusaja käsitlusest täiesti välja jätnud näiteks konfliktid Armeenias ja Britannias, kuna Nero isiklik osalus neis ei olnud piisavalt suur, et Suetoniuse tähelepanu kõita.

Dio Cassius Cocceianus kirjutas oma kreekakeelse “Rooma ajaloo” sadakond aastat pärast Tacitust ja Suetoniust. Ei ole välistatud, et Dio kasutas juba oma teose koostamiseks Suetoniuse ja Tacituse teoseid, kuna nende vahel esineb kohati märkimisväärsed sarnasusi. See teos on eelmise kahega võrreldes kõige ebausaldusväärsem ning kuulutab tihti tõseks sündmusi, mida Tacitus ja Suetonius kuulujuttudeks peavad. Samas annab Dio edasi kõige detailsema versiooni Nero kukutamisest, kuigi sellesse peaks samuti skepsisega suhtuma. Dio teose usaldusväärsust kahandab veelgi asjaolu, et meieni jõudnud Nerot puudutavad osad on 11.-12. sajandil Bütsantsis tehtud koopiad. Lisaks sellele arvatakse, et ümber ei kirjutatud tervet teksti, vaid kõigest teatud väljavõtted või kokkuvõtted. Talle on omane keisrite hindamine seoses nende valmisolekuga koostööks senaatoritega ning seega on ka tema hinnang Nerole ja Julius-Claudiuste dünastiale negatiivne.

Modernses ajalookirjutuses on üldiselt levinud realistlik ja allikakriitiline lähenemine Nero valitsusajale. Keisri valitsusperioodi ei vaadata eraldiseisva nähtusena, vaid see pannakse oma ajastu konteksti, tuues võrdlusi tema eelkäijate ja järglastega keisritroonil. Levinud on arvamus, et antiikajaloolaste poolt edasi antud pilt Nerost on kallutatud ning liialdatud ning

seetõttu rõhutatakse keisri valitsusaja ja elukäigu ülevaatamise ja ümberhindamise vajadust. Esmakordselt 1984. aastal avaldatud Miriam T. Griffini teos “Nero: the end of a dynasty” on tänini üks ülevaatlikumaid ja kõikehõlmavamaid Nerot puudutavaid teoseid. Hea ülevaate Nero potentsiaalsest mõttemaailmast ning tema tegude ja olemuse võimalikest tagamaadest annab Edward Champlini teos “Nero”. Lisaks Champlinile on 21. sajandil Nerost kirjutanud ka Richard Holland. Suurem osa käesolavas uurimuses kasutatud kirjandusest pärineb siiski 20. sajandist. Nero tegude tõlgendamisel esineb ajaloolaste seas kohati ka vastuolusid, kuid mitte väga suurel hulgal. Kõige levinum kõrvalekalle üldistest tõekspidamistest pärineb E. Champlinilt, kes ühena vähestest leiab, et Nero oli süüdi Rooma tulekahjus.

Alustuseks kavatsen kirjutada Nero elust enne võimulesaamist, tema trooniletõusust ning kirjeldada põgusalt sellega kaasnenud probleeme. Järgmisena kavatsen vaadelda Nero suhteid tema ema Agrippinaga, kuna ma leian, et keisri valitsusaja esimese poole suuremad konfliktid on selle naisega suuremal või vähemal määral seotud. Kolmandaks vaatlen Nerot poliitikuna, keskendudes siin peamiselt tema tegevusele Itaalias, konfliktidele senatiga, vabakslastute olukorrale ja majandusele. Neljandaks heida pilgu Nero välis- ja impeeriumipoliitikale ning analüüsin mõningaid selles valdkonnas toimunud protsesse. Edasi peatun põgusalt muutustel Nero kaaskonnas, mis kuulutasid “kuldaja” lõppu ning mida võib pidada ühtlasi Nero lõpu alguseks. Sealt liigun Rooma tulekahju juurde ning vaatlen lähemalt sündmust, mis pikas perspektiivis Nero imidžile vast kõige laastavamalt mõjunud on. Järgmisena kirjutan Nero filhelleenlusest ja avalikest etteastetest, mis aristokraatia seas samuti suurel hulgal poleemikat ja vastuseisu esile kutsus. Eelviimasena võtan vaatluse alla Nero kukutamisega seotud sündmused ning viimane peatükk räägib Nero kuvandi kujunemisega seotud probleemidest.

1. NEROST KUNI TROONILETULEKUNI

Lucius Domitius Ahenobarbus sündis Antiumis 37. aastal 15. detsembril päikesetõusu ajal Agrippina Noorema ja Gnaeus Domitius Ahenobarbuse perre. Nero suhtes alati kriitiliselt meelestatud Suetonius kirjutab, et kohe ennustasid paljud tähtede seisu järgi vastsündinule kohutavaid asju ning ka tema kärebaloomuga isa leidis, et temast ja Agrippinast ei saa sündida muud kui jälestusväärsust ja üleüldist häda (Suetonius, Nero, 6.1). Ka Tacitus mainib juba Claudiusse võimuperioodi lõpul ennast ilmutanud halbu endeid, mis pidid olema negatiivsete muutuste kuulutajaks – sõdurite standardid ja telgid olevat taevast sadanud tulerähe käes maatasa põlenud, Kapitooriumile asunud elama suur hulk mesilasi, olevat sündinud hermafrodiitidest lapsi ning erinevad magistraadid - kvestor, ediil, tribuun, preetor ja konsul - olevat kõik lühikese aja sees surnud (Annaalid, 12.64). Halbade ennete täideminemist ei pidanud kaua ootama, kuna juba kolmeaastasena kaotas Lucius oma isa ning jäi ilma ka oma pärandist – selle omastas keiser Gaius (hüüdnimega Caligula). Varsti pärast seda lahutati ta oma emast, kuna Agrippina saadeti Korsika saarele pagendusse. Noor Lucius jäi nüüd oma tädiga Domitia Lepida hoole alla. Tema majapidamises kasvasid poissi tantsija ja habemeajaja, kaks arvatavasti homoerootilises suhtes olnud meest (Vandenberg 1997, 46).

41. aastal Caligula mõrvati ning tema järglaseks Rooma impeeriumi eesotsas tõusis Claudius, kes Agrippina pagendusest tagasi kutsus. Tänu koostööle Claudiusse vabakslastu Pallasega suutis ta oma positsiooni keisri õukonnas edukalt kindlustada ning peagi tekkis sel ambitsioonikal naisel kindel plaan omaenda poeg keisritroonile tõsta (Annaalid, 12.3). Tegu ei olnud alusetu ambitsioonikusega – Lucius oli Augustuse järeltulija oma vanaisa Domitius Ahenobarbuse kaudu, kes oli oma saavutuste eest Germaanias saanud hüüdnimeks Germanicus. Augustuse käsul oli keiser Tiberius Germanicuse adopteerinud ja seega oli Tiberius talle nii onu kui ka kasuisa ning Claudius oli tema vend. Germanicus oli abiellunud Agrippina Vanemaga ning saanud temaga üheksa last, nende hulgas ka hilisem keiser Gaius Caligula ning Agrippina Noorem. (Holland 2002, 17) Agrippinale andiski Claudiusse naise Messalina mõrv soodsa võimaluse kergestimõjutatava keisriga manipuleerida ning 49. aastal nad abiellusid, olenemata asjaolust, et selleks tuli kõigepealt abielu puudutavaid seadusi muuta, kuna Agrippina oli Claudiusse vennatütar (Suetonius, Claudius, 26.3).

Samal aastal määras vastne keisrinna oma poja õpetajaks stoikust filosoofi, Hispaaniast pärit Lucius Annaeus Seneca, olles ta selleks puhuks pagendusest tagasi kutsunud (Suetonius, Nero, 7). Ühelt poolt oli see otsus Agrippinale kasulik – Seneca näol oli tegu haritud ja

roomlaste poolt armastatud mehega, kes oli nüüd keisrinna kontrolli all ja tema tänuvõlglane. Teisalt aga haris filosoof oma kasvandikku kreeka filosoofia vaimus ning see avaldas hilisema valitseja elukäigule tohutut mõju. Seneca oli palganud Luciust harima veel kaks õpetajat, Chairemoni Aleksandriast – Aleksandria muuseumi direktori ja stoistliku filosoofi ning makedoonlase Alexandri Aegeast – Aristotelese koolkonna filosoofi ja õpetaja (Vandenberg 1997, 64). See tähendab, et Agrippina poeg kasvas kreeka filosoofia otsese mõju all ning kreeka kunst ja elulaad jätsid tema elule sügava jälje.

Luciuse teiseks mentoriks sai Afranius Burrus, kelle Agrippina 51. aastal pretoriaanide prefektiks määrata lasi (Annaalid, 12.42). Burrus ja Seneca pidid mõlemad noormeest õpetama ja suunama – filosoofi ülesandeks jäi retoorika ning kombeõpetus, sõjaväelane pidi aga näitama karmimat kätt ja poisist mehe kasvatama. Need kaks meest mängisid tulevase keisri valitsusaja esimesel perioodil olulist rolli.

Samal ajal tegutses Agrippina lakkamatult selle nimel, et oma pojale keisritrooni kindlustada. Olles abiellunud Claudiusega, suutis ta teda veenda 50. aastal oma poega adopteerima – Lucius Domitius Ahenobarbusest sai nüüd Nero Claudius Caesar Augustus Germanicus. Tegu oli kummalise ja ootamatu otsusega, kuna Claudiusel oli eelmisest abielust poeg, Britannicus, kes oleks loogiliselt pidanud keisritrooni pärima. Oma tahet aitas keisrinnal saavutada Pallas, keisri usaldusalune, kes ilustas Claudiusel silmis Luciust, tehes samas maha Britannicust seoses tema epilepsiaga. Pallase näol oli tegu Claudiusel vabakslastuga, kes oli juba varem korraldanud Agrippina abielu Claudiusega ja oli ühtlasi naise armuke (*Ibid.*, 12.25). Samal aastal anti Nerole ka *toga virilis*, meestetooga, mis tavaliselt anti 14-aastastele Rooma meestele ning tähistas noormehe täiskasvanuks saamist. Nero sai tooga 13. aastaselt, ikka tänu oma ema mahhinatsioonidele. Samuti õnnestus Agrippinal 53. aastal saavutada oma poja abielu Claudiusel tütre Octaviaga, kuigi viimane juba kihlatud oli.

Järgmine suurem sündmus Nero elus oli keiser Claudiusel surm ning Nero enda keisritroonile asumine 64. aasta oktoobris. Claudius surm tuli Agrippinale soodsal ajal, kuna vana keiser oli oma elu viimastel kuudel hakanud eelistama Britannicust oma adoptiivpojale ning antiikautorid on ühel meelel, et Agrippina aitas Claudiusel surmale kaasa. Siiski on põhjust kahelda, kas keisrinna tõepoolest oma abikaasa mürgitas või on siin tegu antiikautorite poolse laimamisega.

Nero trooniletõusuga algab ühe kõige vastuolulisema keisri valitsusperiood Rooma riigi ajaloos. Nero valitses Rooma impeeriumit aastatel 54 kuni 68. Tema valitsusaja saab tinglikult kaheks jagada. Esimest viit aastat loetakse „kuldseks ajastuks“, mil keiser oli suuresti Burruse ja Seneca positiivse mõju all. Aastaid 59 kuni 68 peetakse allakäigu

ajajärguks, mil Nero ümbritses end uute omakasupüüdlike nõuandjatega. Siiski oli tema positsioon juba troonile tulles problemaatiline. Nero oli väga noor, liiga noor, et Rooma riigis mingitki riigiametit hoida. Seega polnud ta suutnud ennast veel sõjaväljal ja riigiametis kehtestada. Ei saa teha etteheiteid roomlastele, kellel puudus usaldus nooruki vastu, keda kontrollisid ema ja õpetajad. Ka Seneca leidis, et loogiline mõtlemine algab alles pärast poisiiga ning seega võib eeldada, et ta mõtles Nerost kui lapsest veel peale tema trooniletulekut (Barrett 2011, 157). Nero esilekerkimine näitab, et mööda olid saanud ajad, mil keiser pidi olema oma töö jaoks kvalifitseeritud – varasemad valitsejad olid ennast tõestanud, Nero tõusis troonile aga paleepöörde tulemusena (*Ibid.*, 159). Kuid mitte kõik ei kahelnud uues keisris. Leidus neidki, kes arvasid, et Nero peab olema parem kui vana ja nõrgamõistuslik Claudius ning usladust tema suhtest tõstsid ka kõrgelt austatud Burruse ja Seneca juhtivad kohad riigiametis (Tacitus, Annaalid, 13.6). Seega oli vastsel laps-keisril vaja teha nii mõndagi, et roomlastele meelepärane olla. Allikad on siin vastuolulised – mainitakse küll, et Nero ei olnud kompetentne juht, kuid ometi loetletakse pikalt tema positiivseid tegusid riigivalitsejana. Seega esineb ka oluisi vasturääkivusi ja ilmselgeid liialdusi, mis seavad antiikautorite kirjeldused Nero valitsusajast kahtluse alla. Järgnevates peatükkides analüüsin sügavamalt mõndasid juba mainitud sündmusi ning heidan hindava pilgu Nero valitsemisajale.

2. EMA JA POEG

Agrippina mõju Nero üle oli kõige ulatuslikum noore keisri esimesel valitsusaastal. Kuigi ema kaotas suhteliselt ruttu poja üle otsese kontrolli, jättis ta keisri tegudele ja Rooma õukonnale kustumatu jälje. Nero esimest viit aastat keisritroonil iseloomustas suures osas kasvav konflikt oma emaga ning ma leian, et Agrippina ambitsioonikus oli sel perioodil nii mõnegi Nero mainet kahjustava teo tegelikuks põhjuseks. Sellepärast olen otsustanud ema ja poja suhetest pikemalt kirjutada.

Agrippina näol oli tegemist väga intelligentse, võimeka ja võimuahne naisega, kelle pidevad püüdlused aina suurema võimu järele said lõpuks tema allakäigu põhjuseks. Nero ema oli üle elanud Tiberiuse, Caligula ja Claudiusse tormilised ajad, ta oli olnud pagenduses ja sealt naasnud ning lõpuks oli ta suutnud oma pojale keisritrooni tagada. Nero valitsusperioodi algul kutsus ta senaatorid oma paleesse istungeid pidama, kus ta neid salaja pealt kuulas ning kui Rooma saabus Armeenia delegatsioon, siseneski isepäine Agrippina senatisse ja oleks ka

senati eesistuja kohale asunud kui Seneca ei oleks õigeaegselt sekkunud (Annaalid, 13.5). Kuigi antiikautorid soovivad jätta lugejale muljet, et Nero, olles troonile saanud, oli moraalselt laostunud ning asus seetõttu mõrvasid planeerima ning ekstreemsustesse kalduma, ei ole ma pigem sellega nõus. Agrippina oli oma poja poliitilise karjääri eest juba ammu võidelnud ning mitmed Nero valitsusaja algul aset leidnud negatiivsed juhtumid olid just tema korraldatud. Olles oma poja võimule saanud, pidi ta teda seal ka hoidma ning see tõi endaga kaasa vastaste kõrvaldamise.

2.1. Mõrvad trooni nimel

Esimene kuritegu, mille antiikautorid Agrippinale omistavad, oli Claudiuse mõrv. Suure tõenäosusega ei olnud tulevane keiser Nero sellest ettevõtmisest teadlik, kuna mitte ükski allikas sellele ei viita. Tacitus väidab, et mõrvale ajas Agrippina üks Claudiuse tõrjuv kommentaar, milles ta Agrippinat sarjas, ning lähenemine oma lihasele pojale, Britannicusele, oma elu lõpul (Annaalid, 12.64). Suetonius on samal arvamusel, mainides Britannicuse väärtuse kasvu Claudiuse silmis ja usaldamatust oma naise vastu (Suetonius, Nero, 43.1) ning täpselt sama loo on edasi andnud ka Cassius Dio (Dio, 61.34). Kõik autorid on nõus, et Claudius tapeti mürgiga. Agrippinal oli ka põhjust tahta Claudiusest vabaneda. Sai juba mainitud Britannicuse eelistamist Nero ees ja Agrippina-vaenulikku suhtumist, kuid on tõenäoline, et vana keiser oleks mürgitatud ka ilma nende murettekitavate enneteta. Agrippina oli teinud kõik, et kindlustada Nero järgnevus troonil – juhtivatel kohtadel riigis seisis tema poja õpetajad Seneca ja Burrus, kes olid keisrinna kontrolli all, ning Nero oli abielus keisri tütreaga. Oodata oleks olnud mõttetu, sest Claudius, kuigi juba eakas, võinuks elada veel aastaid.

Siiski, kuigi Claudiuse surm tuli Agrippinale ja Nerole kindlasti väga soodsal ajal ning mürgitamine on seega väga ahvatlev teooria, on selles põhjust kahelda. Esiteks, Nero kaasajal elanud ja kirjutanud Plinius Vanem mainib käsitletavast juhtumist mõni aasta hiljem aset leidnud seika, mille käigus hukkus üks Rooma linna magistraat Annaeus Serenus koos mitme tsentuurioni ja tribuuniga, olles kogemata sõõnud mürgiseid seeni (Warmington 1981, 19-20). Seega, hoolimata toidumaitaja positsiooni olemasolust, võis taolisi õnnetusi ette tulla ning hilisem ajalookirjutus, soovides Nero mälestust mustata, võis lihtsalt kinni haarata ülimalt sobivast sündmuste kokkulangemisest ning muuta õnnetusjuhtum mõrvaks. Teiseks, oluline on asjaolu, et kuigi kõik antiikautorid on nõus, kuidas Claudius suri ja kes tema tapmise taga oli, esineb kolme ajaloolase versioonides ka erinevusi. Suetonius möönab, et kuigi ollakse

üldisel arvamusel, et Claudius mürgitati, siis kes seda tegi ja kuidas, ei ole talle kindlalt teada. Tema andmete järgi võis keisrile mürki serveerida toidumaitsja Halotus söömaajal, mis toimus Kapitoolumil, või võis seda teha Agrippina kodusel banketil. (Suetonius, Nero, 64.2) Tacituse versioon on suurel määral Suetoniuse omaga sarnane: Agrippina soovis Claudius mürgitada ning otsis selle eesmärgi saavutamiseks kontakti Locustaga, kes oli taolistes asjades spetsialist. Halotus oli see, kes keisri seenetaldriku ära mürgitas, kuid oodatud efekt ei saanud kohe ning Agrippina pidi saatma Claudius juurde oma arsti Xenophoni, et protsessi kiirendada. (Annaalid, 12.66-67) Dio versioon sündmustest ei ole edasi antud nii detailselt kui tema kolleegide oma, kuid üldiselt on ka tema nõus, et Agrippina, kartes Britannicuse väärtuse tõusu Claudius silmis, mürgitas vana keisri, et oma poega troonile tõsta. Ka siin ei surnud Claudius kohe, vaid joobunud keiser kanti minema ning ta suri öö jooksul. (Dio, 61.34) Antiikajaloolastest mainib aga ainult Suetonius seda, kus mõrv võis aset leida ning ainult Suetonius toob välja loo kaks võimalikku versiooni, näidates seega vasturääkivusi oma allikates. Tacituse ja Suetoniuse versioonides alternatiivseid versioone ei mainita, samas kirjutavad nemad mõlemad Locustast, Suetonius mitte. Erinevusi lugude vahel on veel – Dio kirjutab, et pärast mürgitamist kanti Claudius oma ruumidesse, kus ta hiljem suri, samas Tacitus leiab, et Agrippina pidi kohale kutsuma arsti, kes keisri surmale kaasa aitas. Seega, olenemata asjaolust, et kõik autorid on nõus, et Claudius mürgitati, näitavad mainitud väikesed, kuid kõnekad variatsioonid erinevate lugude vahel, et keegi ei teadnud täpselt, mis ikkagi tegelikult juhtus. On loomulikult täiesti võimalik, et Agrippina tõepoolest tappis oma abikaasa nagu allikad seda edasi annavad. Teisalt pole välistatud, et Agrippina ja/või Nero vaenlased selle teo talle omistanud on või – miks ka mitte – Agrippina võttis omaks kuriteo, mida ta sooritanud ei olnud, eesmärgiga näidata ennast piisavalt tugeva ja ohtlikuna, et kõrvaldada keisreid. Olenemata allikate näilisest üksmeelsusest, ei tea me siiski, mis Claudiusega tegelikult juhtus. (Champlin 2005, 46)

Tacitus mainib, et Nero valitsusaja esimene mõrv oli Junius Silanuse tapmine ning teab ka öelda, et tegu sai teoks Agrippina initsiatiivil ilma keisri osaluseta (Annaalid, 13.1). See annab hea aluse nägemaks Nero valitsusaja algust negatiivsetes toonides – kohe peale uue keisri trooniletulekut hakkas tema võimukas ema riigiparaati soovimatutest isikutest puhastama. Esimestele mõrvadele saab kindlasti selle nurga alt läheneda, kuid vaadates lähemalt reaalselt poliitilist olukorda, tegutses Agrippina oma poja huvides ning seega ka riigi sisemise stabiilsuse säilitamise nimel. Agrippinale näis Silanuse mõrv vajalik, kuna ta oli – nagu Nero – keiser Augustuse lapse-lapse-lapselaps. Nii mõnedki roomlased leidsid, et küpsemas eas ja suurema kogemustepagasiga Silanus võinuks paremini keisritroonile sobida

kui noor poiss, kelle võimulesaamise detailid olid paremal juhul kahtlased (Annaalid, 13.1). Seega pani Nero trooniletulek Silanuse ebamugavasse olukorda. Iga keiser oleks seda meest ohuna näinud ning Nerol oli põhjust oma kogenematusse pärast teda rohkemgi karta. Üleüldse oli 54. aastal kuus meest, Silanus kaasa arvatud, kes olid Augustuse järeltulijad, neli neist Neroga samal positsioonil. Nero valitsusajal kõrvaldati nad kõik.

Üks neist oli Britannicus, Claudiusse poeg. Kuna Rooma impeeriumis puudus kindel troonipärimisseadus või isegi üldiselt aktsepteeritav võimu edasikandumise traditsioon valitseva dünastia sees, siis oli kõigil keisri järglastel õigus tema pärandile pretendeerida. Võib vaid spekuloida, et kui Augustusel oleks endal poegi olnud ning ta poleks pidanud hakkama võimu oma perekonnaliimetele delegeerima, kujunenuks olukord teistsuguseks. (Warmington 1981, 11) Just sellest seaduslikust ambivalentsusest tulenevast olukorrast oli vajalik näiteks Junius Silanuse mõrvamine ning ma leian, et pikas perspektiivis tegi see vajalikuks ka Britannicuse kõrvaldamise. Kuigi Suetonius väidab, et Nero soovis Britannicust tappa, kuna ta kadestas oma poolvenda tema kauni lauluhääle pärast (Suetonius, Nero, 23.2), on see tõenäoliselt fabrikatsioon, mis sobib hästi kokku Nero hilisema kirega muusika vastu, mida aristokraadid häbiväärseks pidasid. Kui keiser tõepoolest oma poolvenna tappis, siis selle surma eest oli vastutav juba Nero isiklikult – ta tappis Britannicuse ilma ema teadmata. Kirjutan sellest sündmusest Agrippinale keskenduvast peatükis, sest kuigi keiser oli see, kellele Britannicuse mõrv omistatakse, on võimalik, et ta ei oleks seda teinud ilma emapoolsete mahhinatsioonideta. Selle mõrvaga algas ka Agrippina allakäik.

Üsna varsti pärast keisritroonile asumist armus Nero vabakslastusse nimega Akte. On teada, et oma naise Octavia vastu Nero seksuaalset tõmmet ei tundnud – Tacitus väidab, et keiser lausa jälestas teda (Annaalid, 13.12). Olles üles kasvanud homoerootiliste kalduvustega tantsija ja habemeajaja juures, oli noor keiser seksuaalselt pärsitud ja valesti orienteeritud. Võib eeldada, et ühel 14-aastaselt tüdrukul ei olnud piisavalt kogemusi, et Nerot seksuaalselt „normaalseks“ muuta. Antiikajaloolased väidavad, et Agrippina ise üritas verepilastusliku käitumisega oma poega ümber kasvatada. Tacitus kirjutab, et eesmärgiga oma poega Aktest võõrutada, pakkus Agrippina keisrile ennast (*Ibid.*, 13.13), kuid Nero suhtes alati ülimalt kriitiline Suetonius kirjutab, et initsiatiiv tuli Nerolt (Suetonius, Nero, 28.2), mis tundub väheusutav. Kipun kahtlema, kas lugedes verepilastusest mingit alust on, kuna ma ei näe põhjust, miks pidanuks Agrippina oma poja “õigele” teele suunamisel lausa intsestini laskuma. Ka antiikautorid ei väida midagi kindlat, vaid räägivad kuulujuttudest.

Vaadeldes Akte rolli Nero õukonnas, peab kindlasti silmas pidama Nero “valitsuskabineti” erinevate isikute huvisfääre. On üsna loogiline, et Burrus ja Seneca kasutasid Aktet relvana

Agrippina suure mõjuvõimu vastu riigitüüri juures, teades, et keisri ema taolist suhet heaks ei kiida. Seega võis Seneca ja Burruse eesmärk olla Nero ja Agrippina suhete õõnestamine läbi Akte ning seeläbi eneste positsiooni parandamine Nero silmis. (Malitz 2005, 25) Plaan oli lihtne, kuid efektiivne. Agrippina ei sallinud Aktet, kutsudes teda „teenijatüdrukust minijaks“ (Annaalid, 13.13). Õli lisas tulle noore keisri soov abielluda selle madalast seisusest pärit võõramaalasega. Nero olevat mõnede senaatoritega kokku leppinud, kes pidid tunnistuse andma, et tegelikult pärineb Akte vanast idamaade kuninglikust suguvõsast (Suetonius, Nero, 28.1). Seega lõi see noor kaunitar ema ja poja vahele kiilu, millest enam üle ei saadudki ning see tähendas surma Britannicusele. Nimelt Agrippina, olles tänu vastuolule Neroga ilma jäänud oma positsioonist ja toetajaskonnast, tuli – arvatavasti emotsiooni ajel – lagedale väitega, et Britannicus on nüüd lõpuks täisealine ning reaalne keisrivõim peaks kuuluma just talle (Annaalid, 13.14). On täiesti loomulik, et need väited tekitasid Neros ärevust – keiser oli teadlik oma ema võimekusest ning arvestades tema tegusid minevikus, oli kartmiseks ka põhjust. Siiski otsustas Nero oma poolvenna, mitte ema mürgitamise kasuks. Saab loogiliselt järeldada, et ematapp oli pojale vastumeelne ning küllap lootis Nero sisimas, et leppimine on võimalik. Britannicus kujutas siiski ka otsest ohtu, olles reaalne pretendent keisritroonile.

R. Holland väidab, et antiikautorid omistasid tihti oma lugude tegelastele kõnesid, mitte eesmärgiga lugejat petta või valele teele juhtida, vaid see oli tollal ajalookirjutuse lahutamatu osa (Holland 2002, 85). Tegu ei olnud nii väga möödunud sündmuste täpse kajastamisega, vaid teatud moraalse idee edasiandmisega. Seega ei näinud Tacitus probleemi teha Britannicuse mürgitamise lugu teatraalseks, kaasates näiteks juba varem taolisel ettevõtmisel osalenud Locusta.

Tacitus annab edasi Agrippina monoloogi, mis olevat aset leidnud pärast seda kui keisrinna sai teada oma liitlase Pallase kõrvaldamisest Nero poolt – keisrinna kuulutas, et Britannicus on seaduslik troonipärija ja lubas temaga pretoriaanide laagrisse minna, nimetas oma poega adopteeritud tõusikuks, kutsus esile oma esivanemate ilmutusi, sarjas Seneca ja Burruse mõju Nero üle ja palju muudki (Annaalid, 13.14). Agrippina kõne meenutab siin antiiktragöödiates kasutatud klassikalist monoloogi, mille eesmärk teatris oli anda publikule edasi olulisi süžeepunkte, olles kõige efektiivsem informatsiooni edastamise meetod teatris. (Holland 2002, 86)

Ka järgnevad sündmused tunduvad üsna fantastilised. Tacituse kirjelduse järgi sai Nero kuidagi Agrippina sõnavõtust teada ning otsustas selle informatsiooni põhjal oma poolvenna tappa. Nero olevat salaja tegutsema asunud ning töötanud koos pretoriaaniga, kelle ülesanne oli Locusta valvamine, et viimast vangistusest vabastada. Seepeale valmistati mürk ning seda

serveeriti ka Britannicusele, kuid poiss ei surnud – mikstuur oli liiga nõrk. Vihane Nero lubas seepeale nii pretoriaani kui ka Locusta tappa, kuid loobus sellest ideest kui talle lubati tugevam segu valmistada, mida keisri magamiskambri läheduses tehtigi. Tugevamat mürki anti Britannicusele, kes kukkus söögilaua ääres kokku, kuid Nero ajas juhtumi langetõvehoo kaela, mida noormehel tihti esines. Ainult Agrippina tundus mõistvat, mis tegelikult juhtunud oli ning bankett jätkus ilma edasiste katkestusteta. (Annaalid, 13.15-16) Suetonius teab veel lisada, et pärast esimest ebaõnnestunud mürgitamiskatset katsetas keiser mürki oma magamistoas kitse peal, kes viis tundi hinge vaakus. Pärast seda keedeti kokku tugevam segu ning seda anti seale, kes kohe hinge heitis. Seepeale olevat Nero uuesti käskinud mürgitada Britannicuse toidu, kellega keiser koos einestas. Seekord plaan toimis – Claudiuse poeg langes surnult maha, kuid Nero ei teinud seda märkamagi, ajades kogu asja Britannicuse järjekordse epilepsiahoo kaela. (Suetonius, Nero, 33.2)

Taaskord, kõik see tundub väga teatraalne ja isegi fantastiline. Dio mainib küll, et ümberlükkamatu tõend, et Britannicus tõepoolest mõrvati, oli asjaolu, et tema nahk oli pärast surma tumedaks tõmbunud. Nero oli üritanud seda fakti meigiga varjata, kuid matusepäeval sadas vihma ning meik pesti maha, mistõttu võis kogu Rooma näha Britannicuse surma tegelikku põhjust. (Dio, 61.7) Samas, Anthony A. Barrett on välja toonud, et mitte üksiki antiikmaailmas teadaolevalt kasutusel olnud mürkidest ei põhjustanud ohvri naha tumedaks tõmbumist. Seda teeb vaid strühniin, mida tollal ei kasutatud. Naha tumenemine viitab aga tetanoidsele epilepsiale. (Holland 2002, 87) Seega, lähenedes probleemile meditsiinilisest vaatenurgast, on Nero süü oma kasuvenna surmas kaheldav. Ta võis tõepoolest epilepsiahoo tagajärjel surra.

Teiseks, on ülimalt kummaline, et Agrippina, kes oli ennast minevikus näidanud poliitilisel maastikul väga vilunud laveerijana, hakkaks selliseid ähvardusi välja hüüdma, kas siis avalikult või mitte. Britannicuse edendamine ja Nero mahategemine oleks tema poolt olnud ülimalt lühinägelik – isegi kui ta oleks suutnud taaskord uue keisri troonile tuua, võib eeldada, et Britannicus oleks naise pikemalt mõtlemata oma isa tapmise eest kõrvaldada lasknud. Saab selgeks, et Tacitus, Suetonius ja Dio on oma informatsiooni saanud samadest allikatest, kes meile nüüdseks kadunud on, kuid kuna ka nemad on siin vaid informatsiooni edasikandjad, peaks nende versioonidesse sellest loost erilise ettevaatusega suhtuma. (*Ibid.*, 87)

Britannicuse mõrvale eelnenud lugu näitab Nerot kui inimest, kellel oli väga palju vaba aega ja privaatsust, mida tal Rooma keisrina kindlasti olla ei saanud. Nero näol oli tollal tegemist 17-aastase noormehega, kes pidi hakkama saama oma võimuahne emaga, kes üritas teda ümber enda sõrme mässida ning oma abikaasa Octaviaga, keda ta ei armastanud, kuid kes pidi

talle järeltulija andma. Samal ajal oli ta armunud Aktesse ja veetis seega temaga tõenäoliselt üsna palju aega. (Holland 2002, 88) Arvestada tuleb ka keisri kohustustega riigi ees. Loomulikult delegeeris Nero paljud oma ülesanded teistele, kuid keisri rolli riigiparaadis ei saa taandada alla teatud miinimumi. Nero kanda jäid seega mitmed juriidilised ülesanded, keiser määras ametisse kõrgemaid riigitegelasi, tegeles sõjaliste ja diplomaatiliste probleemidega, allkirjastas dokumente jne. (Warmington 1981, 28) Lisaks sellele oli Nero *Pontifex Maximus*, Rooma ülempreester ning religioossed rituaalid nõudsid samuti oma aja. Kui siia juurde lisada veel kitaaratunnid, kirk luulekirjutamise, maalikunsti ja skulptuuri vastu, tema huvi kaarikuvõidusõitude ja maadluse suunas, mis nõudsid omajagu füüsilist treeningut, siis võib näha, et keisri päevakava oli üsna tihe. Ka rahvas vajab lõbustamist ning sellele pööras Nero suurt tähelepanu – ta andis gladiaatorite etendusi (küll vastumeelselt), erinevaid bankette, võidusõite tsirkuses, etendas merelahinguid. Kõige selle kõrvalt on keeruline hoomata, kuidas võis keisrile jääda piisavalt vaba aega ja privaatsust, et murda koos pretoriaaniga vanglast välja Locusta, valmistada kaks korda mürki, katsetada seda oma palee magamistoas loomade peal ning lõpuks oma poolvend mõrvata. (Holland 2002, 88-89) Nagu Claudiuse surma puhul, peab ka siin mõnema, et lõppude lõpuks on üsna keeruline öelda, mis tegelikult juhtus. Potentsiaalselt ohtlike poliitiliste vaenlaste kõrvaldamise kontekstis oli Britannicuse eemaldamine loogiline ning Agrippina ei omanud hiljem enam Nero üle suuremat kontrolli, mis võib viidata asjaolule, et ta oli Claudiuse pojale teatud ootusi pannud. Teisalt võis keisrinna olla lihtsalt rahulolematu oma poja kasvava iseseisvusega ning Seneca ja Burruse järjest kasvava mõjuvõimuga oma poja üle ning antiikajaloolaste poolt edasiantud lood võivad olla fabritseeringud. Peitugu tõde kus tahes, Rooma rahvas Britannicuse surmal/mõrval tõenäoliselt pikalt ei peatunud, kuna sarnaseid vastaste kõrvaldamisi oli toimunud ka Tiberiuse ja Caligula valitsusperioodide alguses – Tiberius lasi kõrvaldada Agrippa Postumuse, Caligula Tiberius Gemelluse (Warmington 1981, 45-46).

Üks tuntuimaid Nero kuvandit kahjustavaid süüdistusi on, et ta tappis oma ema. Selles ei ole alust kahelda, kõik antiikajaloolased on siin ühel meelel ning just ematapp on see, mis nende arvates Nero hilisemad teod mõistetakse teeb – kui ta on võimeline selleks, on ta võimeline kõigeks ebamoraalseks. Siiski saab tuua olukorda natukene selgust, mis näitab seda sündmust ratsionaalsemas valguses. Antiikautorite teoseid lugedes võib jääda mulje, et Nero lasi oma ema tappa, kuna ta oli sisemiselt moraalselt laostunud. Pigem näib, et siin ei olnud tegu mitte keisri väidetavalt kaootilisest ja vägivaldsest meelelaadist tulenevate probleemidega, vaid juba varem Nero ja Agrippina vahel alanud konflikti lõpplahendiga. 59. aastaks hakkas noor keiser oma positsiooniga harjuma ning tema ülimalt võimuahne ema takistas tal ja tema

kaaskonnal vabalt tegutseda. Selle sündmusega saab ilmsiks kui kergesti mõjutatav Nero tegelikult oli – ta otsustas oma ema hukata keelutuste ja valesüüdistuste alusel, mida ta kaaskondalsed talle ette söötsid, kasutades ära juba varem tekkinud vastuolusid. On võimalik, et vastasel juhul ei oleks Nero konflikt oma emaga leidnud niivõrd traagilist lõpplahendust. Väljakujunenud olukorras oli aga Agrippinast saanud piisavalt suur takistus nii isiklikus kui ka poliitilises elus ning asjaolu, et tegu oli keisri enda emaga, ei olnud enam määrav faktor.

Mõni aasta pärast Britannicuse surma kohtus Nero oma järgmise suure armastusega, Poppea Sabinaga. Naine oli abielus Marcus Salvius Othoga, kellest Nero kiiresti vabanes, saates ta tänapäeva Hispaania aladel asunud Lusitania provintsi valitsema (Annaalid, 13.46). Otho oli hiljem üks Nero vastase mässu osalistest ning 69. aastal ka lühikest aega keiser. 58. aastaks oli Nero ja Poppea suhe juba täielikult välja kujunenud. See tõsiasi ärritas veelgi Agrippinat, kes nägi, et poeg temast veelgi eemale tõmbub. Juba varem oli keiser oma emalt ära võtnud germaanlastest sõdurite vahtkonna, tema Palatinuse künkal asuvad ruumid ning temaga suhtlemast lakanud. Lisaks sellele lasi Nero oma ema mitmete kotuprotsessidega kimbutada – näiteks lasi keisrinnale süüdistusi esitada Junia Silana, kes oli Agrippina rivaal, kuna viimane oli varem rikkunud Silana võimaluse saavutada abielu kaudu hea partii Sextius Africanuse näol. (*Ibid.*, 13.19) Märkimist väärt on asjaolu, et kõik Nero emavastased teod – loomulikult kuni tema tapmiseni – olid seadusega kooskõlas. Esimene ja viimane ebaseaduslik tegu, mille keiser oma ema vastu korda saatis, oli tema mõrv. Lisaks sellele ei asunud Nero repressioneerima Agrippina sõpru, tuttavaid ja temaga seotud olevaid isikuid, nagu põhjendamatult juhtus üsna paljude prominentsete roomlastega näiteks Tiberiuse valitsusajal toimunud terrori käigus (Suetonius, Tiberius, 62.1-2).

Ematapuni võis keisri viia Poppea Sabina keelitus. Tacitius annab tekkinud olukorrast hea ülevaate: Poppeal ei olnud lootust Neroga abielluda, ega Nerol Octaviast lahutada nii kaua, kuni elab Agrippina ning seepärast õrritas naine Nerot, kutsudes teda ema tuhvialuseks ning ähvardas ka Otho juurde naasta (Annaalid, 14.1). Lisaks sellele olevat juba mainitud Agrippina ammune vaenlane Julia Silana esitanud tema vastu võltssüüdistuse. Selle kohaselt pidavat Agrippina plaani Rubellius Plautusega – emapoolses liinis Augustuse järeltulijaga – Nero kukutada (*Ibid.*, 13.9). Poppea Sabina keelitus võis Nerole tõepoolest südamesse minna, kuna keiser oli naisesse tõsiselt armunud (*Ibid.*, 16.5). Teisalt pakub poliitiline vandenõu, kas siis reaalne või mitte, väga hea põhjuse ebaseaduslike isikute kui riigi vaenlaste kõrvaldamiseks.

Agrippina mõrvati 59. aastal. Olles kaalunud mitmeid erinevaid plaane, pakkus lahenduse lõpuks Misenumi laevastiku kapten ja Nero endine õpetaja Anicetus. Otsustati ehitada ülalt

poolt lagunev laev, mille konstruktsioonid Baiae lähel seilates Agrippinale peale kukkuma pidid. Anicetus, endise õpetlasena, võis selle idee saada ajaloost, kuna taolisi juhtumeid oli aset leidnud varemgi – 300 eKr oli Heraclea Pontica kuninganna Amastris oma poegade poolt sarnasel kombel tapetud. (Grant 1989, 64) See plaan siiski ei õnnestunud – laev küll lagunes, kuid Agrippina jõudis kaldale ujuda. Jõudnud oma villasse, kahtlustas ta kohe oma poega – ükski laev ei lagune tuulevaiksel ööl ja rahulikul merel. Agrippina saatis teenriga teate Nerole, kus kirjutas, et ta on terve ja selgitas, mis on juhtunud. Juba enne seda oli keiser plaani ebaõnnestumiset kuulda saanud ning paanikas Nero lasi kohale kutsuda Burruse ja Seneca, kes polnud näiliselt seni mõrvaplaani liigselt panustanud, kuna võlgnesid oma positsiooni Agrippinale. Kui Agrippina teener teatega kohale jõudis, viskas keiser tema jalge ette mõõga ning käskis mehe vangistada – Nero kavatses fabritseerida loo, kuidas hoopis Agrippina oli see, kes teda tappa üritas ning tema ema teener oligi salamõrvar. (Annaalid, 14.4-7) Seepeale saatis keiser Agrippina villasse sõdurid, kes ta tapsid.

Nero elas oma ema surma raskelt üle – Tacitus kirjutab, kuidas ta veetis kogu kõnealuse öhtu ühel hetkel hirmunult ja vaikselt istudes, järgmisel hetkel närviliselt mööda tuba ringi sammudes (*Ibid.*, 14.10). Peale seda jäi ta pikaks ajaks Kampaaniasse, kartes Rooma rahva hukkamõistu. Sest – nagu märgib Tacitus – ei olnud kedagi, kes uskunuks, et laevahuku üleelanud naine saadaks oma teenri näol keisri ihukaitseväge trotsima üheainsa mehe (*Ibid.*, 14.11). Tekkinud olukorras oli Nerol seega vaja leida oma teguviisile ammendav seletus ning üritada ennast Rooma rahva seas taas paremasse valgusesse tõsta. Saavutamaks esimest eesmärki, koostas Seneca Nero nimel senatile adresseeritud kirja, milles ta seostas Agrippina mitmete riigivastaste süüdistustega, millest paljud ka paika pidasid. Populaarsuse võitmiseks amnesteeris ta kaks prominentset daami ning ekspreetorid Valerius Capito ja Licinius Gaboluse, kelle Agrippina oli maapakku saatnud ja andis armu ka muudele tähtsatele isikutele (*Ibid.*, 14.12). See kõik avaldas soovitud mõju kui Nero mõni aeg hiljem juubelduste saatel Rooma sisse sõitis. Keisri ülimalt positiivne vastuvõtt Roomas võis suures osas loomulikult Seneca ja Burruse aktiivse töö vili olla, kuid ei ole välistatud, et rahvas oli tõsimeeli Agrippina langusega rahul. Selle naise poliitilised ambitsioonid olid oma ajastu kontekstis täiesti vastuvõetamatud ning võib olla, et vastumeelsus taolise ülimalt ebakonventsionaalse käitumise vastu osutus suuremaks kui viha Nero vastu. (Rudich 2005, 70-71)

Need sündmused, eriti Agrippina tapmine, annavad aimu ühest Nero väga olulisest iseloomujoonest: ta oli oma kaaskonna poolt kergesti mõjutatav. See lasi Agrippinal oma poja esimesel valitsusaastal pea ainuisikuliselt kogu impeeriumit valitseda. Sellest annavad aimu näiteks Nero valitsusaja esimesed mündid, millel kujutati Agrippinat ja Nerot silmitsi ning

ilmselt võrdsetena (Barrett 2011, 159). Mõjutatavuse aspekt on oluline ka keisri mainest rääkides, kuna on kaheldav, kas ta oleks ilma kõrvaliste mõjuriteta samamoodi käitunud. Agrippina võimuahnus ning keisri isepäisemaks muutumine viis küll lõpuks tema allakäiguni, kuid kuni selle ajani oli tema mõju, kas siis kaudne või otsene, oma pojale märkimisväärne.

3. NERO JA POLIITIKA

Olenemata Nero noorusest tulenevast kogenematusest, oli tema valitsusaja esimene pool poliitiliselt stabiilne. See saavutati eelkõige heade suhete hoidmisega senati ning keisri vahel. Senati roll Rooma impeeriumis oli üsna ambivalentne – puhtalt vabariikliku institutsioonina ei pidanud sellel organil autokraatlikus süsteemis kohta olema, kuid prestiiž ning tähtsamate perekondade ambitsioonide rahuldamine oli igale keisrile loomulikult oluline. Seega Nero ajal oli senat juba suurema osa oma mõjust kaotanud. Näiteks kui keiser juhtus linnast väljas olema, otsustati tihti istungeid mitte korraldada ning kõikidele tähtsamatele otsustele hangiti enne vastuvõtmist keisri nõusolek. (Griffin 2005, 94) Senaatori roll oli jätkuvalt prestiižne, kuna läbi selle näidati, et kuulutakse Rooma kõrgklassi, kuid selle rolliga kaasnev töö oli kaotanud oma tähtsuse. Senati positsiooni säilitamisega olid keisrid tegelenud juba alates Augustuse ajast ning probleemi jätkuvat aktuaalsust Nero ajal illustreerib 66. aastal Tharsea Paetuse vastu toimunud kohtuprotsessil süüdistaja märkus, kes leidis, et senaatorid eelistavad oma aedasid kuuriale. (Annaalid, 16.27) Seega senati mõjuvõimu säilitamine ning isegi kasvatamine oli ülimalt keeruline ettevõtmine ning nõudis oskuslikku poliitilist laveerimisvõimet, mida ükski Augustuse järeltulijatest ei omanud. Tiberiuse ja Claudiuse türanniad ning Nero surmale järgnenud kodusõda tegid senati veelgi alandlikumaks, tuues välja kaose kui alternatiivi keisrivõimule (Griffin 2005, 94).

Oma valitsusaja esimesel poolel suutis Nero senati ja keisrikoja vahelist tasakaalu hoida. Vahetult pärast keisriks kuulutamist pretoriaanide laagris esines noor keiser kuurias kõnega, kus tõi välja oma algava valitsusaja sihid ja eesmärgid. Ta lubas reformida Claudiuse ajal allakäinud kohtusüsteemi ning kaotada altkäemaksud ja onupojapoliitika, keisri majapidamine ja riik pidid taas üksteisest kaugenema, senat pidi saama tagasi oma “iidsed funktsioonid” jne (Annaalid, 13.14). Need punktid võivad kohati tunduda üsna ebamääraseks ning populistlikuks, kuid Nero tõepoolest pidas oma sõna ning viis lubatud muudatused ja uuendused ellu. Siin erines ta näiteks Tiberiusest ja Caligulast, kes samuti oma valitsusaegade algul olid sarnaseid lubadusi jaganud, kuid need üsna ruttu unustanud.

Tundub, et Claudiusse komme vajalike kohtuasjadega ainuisikuliselt tegeleda ei olnud aristokraatide seas väga populaarne, nii et Nero otsustas seda muuta. Suetonius kirjutab, et hagidele vastas ta kirjalikult ning alles järgmisel päeval. Tervikkõnedest loobuti ning Nero arutas kõiki üskikkasju eraldi, erinevaid osapooli kordamööda ära kuulates. Olles nõu küsimiseks kõrvale tõmbunud, ei arutanud ta asju kõigiga ühiselt ja avalikult, vaid lasi oma nõuandjatel nende arvamused üles kirjutada ning vaagis neid endamisi, tehes nende põhjal otsuse. (Suetonius, Nero, 15.1) Kohtupidamine muutus seega avalikumaks ning ei olnud enam keisri eraasi. Huvitava nüansina saab ka välja tuua, et kui Nero pidi surmaotsustele alla kirjutama, olevat ta ohanud: “Kuidas ma sooviks, et ma ei tunneks tähti!” (*Ibid.*, 10.2) Koostööd senatiga näitab ka Puteolis aset leidnud juhtum, mis Nero ajal koloonia staatusesse tõsteti. Linnas toimusid rahutused ning kohalik magistraat süüdistas rahvast allumatuses. Linlased vastust võlgu ei jäänud ning süüdistasid magistraati väljapressimises. Algselt saatis senat probleemiga tegelema oma saadikud, kes aga ülesandega hakkama ei saanud. Pärast seda saatis senat Puteolisse uued inimesed, kuid seekord pretoriaanide kohordiga, mis näitab koostööd keisri ja senati vahel. Pärast seda probleem lahendati. (Warmington 1981, 37) Lisaks sellele leidsid 59. aastal Pompeis aset gladiaatorite rahutused. Linnarahvas otsustas appelleerida keisrile, kuid Nero suunas selle juhtumi edasi senatile ning konsulid suutsid rahutuste tagajärgedega edukalt toime tulla. (Annaalid, 14.17)

3.1. Vabakslastute probleem

Veel üks valupunkt, mis Rooma aristokraatiale rahu ei andnud, oli poleemika vabakslastute ümber. Nero ajaks oli nende mõjuvõim riigitüüri juures juba nii suureks kasvanud, et keiser pidas vajalikuks kuurias peetud kõnes eraldi rõhutada, et nende roll administratiivülesannete täitmisel väheneb. Keisri vabakslastute ülesanne oli algul olnud vaid valitseja maade hooldamine, kuid Claudiusse ajal oli nende võim märgatavalt kasvanud – tema ajal organiseeriti nad juba teatud gruppidesse ning nad said kindlapiirilised ülesanded. See tõi keskviimu juurde küll teatud professionaalsust ja koninuiteeti, kuid vabakslastute positsioon oli siiski ebakindel. Nende kiire edulugu oli tavaliselt vaid nende isandate teene, mis tegi nad ülimalt ustavateks, kuid uue valitseja all muutus vabakslastute olukord arusaadavalt keerukaks. (Rudich 2005, 27) Seega, tipus püsimiseks oli vabakslastutel vaja head poliitilist vaistu, kuna nende tihti kõrgelennulised karjäärid ei olnud aristokraatidele meeltemööda. Selles, et nad esile tõusid, ei ole aga midagi kummalist. Rooma impeeriumi kõikide aspektidega tegelemine oli vaid ühe inimese jaoks liiga suur koorem ning erinevate ülesannete

delegeerimine ja n-ö algse riigiaparaadi loomine oli ainult loomulik nähtus. Senaatorid võisid ju oma rahulolematust väljendada, kuid osalistelt olid nad endi kõrvalejätmises ka ise süüdi. Kuni 1. sajandi lõpuni oli vabalt sündinud mehele taoline sekretäripositsioon alandav ning vastutuse suurus, mis sellega kaasnes, ei mänginud olulist rolli. Vabakslastud olid seega, hoolimata poleemikast, keisri jaoks parem variant. Nad olid töökamad kuid jõudeeluga harjunud aristokraadid, ning pärinesid tihtipeale impeeriumi eri nurkadest, olles seega keisririigi toimimismehhanismidega paremini kursis. (Warmington 1981, 24-25)

Nero oli lubanud senaatoritele, et vabakslastute mõjuvõim kahaneb ning Suetonius kirjutab, et nii esialgu ka läks – ta ei lubanud pikka aega senatisse vabakslastute poegi ning neid, keda varasemad keisrid olid kuuriasse lubanud, keeldus Nero sinna laskmast (Suetonius, Nero, 15.2). Sai juba mainitud Claudiuse ajal esile tõusnud Pallast, kelle Nero samuti ära saatis. Üldiselt saab siiski väita, et Nero suhtumine vabakslastutesse oma eelkäijate omast ei muutunud ning aja möödudes hakkas ta üha rohkem neile toetuma. Näiteks saab tuua Polyclituse, kelle Nero saatis Boudicca ülestõusu järel oma saadikuna Britanniasse (Annaalid, 14.39) või Heliuse, kes valitses Roomat keisri Kreeka turnee ajal 66.-67. aastal (Suetonius, Nero, 23.1). Juba Nero sõprade valik Marcus Salvius Otho ja Claudius Senecio näol näitab, et ta ei pidanud sotsiaalset kuuluvust väga oluliseks. Esimene pärines alles hiljaaegu ülemklassi tõusnud perekonnast, teine oli vabakslastu poeg, kelle isa oli olnud keiserlikus teenistuses. (Holland 2002, 82) Samuti tasub siinkohal meele pidada Aktet. 56. aastal tuli küll senatis arutlusele ettepanek, mis lubanuks patroonidel oma vabakslastuid taas orjastada. Rõhutigi sellele, et vabakslastud on allumatud, tänamatud ja võimukad. Eelnõul oli arvukalt toetajaid ning nagu olulisemate küsimustega ikka, pöördus senat ka nüüd keisri poole. Nero otsus oli poliitiliselt kalkuleeritud ja tasakaalukas – vabakslastute taasorjastamine on võimalik, kuid igat juhtumit peab vaatlema eraldi. (Annaalid, 13.22-23)

3.2. Nero majanduspoliitika

Kuigi Nero on ajalukku läinud suure kulutajana, tundis ta koos oma nõuandjatega riigi rahanduse vastu elavat huvi ning tegeles selle reformimisega. Nero valitsusaja alguse kohta kirjutab Suetonius, et suuremaid makse kärbiti või kaotati need sootuks, keiser annetas igale mehele rahva seast nelisada sestertsi ning vaesunud senaatoritele määrati iga-aastane toetus, et nad suudaksid oma koha sotsiaalsel redelil säilitada (Suetonius, Nero, 10.1). Tacitus teab lisada, et Nero asendas riigikassa eest vastutavad kvestorid kahe prefektiga, kes valiti endiste preetorite seast (Annaalid 13.29). Nii tõi keiser riigi finantside juurde vanemaid ja

kogenenumaid mehi. Kohe oma valitsusaja algul tegi keiser riigikassasse 40 miljoni sesterts suuruse annetuse. Lisaks sellele keelas Nero provintside magistraatidel või prokuraatoritel anda etendusi gladiaatorite või metsloomadega, kuna provintside valitsejatel oli komme suurutseda ning oma luksusjanu provintside elanike rahadega rahuldada. (Annaalid, 13.31) Huvitav juhtum pärineb 58. aastast, mil Nero pani ette kaotada kõik kaudsed maksud. Kaudseid makse koguti impeeriumist sisse-välja liikuvatelt kaupadelt ning samuti provintside piire ületavatelt kaupadelt. Idee taga ei olnud niivõrd maksude suurus kui maksukogujate (*publiciani*) liigne innukus. Nero nõuandjad ei kiitnud tema plaani heaks – sellised muudatused viiksid impeeriumi lagunemiseni, arvati, et kui juba kaudsetest maksudest vabaneda, on järgmine nõudmine kõikide maksude kaotamine. Keiser oli lõpuks siiski valmis oma suurejoonelisest plaanist loobuma, kuid ettevõtmine ei lõppenud tagajärjetult – maksukogujate vastu võeti ette sanktsioonid ning kontrolli karmistati, muudeti seadusandlust ja provintsidest vähendati vilja transpordi hinda. (*Ibid.*, 13.50) See ettevõtmine võib olla üks Nero järjekordsetest ekstravagantsustest ning taolised suursugused ja meeldejäädavad žestid olid talle tõepoolest omased. Sellegipoolest ei ole välistatud, et selle algatuse taga oli ka muud peale soovi meelde jääda. On välja pakutud, et idee kaudsete maksude kaotamiseks võis tulla soovist impeeriumit tihedamalt integreerida. Maksude kaotamine oleks oluliselt tõstnud näiteks provintside kaupmeeste tulusid. See andnuks neile võimaluse saavutada vajalik varanduslik tsensus, et rääkida kaasa impeeriumi poliitikas. (Shotter 2005, 26)

Arvestades, et Nero administratsioon majandusele nii palju tähelepanu pööras, siis on üsna kummaline, et allikad peavad tema languse üheks põhjuseks hooletut ümberkäimist rahadega. Oma valitsusaja teisel poolel pidas keiser siiski vajalikuks hakata surmamõistetute ja eksilisaadetute varasid võõrandama ning käskis ka provintsiavalitsejatel sissetulekuid suurendada. Need muudatused annavad märku majandusraskustest Nero valitsusaja teisel poolel. Raskustest annab märku ka väärismetalli sisalduse langus kuld- ja hõbemüntides alates 64. aastast. Raha devalveerimine sel ajal on tõenäoliselt seotud Rooma tulekahjuga 64. aasta suvel, millele järgnes linna uuesti ülesehitamine ning Nero uue palee, Kuldse maja rajamine. Raskustest hoolimata oli Nero ajal läbi viidud devalveerimine jätkusuutlik otsus ning pidas aja proovile vastu – sisseviidud kaalud jäid püsima ka järgmise dünastia ajal. (Griffin 2005, 198)

Süüdistus, et keiser tühjendas oma suurte projektidega riigikassa, on ennatlik. Tuleb silmas pidada, et riigi finantside (*aerarium*) ning keisri isikliku kassa (*fiscus*) vahel jooksis õhkõrn piir, mida isegi Nero kaasaegsed täpselt fikseerida ei suutnud. Kaks kassat olid omavahel läbipõimunud, keiser tegi annetusi riigile, kuid samas kasutas ka riigi raha (*Ibid.*, 199).

Näiteks mainib Dio, Augustuse teede ehitamise projektist rääkides, et ta ei tea, kas kulud kandis keiser või riik (Dio, 53.22). Seega ei pruukinud Nero 40 miljoni sesterti suurune annetus riigikassale olla äsja troonile saanud keisri vahend populaarsuse võitmiseks, vaid võis tuleneda riigi reaalsest majanduslikest vajadusest. Samas 67. aastal määrati talle senati poolt 10 miljoni sesterti suurune aastatasu. Mõlemad summad aga kahvatuvad 60 miljoni sesterti kõrval, mis Nero väidetavalt igal aastal riigile annetas, kulutades riigi peale seega oma peaaegu neliteist aastat kestnud valitsusaja vältel rohkem kui Augustus neljakümne aasta jooksul. (Griffin 2005, 199-200)

3.3. Majandusprobleemide tekkepõhjustest

Eelöeldu ei paku aga rahuldavat põhjendust, miks sattus Nero oma valitsusaja lõpul majandusraskustesse. On küll olemas loogiline seos raha devalveerimise ning tulekahju vahel, kuid on raske uskuda, et see sündmus üksi oleks suutnud impeeriumi majanduse ummikseisu viia. Ei ole välistatud, et Nero majanduslike probleemide alged peituvad kaugemal, tema valitsusaja alguses või isegi veel varasemas ajas. Pean siinkohal silmas Nerole tema eelkäija poolt annetatud varandust. Claudius oli olnud suur kulutaja – võimule saades pidi ta igale pretoriaanile maksma 15 tuhat sesterti (Suetonius, Claudius, 10.4), luues seega alammäära igale järgnevale keisrile. Tema ajal ehitati suures osas valmis Ostia sadam ning sooritati ulatuslikke maaparandustöid, mis – nagu Nero ajalgi – ei olnud konservatiivide seas populaarsed. Lisaks sellele tuleb meele pidada Claudiuse vabakslastuid, kes samuti väga palju raha neelasid. Ta andis suurel hulgal mängu ja festivale, jagas annetusi, ehitas avalikke ehitisi jne. Seega on täiesti võimalik eeldada, et Nero võimule tulles oli riigikassa juba üsna tühi – sellest võisid olla tingitud ka muud Nero majanduslikud otsused, näiteks kogenenumate meeste toomine riigikassa juurde ning üsna suured annetused. Ka Nero pidi võimule tulles pretoriaanidele nende toetuse eest maksma, kokku 180 miljoni sesterti ulatuses. Suuri autasusid määrati pärast Agrippina mõrva 59. aastal ja pärast Piso vandenõud 65. aastal. Nero lähimaid usaldusaluseid oli samuti vaja adekvaatselt toetada. (Griffin 2005, 203-204) Kui siia juurde lisada veel tulekahju tagajärjed ja Kuldne maja, Tiridatse Armeenia kuningaks kroonimise tseremoonia 66. aastal, ülestõusud Britannias ja Juudamaal, sõda Armeeniaga, rahva varustamine viljaga, erinevad löbustused ning mitmed ehitustööd, muutub Nero majanduslikult keerukas olukord mõistetavaks. Seega on arusaadav, miks hakkas keiser 60- datel aastatel üha enam valdusi konfiskeerima ning miks 65. aastaks oli välja kujunenud olukord, kus Nero ootas, et talle lähedased isikud jätaaksid keisrile suure osa oma varast ja

maadest, vastasel juhul järgnesid sanktsioonid. Kujunenud keskkonnas tekkis leidlikumatel võimalus keisri raskusi oma huvides ära kasutada ning seeläbi oma vaenlastest vabaneda, mis tekitas omakorda poliitilisi pingeid. (Griffin 2005, 204-205) Seega ei saa öelda, et Nero majanduslikud raskused oleksid olnud tingitud tema ülimalt luksuslikust elustiilist. Ta kindlasti armastas luksust ning suursugusust, kuid sellest ei piisanud, et riiki pankroti äärelle ajada. Põhjusi peaks pigem nägema poliitilistest sündmustest ja õnnetustest tingitud suurtes kulutustes ning Nero eelkäijate poolt loodud pretsetentides, millele ta alla jääda ei saanud.

Majandusprobleemid andisid endast tugevamalt märku alles Nero valitsusaja lõpul ning ei rikkunud seega keisri valitsusaja esimese poole üldpilti. Sai juba mainitud mitmeid senati ja keisri harmoonilise kooseksisteerimise näiteid, kuid neid on veelgi. Võimule asudes loobus Nero Isamaa Isa tiitlist, mille ta küll 56. aastal vastu võttis. Kui senat soovis, et aasta algaks detsembrikuuga (Nero sünnikuu), loobus Nero ka sellest ning keiser ütles ära talle senati poolt pakutud kuld- ja hõbekujudest. 55. aastal, kui Nero esimest korda konsuliametit pidas, ei lasknud ta oma kaaskonsulil endale truudusevannet anda nagu seda tegid teised magistraadid. (Warmington 1981, 34) Märkimist väärt on ka 57. aastal aset leidnud juhtum, mil Pedanius Secundus mõrvati oma orja poolt. Seadus nägi sellises olukorras ette kõigi majaorjade ja vabakslastute tapmist, Secunduse majapidamises oli neid aga nelisada. Avalik arvamus oli kindlalt hukkamise vastu. Huvitaval kombel otsustas Nero, kellele populaarsus rahva seas alati oluline oli, selles olukorras senatile vastu tulla, seadust järgida ning orjad hukata. (Annaalid, 13.42-45) Kõnekas oli ka asjaolu, et kõigist keisritest vaid Nero ajal ilmus tähis *EX.S.C.* ka kuld- ja hõbemüntidel. See lühend, mis väljakirjutatuna tähendab “kooskõlas senatiga”, tavaliselt väärismetallidest valmistatud müntidel ei ilmunud, kuid Nero aeg oli selles suhtes kuni 64. aastani erandlik. (Warmington 1981, 66-67) See tõestab taaskord Nero ja senati häid suhteid keisri valitsusaja esimesel poolel ning 64. aasta tulekahjule järgnenud kaost võib näha eeldusena positiivse läbikäimise lõppemisele.

3.4. Itaalia arendamine

Erinevalt Claudiuselt, kes oli palju tähelepanu pööranud provintsidele, tegeleti Nero ajal rohkem Itaalia arendamisega. See mängis keisri populaarsuse kujunemisel tema valitsusaja alguses olulist rolli. Itaalia arendamine toimus eelkõige kaubandushuvisid silmas pidades – toetati sadamalinna. Aastal 60 tõsteti Puteoli koloonia staatusesse. Puteoli oli oluline, kuna sinna saabusid viljalaevad Aleksandriast ehk läbi selle asula toimus Rooma linna viljaga varustamine. Tundub, et sel ajal ei olnud Ostia sadam veel Rooma linna peamine sadam.

Claudius oli alustanud selle väljaehitamist, kuid ei olnud projektiga lõpule jõudnud, seega sadam tuli kasutusele arvatavasti Nero ajal, kes ehitustööd lõpetas. Samuti tõsteti koloonia staatusesse Pompei, eeldatavasti pärast 63. aasta maavärinat, ning ka Tegeanum. (Warmington 1981, 38)

Käsikäes sadamalinnade edendamise tegeles Nero ka rahvastikuprobleemidega. Juba vabariigi ajal oli riigijuhtidel tekkinud mure kahaneva kodanikkonna pärast. Probleemi tuumaks olid leegionite veteranid, kes ei asunud elama mitte emamaal, vaid eelistasid jääda paikseks nendes provintssides, kus nad olid pikka aega teeninud (Annaalid, 14.27). Seega voolas rahvastik Itaaliast pidevalt välja. Seda probleemi üritas Nero lahendada veteranide paigutamisega Itaalia linnadesse, kusjuures ikka sadamalinnadesse ja kaubanduslikult olulistesse asulatesse. 57. aastal said veteranide näol täiendust Capua ja Nuceria kolooniad ning 60. aastal sai populatsioonisüsti ka Antium, kus kaubasadamaehitus veel pooleli oli. Veterane saadeti ka Tarentumisse, Itaalia peamisse kontaktsadamasse impeeriumi idaosadega. (Warmington 1981, 38)

Kaubanduslike ja majanduslike huvide arendamine on nendest muutustest selgelt näha. Antium, peale selle, et see oli Nero sünnikoht, sai oma sadamaga toetama Ostia sadamat, millest lõuna poole jääv rannik oli laevaliikluse jaoks ohtlik. Tarentumi toetamine seoses idapoolsete kontaktidega oli oluline ning Nero ajal hakkas see asula lähedalasuvast Brundisiumist maha jääma. Capua, Nuceria, Pompei ja Puteoli tugevdamine lähtus eelkõige kaubanduslikest kaalutlustest. (*Ibid.*, 39) Veteranide tagasitoomisega provintssidest ei üritatud võidelda vaid kodanikkonna kahanemisega Itaalias, vaid selle eesmärk oli ka arenevatele asulatele eluvaimu sisse puhumine. Nagu hilisemast ajast teada on, siis Antiumi ja Ostia sadamad kasvasid tõepoolest suuremateks kaubanduskeskusteks. Ma leian, et seda ei saa aga lugeda Nero veteranipoliitika edukuse indikaatoriks – mõlemad asulad asusid Rooma läheduses ning see võis tingida ka nende esiletõusu. Kokkuvõttes on seega Nero rahvastikupoliitika lõpptulemusi keeruline hinnata.

Lisaks linnade arendamisele ning veteranidega asustamisele tegeles Nero ka transpordivõimaluste parandamisega. Itaalias oli küll olemas pädev maanteed võrgustik, kuid veeteede potentsiaal oli realiseerimata. Tacitus kirjutab Nero plaanidest ühendada Tiberi jõgi Avernuse järvega ning kaevata kanal Tiberist läbi Pontini soode kuni Kampaania rannikuni. (Annaalid, 15.42) Konservatiivsed senaatorid tegid Nero suurejoonelised ning majanduslikult ambitsioonikad plaanid maha nagu nad olid taoliste ettevõtmistega teinud eelmiste keisrite eluajalgi. Sellepärast, lugedes antiikautorite teoseid, võibki läbivalt negatiivsete hinnangute laviini all jääda Nerost mulje kui megalomaanist. Rooma ühendamist Kampaania rannikuga

oli plaaninud juba Julius Caesar. Saanud selle idee tõenäoliselt oma Egiptuses veedetud aja jooksul, oli ta plaaninud kaevata kanali läbi Pontini soode ning ühendada Tiberi jõgi merega. Selle plaani taaselustas hiljem Nero, üritades liikuda oma eelkäija jälgedes. Nii oleksid laevad saanud vältida reetlikku Lõuna-Latiumi rannikut ning Ostia sadamat, mida sai aastas kasutada vaid piiratud aja, parandades nii oluliselt Rooma varustamist viljaga. Nero hilisem plaan, kaevata läbi Korintose kanal, mis taaskord tema vastaste poolt maha tehti, oli samuti Caesaril plaanis olnud. Kanal võimaldanuks laevadel vältida ohtlikku Matapani väina, ümber mille seilamine nõudis aega, kuid ka elusid ja ressursse. (Gilbert 1965, 108-109) Seega üritas Nero ellu viia oma eelkäija plaane, mis oleksid võinud kauba liikumist keisririigis lihtsamaks, kiiremaks ja odavamaks muuta. Suurejoonelised ja kallid plaanid jäid realiseerimata majanduslikel kaalutlustel ning senaatorite vastuseisu tõttu, kes ei näinud muutusteks vajadust.

4. NERO JA IMPEERIUM

Nero oli üks kõige ebamilitaarsemaid Rooma keisreid, kes uute alade juurdevallutamist oluliseks ei pidanud. Seda võib loomulikult näha nõrkuse märgina ning asjaolu, et Nero oli esimene keiser, kellel troonile asudes ei olnud ette näidata sõjalisi saavutusi, oli 54. aastal roomlastele kindlasti murettekitav. Ta plaanis küll minna Aleksandriasse ning kaalus oma elu lõpul põgenemist Partiasse, kuid filhellenist keisri ainsaks välisreisiks jäi 66-67 toimunud turnee Kreekas, mis tekitas palju poleemikat, kuna reisi eesmärk oli hellenistlikel mängudel osalemine. Teisalt võib Nero militaarset tegevusetust näha kui Augustuse poolt Tiberiusele edasi antud põhimõtete jätkumist. Augustus, nähes ette liigse imperialismi varjukülgi, oli soovitanud Tiberiusel alasid mitte juurde vallutada, vaid hoida seda, mis juba kätte võidetud on. Claudius ja Caligula olid seda nõuannet eiranud, kuid mitte Nero. (Holland 2002, 5) Siiski, võrreldes näiteks Claudiusse, kes sõdis küll lühikest aega Britannias, kuid oli peaaegu sama ebamilitaarne kui Nero, pidi Nero palju rohkem sõjaliste probleemidega tegelema kui tema eelkäija.

4.1. Armeenia konflikt

Esimene väliskonflikt, millega Nero kokku puutuma pidi, oli probleem Partiaga Armeenia pärast. Armeenia roll roomlaste ja partlaste silmis oli olla puhvertsooniks kahe suure impeeriumi vahel. Üldiselt valitses selle nukuriigi troonile pandavate isikute suhtes kahe

suurriigi vahel kokkulepetel põhinev konsensus. Olukord muutus 54. aastal, vahetult pärast Nero võimule saamist, mil Partia kuningas Vologaeses leidis, et aeg on soodne vallutada tagasi partlaste iidne asuala Armeenia ning anda selle riigi kuningatroon oma vennale, Tiridatesele (Annaalid, 12.50). Kuna sündmuste täpne käik ei ole antud töö kontekstis oluline, siis ei hakka ma konflikti kulgu kirjeldama, vaid tegelen pigem selle juhtumi tagajärgedega.

Nero otsustas konflikti lahendada diplomaatiliselt ning vältida suuremat sõda. Tacitus kirjutab, et Nero määras 54. aastal Armeenia konfliktiga tegelema tuntud ja võimeka väejuhi Domitius Corbulo ning ka senaatorid olid selle otsusega rahul (*Ibid.*, 13.8). Mõistagi on keeruline öelda kui suur roll Nerol just Corbulo delegeerimisel reaalselt oli, kuna keiser oli 17-aastat vana ja just troonile asunud. Pigem võiks siin näha Burruse ja Seneca kätt. Kuigi Armeenias toimus ka väiksemaid sõjalisi kokkupõrkeid, üritas Corbulo vastavalt keisri instruksioonidele olukorda diplomaatiliselt lahendada ning Nero pakkus talle vajalike ressursside näol igakülgset tuge. Sõjaline konflikt lõppes 63. aastal, mil Tiridates vandus Rhandeias Nero büsti ees keisrile truudust, andis ära oma diadeemi ning lubas selle vaid keisri käest Roomas tagasi võtta (*Ibid.*, 15.29). Partia ja Rooma olid seega saavutanud kokkuleppe, mille kohaselt Rooma keiser paneb Armeenia troonile Partia kuninga venna. Tiridatese kroonimine leidis aset 66. aastal Roomas. See sündmus võimaldas Nerol sulgeda Januse templi ukse, mida tehti vaid üleimpeeriumilise rahu korral (Suetonius, Nero, 14.2). Tema eelkäijatest oli sama õnnestunud saavutada vaid Augustusel (Dio, 51.20; 53.27).

Kuigi konflikti diplomaatilist lahendust on nähtud roomlaste nõrkuse märgina, siis pikas perspektiivis oli tegu jätkusuutliku lõpplahendiga. Ajalugu oli näidanud, et invasioon Partiasse on ülimalt keerukas ja kulukas ettevõtmine ning seega oli diplomaatiliste vahendite kasutamine igati loogiline. Kuna impeeriumi idapiiril järgnes nüüd pikaajaline rahuperiood, oli Nerol 66. aastal võimalik liigutada leegioneid Süüriast Juudamaale, surumaks maha seal puhkenud mässu (Shotter 2005, 40). Taolist lahendit ei nähtud roomlaste nõrkuse märgina ka Partias, kuna Nero plaanis oma elu lõpul just sinna põgenemist, mis viitab headele suhetele kahe riigi vahel. Lisaks sellele leidis pärast Nero surma välja ilmunud üks kolmest Vale-Nerost Partias märkimisväärselt toetust ning Tiridates, ehitades üles sõjas hävinud Armeenia pealinna Artaxatat, otsustas linna ümber nimetada Neroniaks (Dio, 62.7).

4.2. Boudicca ülestõus

Teine suurem konflikt, millega Nero tegelema pidi, sai alguse Britannias arvatavasti 60. aastal. Ikeenide kuningas Prasutagus, kes oli olnud Rooma klient, otsustas jätta ühe osa oma riigist keisrile, teise oma naisele ja tütardele. See tema kuningriiki hävingust ei päästnud ning varsti pärast Prasutaguse surma marssisid roomlased tema maadele sisse ja rüvetasid tema naise Boudicca ning nende tütreid. Sellest alandusest tingituna tõusid ikeenid oma kuninganna juhtimisel roomlaste vastu üles. (Annaalid, 14.31) Taolise versiooni annab edasi Tacitus. Dio kirjutab, et Claudiusel ajal oldi britoonidele suurel hulgal raha laenatud, mis nüüd kõik korraga suurte intressidega sisse nõuti. Üks suuremaid laenajaid olevat olnud Seneca isiklikult, kes olevat suutnud veenda ikeene laenama 40 miljoni sesterti ulatuses raha, mida nad tegelikult ei vajanudki. Filosoof soovinud siis suurt summat ühekorraga tagasi saada ning kasutas oma eesmärgi saavutamiseks karmisid meetmeid. (Dio, 62.2)

Germaaniast saabunud abivägede toel suudeti mäss lõpuks 61. aastal siiski maha suruda ning Boudicca lõpetas oma elu enesetapuga. Sellest hoolimata olid roomlaste kaotused arvatavasti märkimisväärsed – britoonid tegid maatasa vähemalt kaks linna ning Tacituse sõnul oli kohalike roomlaste seas hukkunuid tervelt 70 tuhat (Annaalid, 14.33). Mäss tõi teatud määral lisa Nero juba kasvavatele majandusprobleemidele, kuid seda aspekti ei saa vast üle hinnata – Britanniasaadavad tulud ei olnud tõenäoliselt väga suured (Holland 2002, 128). Tegu oli vaese provintsi ja ning seepärast olevat Nero isegi sealt vägede välja toomist kaalunud, kuna ta kartis Claudiusel nimele häbi teha (Suetonius, Nero, 18). Britannia neelas suurel hulgal raha ning küllap ei kaalunud sealsed probleemid tulusid lihtsalt üle. Poleemikat tekitas ka tõsiasi, et Nero saatis pärast ülestõusu väejuhatajate vahelisi probleeme lahendama mitte senaatori, vaid vabakslastu Polyclituse (*Ibid.*, 14.39). Boudicca ülestõusu mõju Nero kaasaegsetele ja ka antiikautoritele, kes Nerost kirjutavad, oli kahtlemata negatiivne. Barbarist naise juhitud vastuhakus Rooma leegionitele oli surma saanud väga suurel hulgal roomlasi. Nero sai mässuga tegelemisega siiski adekvaatselt hakkama – asjaolu, et ta saatis ülestõusu ajal Britanniasse Germaania leegioneid ning pärast ülestõusu oma vabakslastu näitab, et ta hoidis sealsel olukorral pidevalt silma peal.

4.3. Ülestõus Juudamaal

Kolmas suurem provintsiaalprobleem, mis küll Nero ajal alguse sai, kuid mille lõppu see keiser enam ei näinud, oli juutide ülestõus Juudamaal. Juutide olukord Rooma impeeriumis

oli iseenesest mõistetavalt keerukas. Nad olid monoteistid ning nägid ennast jumala poolt välja valitud rahvana. Seega Rooma elu juurde kuuluvad igapäevatoimingud nagu ohvrite toomine erinevatele jumalatele, aga ka surnud keisrite jumalikustamine, oli neile vastumeelne. Suuremad lahkkelid Jeruusalemmas olid tekkinud Caligula ajal – keiser soovis, et tema kuju Jeruusalemma templisse asetataks ning soovis juutidelt enda kui jumala asutamist (Holland 2002, 233). Caligula tapeti enne kui asjad jõudsid nii kaugele areneda, kuid pinged jäid püsima ning jõudsid haripunkti Nero ajal. 64. aastal oli Nero Juudamaa prokuraatoriks määranud Gessius Floruse. See leidis aset vahetult pärast tulekahju ning Florus, nagu teisedki provintsiavalitsesjad, sai eeldatavasti keisrilt käsu oma aladel sissetulekuid suurendada. Sellest tulenevalt olevat ta võtnud Jeruusalemma templi varadest 17 talenti. See aga viis rahutusteni Jeruusalemmas, kust need edasi levisid, ning päädisid avaliku sõjalise vastuhakuga Rooma vastu. (*Ibid.*, 233-234)

Kuigi Nero ei näinud Juudamaa mässu lõppu, mis kulmineerus 73. aastal Jeruusalemma templi hävitamisega Vespasianuse poja Tituse poolt, on just see sündmus pikas perspektiivis tema mainele võib olla kõige laastavamalt mõjunud. Kuigi Nero ei hävitanud Jeruusalemma templit, siis tema mälestuse demoniseerimiseks piisas sellest, et ta juhtus n-ö “õigel” ajal keisritroonil istuma. Kui lisada siia juurde veel kristlaste hukkamine pärast Rooma põlemist, siis võibgi aimu saada, kust pärineb Nero läbivalt negatiivne kuvand religioosetes tekstides.

4.4. Arengud Rooma impeeriumis

Kuigi Nero ajal impeeriumi piire sõjaliste vahenditega laiendada ei üritatud, liideti Roomaga siiski uusi alasid. Pontose riigi pärandas keisrile kuningas Polemon ning pärast kuninga Cottiuse surma muudeti ka tema väikene Alpides asunud riik Rooma provintsiiks (Suetonius, Nero, 18). Lisaks sellele sai Nero ajal latiini õigused Cottiuse riigi naabruses paiknenud väikene *Alpes Maritimae* nimeline riik (Annaalid, 15.32). Nero võis oma valitsusaja lõpul sõjaliste kampaaniate suhtes vastuvõtlikumaks muutuda, kuna on andmeid, et ta plaanis sõjakäiku Kaspia Väravate juurde Kaukasuse mäestikus ning lisaks sellele veel retke Etioopiasse, kogudes viimase ettevõtmise tarvis Aleksandriasse isegi vägesid (Dio, 62.8). Need plaanid purustas Gaius Julius Vindexi ülestõus 68. aastal. Peale nende arengute ei olnud Nero välispoliitikast suuremal määral huvitatud ning tegeles rohkem Itaalia arendamisega. Sellega lõi ta kontrasti Claudiusega, kes ei olnud küll Itaaliat tähelepanuta jätanud, kuid oli provintsidele märkimisväärdel hulgal aega pühendanud. Rooma kodakondsusi anti Nero ajal välja vähem kui Claudiuse ajal, kõige rohkem võib-olla Nero Kreeka turnee jooksul. Lisaks

sellele ei andnud Nero kodakondsusi tervetele kogukondadele ega rajanud kolooniaid Itaaliast väljaspool. (Warmington 1981, 52)

Hoolimata Nero filhelleenlusest ning eriti tema viimastel aastatel endast tugevalt märku andnud kreekaarmastusest, ei saanud kreeklased või hellenistlikest asualadest pärit inimesed lääneprovintside asunikega võrreldes rohkem kodakondsusi ega teinud Rooma riigiaparaadis oluliselt kiiremat karjääri. Lääneprovintsid tootsid jätkuvalt poliitikute põhimassi, eeldatavasti seetõttu, et sealsed alad olid suuremal määral romaniseerunud. Burruse ja Seneca kõrged ametipostid on selle kinnituseks – esimene mees oli pärit Galliast, teine Hispaaniast. (*Ibid.*, 53) Idaprovintsidest oli kreeklastel administratiivülesannete täitmisel loomulikult olulisem roll, kuid üldiselt ei olnud nad Nero ajal mõjukamad kui Claudius perioodil. Lisaks, need vähesed hellenid, kes olid Nero ajal mõjukad, olid oma karjääri alustanud Claudius ajal, näiteks Tiberius Claudius Babillus ja Tiberius Julius Alexander. Claudius ja Nero valitsusaegadest kokku on teada vaid tosinajagu kreeka päritoluga ratsanikuseisusest meest ja mitte ühtegi senaatorit. Paljud kreeklased olid arvatavasti piisavalt varakad, et poliitilises elus osaleda ja Nerol ei olnud nende kaasamise vastu kindlasti midagi. Probleem oli pigem kreeklastes endis – Rooma kodakondsuse võtmine oli kõige kasulikum neile, kes tegelesid kaubandusega, kuigi kaasnes ka väikene tõus sotsiaalsel redelil. Lisaks sellele olid suurem osa ratsanikuseisusele mõeldud ametipostidest militaarse sisuga ning idas levinud traditsioonid taolist karjäärimudelit ei toetanud. Kreeklased olid jätkuvalt rahul oma linnades pakutavate võimalustega. (*Ibid.*, 58)

Aastatel 54-61 toimus provintsivalitsejate vastu Rooma impeeriumis kokku kaksteist kohtuprotsessi. Seda on rohkem kui on teada ühegi teise keisri valitsusajast vastava pikkusega perioodi jooksul. Provintside eest vastutavad magistraadid nägid oma tööd tihti kui vahendit oma varanduse suurendamiseks ning see suhtumine väljendus liigeses majanduslikus surves provintside elanikele. Kuna on teada, et Nero ajal provintsivalitsejate poliitilisi ja juriidilisi pädevusi ei kärbitud, siis näitab see arv keisri elavat huvi oma esindajate vastu Rooma impeeriumis. Kuna provintside elanikel puudus otsekontakt Roomaga, olid sealsed juhtivad magistraadid oma käitumisega vastutavad keisri populaarsuse või ebapopulaarsuse eest. Kohtuprotsesside kõrge arv näitab ka, et rahvas tundis ennast piisavalt enesekindlalt ning usuti, et edu on võimalik saavutada. Ning tõepoolest – kaheteistkümnest kohtuprotsessist olid edukad kuus, kusjuures kolm hõlmasid senatiprovincide ja kolm keisriprovintside magistraate. (*Ibid.*, 59)

5. MUUTUSED NERO KAASKONNAS

Pärast Agrippina surma hakkas Burruse ja Seneca mõju keisri üle vähenema, kuna Nero kõrvale olid ilmumas uued inimesed, kes tema tähelepanu kõita suutsid. Esimene neist oli Poppea Sabina, Nero armastatu, kelle mahhinatsioonid olid tõenäoliselt osaliselt Agrippina mõrvas süüdi. Kuna Poppea olevat väidetavalt veennud Nerot oma ema vastu tegutsema ettekäändega, et ta ei saa keisriga enne abielluda kui suurim takistus Agrippina näol on kõrvaldatud. See väide ei saa aga täielikult tõsi olla, kuna Agrippina tapeti 59. aastal, kuid Nero ja Poppea abielu toimus alles kolm aastat hiljem, 62. aastal. Seega ei olnud kõik takistused ilmselgelt veel kõrvaldatud.

62. aasta oli Nero jaoks oluline. Kõigepealt suri Nero üks mentoreid, rahva poolt armastatud ja asutatud Afranius Burrus. Tundub, et tegemist oli kurguhaigusega, olenemata Suetoniuse väitest, et Nero lasi mehele kurgurohu asemel mürki saata (Suetonius, Nero, 35.5). Ennast usaldusväärsema allikana näidanud Tacitus mainib mürgitamist vaid kuulujutu kontekstis (Annaalid, 15.51) ning seega on põhjust mõrvas kahelda. Alates Burruse määramisest pretoriaanide prefektiks Agrippina poolt oli ta seda ametikohta üksinda täitnud, mis oli ebatavaline – pretoriaanide prefekte oli traditsiooniliselt kaks ning nüüd see olukord taastati. Üheks prefektiks sai Faenius Rufus, võimekas mees, kes oli varem Rooma viljavarude eest vastutanud. Teiseks prefektis valis Nero Ofonius Tigellinuse, madalast seisusest pärit mehe, kellest sai Nero valitsusaja teisel poolel keisri üks suuremaid usaldusaluseid ja mõjutajaid ning võttis seega sisse koha Poppea kõrval kui Nero teine n-ö “halb” nõuandja.

Tacitus väidab, et Burruse langus tõi kaasa ka Seneca mõjuvõimu kiire hääbumise. Ta kirjutab, et Nero uued nõuandjad olevat vana filosoofi vastu isegi süüdistusi esitanud – Seneca üritavat oma uhkete valdustega Nerot varju jätta ning oma suurte rikkustega inimesi keisri vastu ässitada, teda süüdistati Nero lauluhääle ja kaarikusõiduuskuste mõnitamises. (*Ibid.*, 15.52) Teatud tõepõhi võib nendel süüdistustel tõepoolest all olla. Vaevalt, et Senecale meeldis see suund, mille Nero enda jaoks valinud oli. Seneca poolt Nero valitsusaja alguses kirjutatud ning noorele keisrile pühendatud traktaat *De Clementia* pidi Nero õiglasele ja õilsale teele suunama, temast armuliku ja valgustatud valitseja kasvatama. Need lootused ei olnud ennast tõestanud ning filosoof võis tõepoolest pettumust tunda. Teisalt ei tarvitsenud põhjused olla nii dramaatilised. Seneca oli selleks ajaks juba üle 60-aasta vana ning ka Nero oli jõudnud vastavasse ikka, kus õpetaja käe all riigi valitsemist oleks nähtud nõrkuse määrgina. Burruse kui oma põhitoetaja kaotamine võis olla Seneca jaoks piisav põhjus, et

poliitikast tagasi tõmbuda.

Järgmisena vabanes Nero oma naisest, Octaviast. Võib tekkida küsimus, miks ta seda alles 62. aastal teha otsustas. Agrippina oli juba kolm aastat surnud olnud. Üks põhjus võib olla Burruse vastuseis lahutusele. Ajaloolased kirjutavad, et kui lahutuse teema kunagi Burruse seltskonnas üles tuli, olevat mees Nerole öelnud: “Anna talle siis tema kaasavara tagasi”, pidades silmas keisritrooni (Dio, 62.13). Ma leian, et realistlikuma põhjuse lahutuseks pakkus järglase probleem. Kui Nero lõpuks Octaviast tõepoolest lahutas, süüdistas ta naist viljatuses, mis võis täiesti võimalik olla. Nad olid kümme aastat abielus olnud, kuid Octavia polnud kordagi rasestunud. Oma naisest lahutamine tähendas Nero jaoks viimase kontakti läbi lõikamist Claudiuse perekonnaga, kuid see kontakt oli tal algselt võimaldanud üldse keisritroonile tõusta. Enne kui Nero reaalselt oma abielu tühistada sai, oli tal vaja vabaneda potentsiaalsetest rivaalidest.

Siin tuleb esmakordselt mängu Tigellinuse võime keisri hirmudega manipuleerida. Nii Rubellius Plautus ja Cornelius Sulla Felix olid mõlemad Augustuse järeltulijad ning sel ajal juba Nero poolt eksiili saadetud. Tigellinus suutis keisrit veenda, et mõlemad mehed on talle ohtlikud ning enne oma abielu lahutamist peaks ta neist kindlasti vabanema. Olenemata asjaolust, et mehed olid eksiilis ja ei olnud näidanud üles ühtegi vastupanu märki, võttis Nero seda nõu kuulda – mõlemad mehed mõisteti surma. (Annaalid, 14.57-59) Tigellinuse mõjuvõim Nero kaaskonnas oli lühikese ajaga kasvanud märkimisväärselt suureks ning oma valitsusaja teisel poolel usaldas keiser teda täielikult. Ilma prefekti initsiatiivita oleksid Nero viimased aastad suure tõenäosusega vähem tormilised olnud, kuid isegi Tigellinuse ajal ei jõutud nii suurte repressioonideni kui näiteks Caligula või Tiberiuse ajal.

Alles pärast Felixi ja Plautuse surma sai Nero ohutult Octavia kõrvalada. R. Holland pakub, et Poppea lapseootele jäämine kiirendas lahutuse vajalikkust – abieluväliselt sündinud laps ei oleks legitiimne olnud (Holland 2002, 147). Seega süüdistati Octaviat kiiresti viljatuses ning Nero sai temast lahutada, Abielu Poppeaga sõlmiti kaksteist päeva hiljem. Anicetus, kes oli olnud osaline ka Agrippina mõrvas, süüdistas Octaviat ka abielurikkumises ning naine saadeti eksiili, kus ta mõne aja pärast tapeti (Annaalid, 14.63). Nero käitus oma naisega küll julmalt, kuid kui läheneda probleemile pragmaatiliselt ning seada esiplaanile poliitilised huvid, võib siiski selle vägivallateo taga näha poliitiliselt ratsionaalselt käitumist. Octavia ei suutnud talle järglast anda ning abielu temaga oli algusest peale olnud Agrippina poolt elule puhutud mehhanism, et oma poega võimule lähemale saada. Poppea aga suutis Nerole pakkuda seda, mida iga autokraatlik valitseja oma võimu kindlustamiseks kõige enam vajab – järglase. Seega ma leian, et Nero käitumine selles olukorras oli küll julm, kuid ratsionaalne, kuna

eesmärgiks oli valitseva dünastia jätkumine ning seeläbi riigi sisemise stabiilsuse säilitamine. Lõppude lõpuks ei saanud siiski Nero Poppealt seda, mida ta soovis ning saatuse irooniana suri nende tütar Claudia 63. aastal kõigest nelja kuu vanusena (Suetonius, Nero, 35.3).

Poppea ise suri 65. aastal, olles teist korda rasedaks jäänud. Tacitus mainib, et õhtul hilja tsirkusest koju tulnud Nero lõi naist kogemata jalaga, mis kutsus esile nurisünnituse ning ema ja lapse surma (Annaalid, 16.6). Sarnase loo annab edasi ka Suetonius (Suetonius, Nero 35.3), kuid Dio (Dio, 63.27), kes väidab, et Nero olevat Poppea kõhule hüpanud, möönab, et tegu võis olla kuulujutuga. V. Rudich, pidades silmas, et Tacitus, Dio ja Suetonius on Nero suhtes kallutatud, peab võimalikuks, et Nero ei löönud oma naist, vaid Poppea suri nurisünnituse tagajärjel (Rudich 2005, 134). Tõde välja selgitada on ülimalt keeruline, kui mitte võimatu.

6. NERO JA TULEKAHJU

64. aastal aset leidnud tulekahju on sündmus, mis on Nero valitsusperioodist vast kõige enam tuntud ning millele keiser väga suure osa oma hilisemast negatiivsest kuvandist võlgneb. Rooma tulekahju oli vastulooluline sündmus kaks tuhat aastat tagasi ning on seda tänapäevani. Nero seotus põlengu ajal ning pärast seda aset leidnud sündmustega pakub siiani materjali huvitavaks aruteluks.

Tuli sai alguse Palatinuse ja Circus Maximuse lähistel üsna segastel põhjustel. Kuna Rooma koosnes tihedalt üksteise kõrvale surutud puitmajadest, levis tuli ülimalt kiiresti ning selle kustutamine osutus keerukaks. See ei olnud aga ainult tingitud tule kiiret levikust – Tacitus kirjutab, et inimesed ei julgenud tulega võidelda, kuna teatud isikud olevat kustutajaid ähvaranud ning tõrvikutega tule levikule kaasagi aidanud, väites et nad on saanud käsu seda teha (Annaalid, 15.38). Toomata usutavaid tõendeid, mainib Suetonius kindlalt, et linna süütas põlema Nero. Valitsejale polevat meeldinud Rooma koledad kitsad tänavad ning paljud endised konsulid ei julgenud takistada keisri teenreid, kes nende valdustes takkude ja tõrvikutega kinni võeti; lisaks sellele olevat Nero lausa sõjamasinaid kasutanud, et linna lammutamisele kaasa aidata (Suetonius, Nero, 38.1). Suetonius mainib, et tulekahju kestis kuus päeva ja seitse ööd (*Ibid.*, 38.2), Tacitus räägib viiest päevast (Annaalid, 15.40) ning mõlemad autorid on nõus, et mõni aeg hiljm algas põleng lühikeseks ajaks uuesti. Dio on samuti nõus, et Nero oli tulekahju puhkemise eest vastutav, kuid ei tea täpselt kui kaua põleng kesta võis (Dio, 62.16-17).

Tulekahju puhkemise ajal oli Nero oma sünnikohas Antiumis ning halbu uudiseid kuuldes

ratsutas ta Rooma. Tavaliselt kergesti erutuv keiser (võrdluseks saab tuua näiteks Nero käitumise pärast Agrippina mõrva läbikukkumist) näitas nüüd üles üllatavalt kainet meelt. Tacitus kirjutab, kuidas Nero avas põgenevatele rahvamassidele mitmed avalikud monumendid ning oma aiad, lasi kiirkorras püstitada ajutisi hooneid, et rahvast majutada, lasi Ostia sadamast mööda jõge Rooma tuua tarvilikku moonu ning käskis alandada vilja hinda (Annaalid, 15.39). Ka linna ülesehitamisel näitas Nero üles vastutulelikkust ja ettenägelikkust. Et kiirendada eramajade taastamist, lubas keiser igale majaomanikule tema varandusele ja seisusele vastava tasu, kui hoone taastatakse teatud tähtajaks; äraveedetud rusudega täideti Ostia soo ning prahtlaevad tõid tagasiteel vilja kaasa; taudiohu vähendamiseks loodi vee jaotamiseks eraldi ametkond ning keelati veevärgi ühendamine eramajadega, mis seni oli lubatud igaühele – selle asemel loodi mitmeid uusi veejaotuspunkte. Ka linnaplaneerimisel ei võtnud Nero aluseks vana plaani selle kitsaste ja looklevate tänavatega, vaid nüüd ehitati laiad, täisnurkade all ristuvad tänavad, mida ääristasid mõlemalt poolt majaderead. Kõigil majadel pidi nüüdsest olema neli omaenda välisseina ning tänava poole avanevad sammaskäigud, millede ehituskulud Nero enda kanda võttis – tänavad muutusid laiemaks ning tuli kergemini tõrjutavamaks. Ainus vastuväide, mis roomlastel tekkis oli, et uus planeering jätab tänavad ja õued liiga avatuks ega paku seega kuuma päikese eest piisavalt varju. (*Ibid.*, 15.43)

Kuigi tänapäeval on valdav osa ajaloolasi arvamusel, et Nero ei süüdanud oma pealinna põlema, olid Nero kaasajal kuulujutud kiired tekkima. Suetonius mainib, et keiser põletas Rooma tema koleda väljanägemise pärast ning see võib viidata Nero reaalsele arvamusle oma pealinnast, kuid ei ole piisav tõend süüdistamiseks keisrit süütamises. Tundub, et tulekahju Nero populaarsust plebeide seas suurel määral ei vähendanud – Tacitus kirjutab, kuidas Nero mõnda aega pärast tulekahju ilma ihukaitsjateta rahva seas kaarikusõitja kostüümis ringi liikus (*Ibid.*, 15.44). Kõige enam olid kaotanud kõrgklassi kuulunud ja poliitilisel areenil olulisemat rolli mänginud suuremate majade omanikud, kes olid juba varem tänu keisri avalikele esinemistele ja Octavia, Sulla ning Felixi mõrvadele hakanud temasse aina kasvava skepsisega suhtuma. (Griffin 2005, 132-133) Kui keisri soov oli Rooma uuesti üles ehitada, siis tundub ka kummaline, miks oleks ta pidanud vajalikuks linn kõigepealt maha põletada. Tõsi, isegi kui Nerol olid olemas mingisugused suuremad Roomat puudutavad ümberehitusplaanid, siis oleksid need arvatavasti saanud aristokraatide kärelda vastumeele osaliseks, just nagu keisri teised suuremad ehitusalased ettevõtmised. Ei ole aga teada, et Nero oleks ühegi oma teise projekti puhul laskunud nii drastiliste meetmeteni. Lisaks sellele esineb antiikautorite teostes vasturääkivusi, mis peaks panema lugejat kahtlema nende poolt

edasiantava informatsiooni autentsuses. Suetonius kirjutab, et keiser tõusis põlengu ajal Maecenase torni, kus ta laulis oma tavapäraistes lavariietes *Ilioni vallutamist* (Suetonius, Nero, 38.2). Tacitus räägib ringiliikunud kuulujutust, et olles naasnud Rooma pärast seda kui tuli hakkas ähvardama tema paleed, mis ühendas Maecenase aiad keisripaleega, astus keiser üles oma eralaval ja laulis Trooja hävingust (Annaalid, 15.39). Dio leiab, et Nero laulis oma palee katusel lüüramängija kostüümis Trooja vallutamisest (Dio, 62.18). Vasturääkivus seisneb esinemiskohas – Tacituse järgi on selleks keisri eralava, mis võis eeldatavasti keisripalees asuda. Suetonius väidab aga, et Nero olevat Maecenase torni tõusnud ning Dio kirjutab, et keiser laulis oma palee katusel. Selle loo detailide erinevus on oluline ning võib viidata ühe ja sama kuulujutu eri versioonidele. Ka Tacitus, kolmest käsitletavast antiikajaloolasest kõige usaldusväärsem, ei oska öelda, kas tegu on reaalse juhtumiga või mitte. Nagu juba varem selgus, oli keiser abiks põlengu kustutamisel, nii et tema valik korraks kõrvale põigata ning üks itkulaul laulda tundub üsna kummaline. Suetoniuse väitel, et keiser kasutas linna lammutamiseks sõjamasinaid, on arvatavasti tõetera sees – tulekahjude puhul kasutati piiramistehnikat majade lammutamiseks, eesmärgiga takistada tule levikut. Lõpuks, on välja arvutatud, et 17. juulil 64. aastal, kaks päeva enne tulekahju puhkemist, oli taevas täiskuu. Seega oli salajaseks süütamiseks ebamugav aeg ning tõrvikutega ringiliikuvad kahtlased isikud ei oleks kindlasti märkamatuks jäänud. (Griffin 2005, 132)

6.1. Kuldne maja

Üks peamisi põhjuseid, miks juba kaasaegsed kahtlustasid Nerot Rooma süütamises, oli keisri uus palee, mida ta tulemõllu poolt tühjaks jäänud aladele ehitama hakkas. Tõenäoliselt ei süüdatud Roomat siiski sellepärast, et Nero endale uut residentsi ehitada soovis – tuli ei saanud algust kohas, kuhu ehitis hiljem kerkima hakkas (Grant 1989, 129). Kuulujuttude tekkimist see aga ei peatanud. Hoone ülimusliku luksuse pärast hakati seda Kuldseks majaks nimetama. Suetonius annab edasi hiigelehitise kirjelduse: eesöues seisis saja kahekümne jala kõrgune Nero kuju; avarust oli nii palju, et seal oli miilipikkune kolmekordne sammaskäik ja merd meenutav järv, mis oli ümbritsetud linnadele sarnanevate väikeste ehitistega; lisaks sellele veel mitmed loodusvaated; maja teises otsas oli kõik kaunistatud kalliskivide ja pärlitega; peamine banketisaal oli ümmargune ning selle kuplit sai soovi korral ringiratast liikuma panna, nii et lakke maalitud taevakehad olid pidevas liikumises jne (Suetonius, Nero, 31.1-2). Kuldse maja park võis olla kujundatud sümboliseerima Rooma impeeriumit – maa-ala keskel asuv järv võis sümboliseerida Vahemerd ning selle ümbruses asuvad väikesed

külad, linnakesed ja metsatukad pidid tähistama keisririigi erinevaid provintse (Champlin 2005, 132). Kirjeldusest on näha, et tegu oli enneolematult pompöösse ehitisega. Ei saa imestada, et sellise palee kerkmine vahetult pärast tulekahjut äsjavabanenud maale tekitas rahva, eriti just aristokraatia seas küsimusi. Samas on võimalik, et Kuldne maja rajatigi just soovist apelleerida kõrgklassile. Keiser tahtis meeldida kogu ühiskonnale – tema pidustused ja esinemised olid mõeldud tavalistele roomlastele, Kuldse maja eesmärk võis olla mulje avaldamine aristokraatidele.

Antiikautorite teoseid lugedes jääb Nerost seoses Kuldse majaga väga ühekülgne mulje – samal ajal kui suur osa roomlasi oli peavarjuta jäänud, kasutas keiser iseka megalomaanina ära Rooma hävingut, et ehitada endale uus ülikallis palee rahade eest, mida tal ei olnud. Kujund Nerost kui oma uue paleega rahva huvisid kahjustavast türannist tekkis pärast Nero ja Julius-Claudiuste dünastia langust troonile saanud Flaviuste dünastia ajal, kuna uutel keisritel ei olnud soovi Nero palee poolt hõivatud alasid nende algsetele omanikele tagastada (Griffin 2005, 137). Nero eluajal paleed valmis ehitada ei jõutud ning Flaviuste ajal kanti see juba täielikult maha. Kohal, kus kunagi asus Kuldse maja järv, avas Titus 80. aastal Flaviuste amfiteatri, mis tänu selle kõrval seisnud Nero hiigelukujule sai ajapikku nimeks Colosseum (Gilbert 1965, 99).

Kuigi Kuldse maja rajamise üks peamisi põhjuseid oli tõenäoliselt Nero luksusjanu, võidi selle rajamisel ka pragmaatilisi kaalutlusi arvesse võtta. Nagu iga teine Rooma magistraat, töötas ka keiser oma kodus. Nero lasi oma uue palee maadele üles ehitada Fortuuna templi – see pidi asuma kuskil ehitise aedades ning templina pidi sellele olema avalik juurdepääs. Lisaks sellele olevat Nero üles ehitanud Jupiter Statori templi, mis asunud tema palee sissekäigu läheduses. Lähedal olid ka laohooned ja Nero uus turg, mis oli rahva seas populaarne. Via Sacra lõppes otse Nero kolossi ees ning keiser lasi selle tee lõppu ka laiendada. (Griffin 2005, 139-140) Lisaks sellele on kaevamised näidanud, et palee maadel asunud “järv” oli ristküliku kujuline ning ümbritsetud kolonnaadiga. Kuigi palee veekogu oli veidi väiksem, asus täpselt samasugune järv Campus Martiusel, ühes Rooma kõige populaarsemas kohas, kuhu keiser oli amfiteatri rajanud. (Champlin 2005, 207) Nero plaan võis seega olla rajada Roomas midagi suurema keskpalee taolist – ehtis, mis peegeldaks keisri positsiooni Rooma impeeriumis ning kus valitseja saaks audientse pidada ja külalisi vastu võtta. Kuna keisritele oli ajapikku pärandatud Roomas suurel hulgal residentse, siis asusid need linnas mitmes kohas. Algne keisripalee oli olnud Augustuse residents Palatinusel, millele tema järeltulijad juurdeehitusi teinud olid ning seega asusid erinevad riigitöökohad vajalikud institutsioonid eri kohtades. Nero tulekahjus hävinud varasem palee,

Domus Transistoria, olid loodud, et ühendada Palatinusel asuvaid riigiasutusi Esquilinusel asunud eraresidentside alaga, kus keisril samuti kinnisvara oli. Kuldne maja oli selle sama idee jätkamine tulekahju järgses Roomas. Seega olid Nero juurdeehitused Rooma keisripaleede kompleksile varasemate keisritega võrreldes pigem isegi innovatiivsed, kuna ta üritas ühendada kõik keisrile kuuluvad maatükid Roomas. (Griffin 2005, 128) Ühe keske keisripalee loomine oleks olnud praktiline tegu. Lisaks sellele oli Nero uue palee näol tegemist omaaja arhitektuuri tippteosega. Kuldse maja banketisaali pöörlev kuppel oli midagi täiesti revolutsioonilist. Maja idatiivas asus kaheksanurkne kupliga kaetud ruum, mis sai valgust läbi kuplis oleva ava. Viimase näite näol on tegu vanima taolise teadaoleva konstruktsiooniga. (Gilbert 1965, 110-112) Sama arhitektuurivõtet kasutasid hiljem keiser Hadrianuse arhitektid tema kuulsas Panteonis.

6.2. Kristlaste olukord tulekahjujärgses Roomas

Vahetult pärast tulekahju järgnes Roomas suurem kristlaste vastane aktsioon. Selle uue usulahu järgijate vastu algatati hulgaliselt kohtuprotsesse ning Nero on ajalukku läinud kristlaste esimese suure tagakiusajana. See on tema kuvandi kujunemist pikas perspektiivis oluliselt mõjutanud, näidates teda kitsarinnalise ja verejanulise türannina, kes kasutas kristlasi ära, et oma nime puhtaks pesta. Kuigi Nero ise tõenäoliselt tulekahjut ei süüdanud, võib siiski tõsi olla, et populaarsuse saavutamise eesmärgil pidas ta vajalikuks leida sobiv süüalune tohutut kahju teinud katastroofile. Lisaks sellele nõudsid kindlasti vastuseid ka vihased roomlased, kellest paljud tulekahus kogu oma vara kaotanud olid. Kristlaste vastaste reaktsioonide mõistmiseks on oluline teadvustada nende positsiooni Rooma riigis 1. sajandi keskpaigas.

Roomlased suhtusid judaismi ja seeläbi ka kristlusesse loomuliku umbusuga, kuna nende usuvoolude järgijad ei tunnistanud Rooma polüteismi ning eraldasid ennast avalikust elust, mis Rooma puhul hõlmas suures osas erinevaid religioosse sisuga üritusi. Ka nende õpetused tundusid roomlastele kummalised – jutud kõikehõlmavast vennaarmust tekitasid kuulujutte nagu oleksid kristlikud jumalateenistused orgiad, kus on oma koht ka intsestil. Kristlasi seostati ka kannibalismiga, kuna oldi kuulnud, et nad tarbivad oma eraklikel teenistustel jumala ihu ja verd. Kristlased tegi heaks sihtmärgiks asjaolu, et nad ootasid maailmalõppu ning arvasid, et see on üsna pea saabumas, kusjuures usuti, et maailm hävib tules. (Grant 1989, 134-135) Tõlkal puudus kristlusel ka iidsuse oreool, mida iga religioon oma legitiimsuse tõestamiseks vajab. Tegemist oli inimestega, kes järgisid ainujumalana meest, kes oli kõigest

mõnikümmend aastat tagasi Tiberiuse valitsusajal Rooma võimude poolt häbiväärselt hukatud ning pidasid nüüd roomlaste jumalaid kuraditeks ja deemoniteks (Holland 2002, 182). Tulekahju alguspäevadel, 18. ja 19. juulil, oli Sirius taevas kohal, mis osadele ida kultustele tähendas „puhastuse“ päeva. Inimesed, kes antiikautorite sõnade järgi takistasid kustutustöid või aitasid tulel levida, kuna neid oli „kästud“, võisid seda tõepoolest uskuda, kuna Piibel näeb ette, et maailm hävib tules ning esimesed kristlased, kes kohtu all olid, tunnistasid süütamise üles. (Fagan, Emperors of Rome, 15)

Antiikautorid kirjutavad, et Nero süüdistas oma nime puhtaks pesemise eesmärgil tulekahju süütamises kristlasi ning see algatas nendevastase vägivallapuhangu. Taoline teguviis tundub tõepoolest usutav, kuna kristlased sobisid süütaja rolli niivõrd hästi. Samas annavad allikad alust kahelda üldlevinud arusaamas, mis näeb Nerot kui kristlaste esimest suurt tagakiusajat. Nero ajal aset leidnud kristlaste vastased repressioonid ei pruukinud olla Rooma tulekahjuga seotud – Tacitus mainib, et nad leiti süüdi olevat kuna nad “vihkasid inimrassi” (Annaalid, 15.44). Võõrad religioonid olid Roomas lubatud, kuid neil pidi olema senati luba ning nendes osalemine ei tohtinud kätkeda Rooma panteonist lahtiütlemist (Warmington 1981, 126), mida kristlased monoteistidena kindlasti tegid. Kristlus ei olnud ka esimene religioosne liikumine, mis roomlaste repressioonide osaks langes. Aastast 186 eKr pärineb dekreet dionüüsliku Bakhose kultuse vastu ning Tiberiuse ajal aastal 19 oldi kasutatud meetmeid judaismi ja Egiptuse usundite vastu, kuna arvati, et nende usulahkude õpetuste järgimine võib viia poliitiliste rahutuste ja vägivallani (Shotter 2005, 47). Tacituse “inimrassi vihkamine” väljendus eelkõige ühiskonnast eemaletõmbumises ja Rooma panteoni olemasolu eitamises ning ei pruugi tingimata olla seotud süütamisega. On ka võimalik, et Nero ei algatanud kristlaste vastast kampaaniat isiklikult, vaid talle tuli kasuks tulekahjujärgne hüsteeria, mis võis ennast ise kristlaste vastu suunata, kuna nende religioossed uskumused tegid neist usutavad süütajad (Holland 2002, 183). Nagu mainitud, on teada, et esimesed kristlased, kes Nero ette toodi, tunnistasid end süüdi. See ei tähenda tingimata seda, et nad ka reaalselt süüdi olid. Rooma, antiikmaailma keskus oli tules hävinud, seega võidi seda näha kui ettekuulutust peatselt saabuvast maailmalõpust ning ennast süüdi tunnistades taheti järgida kuulsate märtrite eeskujut.

Seega ma leian, et kuigi Nero valitsusajal vahetult pärast Rooma mahapõlemist leidis tõepoolest aset kristlaste vastane vägivallapuhang, ei saa kindlalt väita, et selle taga oleks olnud keisri isiklik viha kristliku religiooni vastu. See on aga esimene asi, mis tuleb mõttesse kui rääkida Nerost kui kristlaste tagakiusajast. Hilisematel sajanditel oli kristlikel autoritel oluline oma usu eest tapetud või surma läinud inimeste tegusid rõhutada ning kuna kristlus on

saanud domineerivaks usundiks, on Nero, kelle ajal esimesed teadaolevad suuremad kristlastevastased repressioonid toimusid, läinud ka tagakiusajana ajalukku – sama moodi nagu kristlased sobisid süütajateks, sobis tema hiljem tagakiusajaks.

Palju poleemikat on tekitanud viis, kuidas Nero kristlastega käitus. Tacitus kirjutab, et ohvrid riietati loomanahkadesse ja lasti siis metsloomade poolt tükkideks rebida, löödi risti või süüdati öö saabudes inimtõrvikutena põlema (Annaalid, 15.44). Inimlikust vaatepunktist on sellised karistused loomulikult julmad, kuid Rooma ühiskonnas olid need levinud. Elusalt põletamine oli süütajate tüüpkaristus ning loomadele söötmine ja ristilöömine olid meetmed, mida rakendati mittekodanike ja orjade peal, kelle seas esimesel sajandil kristlus kõige enam levis (Warmington 1981, 126).

Pikas perspektiivis on tulekahjule järgnenud kokkupuude kristlastega Nero kuvandile negatiivselt mõjunud. Lisaks asjaolule, et Nero sai läbi selle intsitendi tuntuks kui kristlaste esimene suur tagakiusaja, hakkas mõned sajandid pärast Nero surma levima arusaam, et tema repressioonide käigus olid hukkunud ka Peetrus ja Paulus. Vanimad kirjutised nende meeste märtrisurmast, 3. sajandist pärit varakristlikud tekstid ei seosta küll nende surma tulekahj järgsete hukkamistega, kuid arusaam, et kaks apostlit olid just Nero ajal surnud, levis sellegipoolest. (Grant 1989, 131) Kummalisel kombel aga ei mainita Uue Testamendi evangeeliumites Nero tagakiusamist sõnagagi ja roomlaste vastu ei suhtuta tõrjuvalt (Holland 2002, 186). Pigem vastupidi – Luuka evangeeliumi sõnade järgi oli just Rooma tsentuurion see, kes surevale Kristusele austust avaldas (Lk, 23.47). Kui kõik kanoonilised evangeeliumid – võib-olla välja arvatud Markuse evangeelium – arvatakse olevat kirjutatud mõnda aega pärast Nero surma, siis on taolise informatsiooni väljajätmine varakristlikest tekstidest kummaline (Holland 2002, 186). R. Holland pakub selle tõsiasja seletuseks mitmeid variante. Esiteks võib suurem osa õpetlasi olla dateerimisel eksinud ning evangeeliumid on ikkagi vanemad. Teiseks, eksida võis Tacitus, kes mainib ainsana, et kristlasi karistati suurel hulgal. Kolmandaks on võimalik, et need kristlased, kes Nero ajal hukati, ei kuulunud samasse usuvoolu, kuhu kuulusid evangeeliumite autorid ning seega ei peetud nende mainimist vajalikuks. Viimase põhjusena toob Holland välja, et repressioonid võidi evangeeliumitest välja jätta eesmärgiga üritada võita Rooma võimude poolehoidu – vahetult pärast Nero surma hävitasid roomlased Jeruusalemma templi ning seega oli juutidest kaugenemine ning riigivõimudega suhete soojendamine igati mõistlik teguviis. (*Ibid.*, 187-188) Asjaolu, et Nero ei figureeri varakristlikes tekstides tagakiusajana on oluline ning annab alust arvata, et nende tekstide kirjutamise ajal ei olnud pilt Nerost kui kristlaste represseerijast veel välja kujunenud. Kuna Nero kui kristlaste tagakiusaja tundub olevat hilisem konstruktsioon, siis on võimalik, et

tema tegelik roll tulekahjujärgsetes vägivallaaktsioonides ei olnud niivõrd suur kui üldiselt arvatakse.

7. PISO VANDENÕU

Uute nõuandjate käe all kahanes Nero maine seega niivõrd, et 65. aastal algatati tema vastu vandenõu. See ei olnud tingitud ainult karmist suunamuutusest, mis Tigellinuse käe all aset leidnud oli ja Octavia tapmisest tingitud populaarsuse langusest. Antiikautorid annavad mõista, et rahulolematust põhjustas ka fakt, et Nero oli tapnud oma ema ning süüdistus tulekahju süütamises, mis 64. aastal suure osa linnast hävitas.

Piso vandenõu sai oma nime G. C. Piso järgi, kes pidi pärast Nero kukutamist ise troonile saama. Tundub, et Piso tundis vastumeelsust kogu keisrikoja vastu, kuna pole andmeid, et Nero teda isiklikult solvanud oleks. Küll aga oli Caligula, selleks ajaks juba enam kui kakskümmend viis aastat tagasi, Piso naise nende pulmasöömaajalt ära röövinud, temaga paar päeva aega veetnud ning siis nii Piso kui ka naise maapakku saatnud (Suetonius, Caligula, 25.1). Üks vandenõu tekkimise põhjuseid võiski seisneda paralleelide tõmbamises Nero ja Caligula vahel. Ka tema valitsusperioodi algus oli olnud paljulubav, kuid siis oli keiser muutunud ja ekstreemsete ekstravagantsusteni laskunud – näiteks olevat ta soovinud oma hobust konsuliks teha (*Ibid.*, 55.3). Lisaks Pisole osales vandenõus veel hulgaliselt mehi. Ettevõtmise üks eestvedajaid oli pretoriaanide prefekt Faenius Rufus, kes oli Tigellinuse varju jäänud ja kannatas tema laimu all. Lisaks sellele osalesid Subrius Flavius, pretoriaanide tribuun; Annaeus Lucanus, Seneca vennapoeg ja oma aja üks kuulsamaid luuletajaid, kellel Nero oli keelanud oma tööde avaldamise; konsulikandidaat Plautius Lateranus, kelle motiiviks on ainsana toodud isamaa armastus; Flavius Scaevinus ja Afranius Quintianus, kes leidsid, et keisrivastane vandenõu on hea võimalus eneste reputatsiooni suurendamiseks. Quintinianust oli keiser ka pilkeluuletusega solvanud. Lisaks sellele mainib Tacitus veel mitmeid ratsanikuseisusest mehi nagu näiteks Antonius Senecio, Nero nooruspõlvesõber, ning lisaks Rufusele ja Flavusele mitmeid sõjaväelasi. (Annaalid, 15.49-50) Ainus mees, kes väidetavalt ei tegutsenud isiklike eesmärkide saavutamise nimel, oli Lateranus, kelle puhul Tacitus mainib riigi huve, kuid ei täpsusta, milles need huvid täpsemalt endast kujutada võisid. Seega oli keisri vastu tekkinud ülimalt laiahaardeline vandenõu, mis haaras endaga kaasa inimesi Rooma aristokraatia kõikidelt tasanditelt.

On oluline, et enamike meeste osalus vandenõus ei olnud tingitud patriootlikust soovist

türann kukutada, vaid eesmärgid olid isiklikku laadi. Hea näide on Lucanus, kes on paremini tuntud *Pharsalia* autorina. Nero oli keelanud tal oma luulet esitada, arvatavasti selle vaenuliku sisu tõttu. Nero ütles ka ametlikult sõprusest lahti ning poeet kaotas seega mitmeid privileege. Lucanus solvus, kuid ei leppinud olukorraga, vaid koostas keisri kohta uusi luuleridasid ja deklameeris neid ka avalikult. Taoline vastuhakk oli ülimalt ohtlik ning Tiberiuse või Caligula ajal oleks see tõenäoliselt surmaga lõppenud. Nero keelas mehel vaid oma luulet esitada ja teoseid avaldada. (Holland 2002, 197). Mainitud sai juba Piso põhjust valitsevat keisridünastiat vihata – Caligula oli tema naise röövinud ja mehe enda eksiili saatnud. Faenius Rufuse viha ei olnud suunatud niivõrd Nero kui Tigellinuse vastu. Lisaks sellele on võimalik, et ratsanikuseisusest vandenõulased ei olnud asjaga seotud täiesti vabast tahtest, vaid nad järgisid oma patroonide eeskujut. Näiteks Antonius Natalis oli Piso usaldusalune. (Rudich 2005, 124-125) Piso valik Nero järglasena keisritroonil oli iseenesest üsna kummaline ning senaatoritest ja sõjaväelastest vandenõulaste seas ei valitsenud siin konsensust, kuna nagu keisril, oli temalgi kombeks aeg-ajalt tragöödiates lüüramängijana üles astuda (Annaalid, 15.65). Mehe geneoloogia ei ole täpselt teada ning tema naise seotus Caligulaga oli vaevalt piisav seos valitseva dünastiaga. (Rudich 2005, 119-120) Kummaline on ka asjaolu, et Dio ei maini selle vandenõuga seoses Piso osalust sõnagagi. Tema väidab, et vandenõulaste tuumikuks olid Faenius Rufus ja Seneca ning just vana filosoof pidi pärast Nerot keisritroonile asuma (Dio, 62.24). Tacitus mainib tõepoolest, et Piso oli üritanud Natalise kaudu Senecaga kontakti luua, kuid filosoof ei olnud temaga kohtunud, öeldes, et tema elu sõltub Piso heaolust (Annaalid, 15.60). Ühest küljest võib see tähendada, et Seneca oli siiski vandenõuga seotud. Teisalt võis see lausung olla lihtsalt tolleaegne viisakusavaldus (kui sina oled terve, olen ka mina terve), mis on antud kontekstis valesti mõistetud ja ületähtsustatud (Grant 1989, 171).

Vandenõu kukkus lõpuks siiski läbi. Plaani keiser mõrvata tegi Nerole teatavaks ühe vandenõulase, Antonius Scaevinuse vabakslastu Milichius, kes pidas oma peremehe käitumist mõrva eelõhtul ülimalt kummaliseks – Scaevinus oli vabastanud oma lemmikorjad, jaganud rahalisi autasusid, lasknud teritada tema perekonnas pikka aega olnud sentimentaalse väärtusega noa jne. Milichust veenis keisri jutule minema tema naine, kes leidis, et kui seda ei tee tema, siis teavitab Nerot keegi teine, mis näitab, et Scaevinuse suhtumine oli tähelepanu ärritanud kogu tema majapidamises. Seepeale läski Milichius Nero juurde ning rääkis talle, mida ta oli näinud. Keiser lasi kohale kutsuda vabakslastu peremehe, kuid Scaevinuse jutt oli nii veenev, et Milichius ise oleks peaaegu süüdistuse saanud. Kui aga ka Natalis kohale kutsuti ning kahe mehe jutud ei klappinud, oli selge, et midagi on tõepoolest valesti.

Piinariistu nähes Natalis murdus ning andis välja Piso, kuid ka Seneca. Ka Scaevinus ei pidanud survele vastu ja nimetas mitmeid nimesid, muuseas ka Lucanuse oma, kes omakorda uusi vandenõulasi välja andis, teiste seas ka omaenda ema. (Annaalid, 15.54-57)

Nero šokk ja pettumus võis olla märkimisväärne. Keiser oli tõenäoliselt teadlik, et tema lavalised esinemised tekitasid aristokraatide seas nurinat, kuid ometi võtsid nad tema pidustustest osa ja isegi nautisid neid. Ta oli kindlasti teadlik, et tema suursugused ehitusprojektid ei olnud kõrgklassi seas populaarsed ning tulekahju, Agrippina ja Octaviaga seotud juhtumid ei olnud tema imidžile soodsalt mõjunud, kuid nii laiaulatuslikku vastuseisu ei osanud Nero kindlasti oodata. Seega on täiesti loomulik, et pärast seda intsidenti tõmbus keiser sissepoole, muutudes umbusaldavaks isegi nende senaatorite suhtes, keda ta oli usaldusväärsseteks pidanud. Iroonilisel kombel oli Piso isiklikult olnud üks neist usaldusväärssetest meestest – Tacitus kirjutab, kuidas Nero käis tihti Piso villas Baiae lahe ääres ilma pretoriaanideta ning tundis ennast seal vabalt. Seetõttu oli vandenõulastel algul olnud plaanis ka keiser seal mõrvata. (*Ibid.*, 15.52) Pettumus oli kindlasti ka Seneca väidetav seotus vandenõulastega, kuigi tema süü jäi siiski kaheldavaks.

Tagajärjed ei lasknud ennast kaua oodata. Piso sooritas enesetapu enne kui Nero sõdurid teda arreteerida jõudsid. Seneca nime oli maininud Natalis, lisaks olid vandenõuga seotud tema vend Annaeus Mela ning vennapoeg Lucanus. Nerol oleks ebamugav olnud Senecat ellu jätta ning tema süütust oli samuti sellises olukorras väga keeruline tõestada. Vandenõu ulatusest, ja võib olla ka Seneca osalusest, annab aimu asjaolu, et Silvanus, pretoriaanide tribuun, kes pidi Senecale tema surmaotsuse viima, ei läinud otseteed filosoofi juurde, vaid läks esmajoonel Faenius Rufuse juurde ning küsis, kas ta peaks käsu ellu viima. Saanud oma ülemuselt ja kaasvandenõulaselt jaatava vastuse, viis tribuun Senecale tema surmaotsuse. (*Ibid.*, 15.61) Seneca lõpetas oma elu veenide avamisega ning tema naine otsustas koos oma abikaasaga surra. Kõnekas on asjaolu, et Nero käskis filosoofi abikaasa verejooksu peatada. Järgemööda langesid kõik vandenõulased Tigellinuse kätte. Sellegipoolest ei saa vandenõule järgnenud repressioonide ränkust ületähtsustada. Antiikautorite kirjeldused Rooma senaatorite ja aristokraatide surmadest on edasi andnud emotsionaalselt, kuna antiikautorid olid ise senaatorid ja aristokraadid. Kõigile vandenõus osalenutele korraldati kohtuistung ning neil lubati ka ennast kaitsta. Erandiks oli Seneca, kes ei saanud end kaitsta, kuid kelle kohta korraldati uurimine, ning konsul Vestinus Atticus, kellel Nero käskis ilma igasuguste protseduurideta enesetapu teha. (Rudich 2005, 147) Kokku mõisteti keisrivastases vandenõus osalemise eest süüdi umbes nelikümmend inimest, enamik neist tsiviilisikud, kuid surmanuhtlust rakendas Nero vaid seitsmeteistkümmel juhul, mida ei ole – arvestades, et tegu

oli kõige rängema riigi reetmise vormiga – eriti palju (Holland 2002, 206-207). Nii mõnedki ajaloolased on arvamusel, et Nero oli inimestega, kes teda mõrvata üritasid, üsna leebe ning võrreldes autokraatlike valitsejatega ükskõik mis ajajärgust, näitas ta üles ebaharilikku heldekäelisust (vt Holland 2002, 207; Rudich 2005, 207). Nende andmete taustal ei vasta antiikajaloolaste kirjeldused verepulumadest Roomas tõele.

Tundub, et Piso vandenõu ei toonud seega kaasa mastaapseid repressioone, kuid Nero jaoks oli see sündmus määrava tähtsusega. Nüüdsest alates kaotas ta igasuguse usalduse Rooma aristokraatia vastu. Keiser tõmbus endasse, muutudes paranoilisemaks ja kergemini manipuleeritavaks. Seetõttu ei ole üllatav, et Nero repressioonid ei piirdunud 65. aastaga, vaid jätkusid ka hilisematel aastatel, pärast teda tabanud uusi tagasilööke. Nimelt võttis Nero millegipärast väga tõsiselt Caesellius Bassust, Põhja-Aafrikast pärit meest, kes väitis, et talle olevat teada iidse kuninganna Dido kadunud aarde asukoht. Keiser ei pidanud millegipärast vajalikuks selles loos kahelda ning kulutas väidetavalt suurel hulgal ressursse, et mainitud aaret üles leida. Lõpptulemuseks oli keisri prestiiži jätkuv langus ja riigikassa kiirenev tühjenemine. (Annaalid, 16.1-3) Vastumeelsust keisri suhtes ja segadust tema motiivide osas tekitas ka 65. aasta lõpul aset leidnud teine *Neronia*, kus Nero ka isiklikult üles astus. Lisaks sellele suri sel aastal Poppea Sabina, mis mõjus Nerole emotsionaalselt väga rusuvalt ning tühjendas naise matuste näol riigikassat veelgi (*Ibid.*, 16.6) Seega ongi Piso vandenõu ja majanduslike raskuste taustal 65. aasta lõpust teada hulk riigireetmissüüdistusi, mille eesmärk oli eeldatavasti süüdistavate varade omastamine, kuid ka poliitilistest vaenlastest vabanemine. 65. ja 66. aasta jooksul surid näiteks Lucius Silanus, Rufrius Crispinus ja Barea Soranus, kelle kõigi varad ja maad läksid Nerole. 66. aastal leidis lõpu ka Nero konflikt Tharsea Paetusega, stoitsistliku filosoofiga, kes oli senati istungeid vältinud juba Agrippina mõrvast alates ning kes selle eest ka süüdi mõisteti. (Griffin 2005, 169-170) Kuigi süüdistusi esitati triviaalsete asjade pärast, peaks siiski ära märkima, et enamikel juhtudel, nagu teiste keisrite valitsusaegadelgi, toimusid seadusekohased formaalsed kohtuprotsessid ning Tacitusele on ette heidetud nii süüdistuste kui ka kaitsekõnede eiramist ja mainimata jätmist (Warmington 1981, 146).

8. NERO JA AVALIKUD ETTEASTED

Juba lapseeest peale oli Nero suur Kreeka kultuuri austaja. Selles suunas mõjutasid teda kreeklastest õpetajad, kelle Seneca oli poissi harima pannud. Keisri huvi ei piirdunud siiski

vaid filosoofiliste probleemide üle arutamisega – Nero kireks olid laulmine ja kaarikusõit. Võib eeldada, et keiser nägi neis väljundites võimalust ennast Rooma rahva ees tõestada. Erinevalt oma eelkäijatest ei olnud tal enne troonile asumist ette näidata ühtegi suuremat saavutust, seega võis ta lihtsalt üritada läbi oma armastatud hobide roomlaste seas poolehoidu võita. Tema huvi säärastel üritustel võistlejana osaleda tekitas talle suurel hulgal probleeme ning saab väita, et see oli üks põhjustest, miks ta lõpuks kukutati. Kaarikusõit oli roomlaste seas ülimalt populaarne, kuid selle alaga tegelejad kuulusid madalasse sotsiaalsesse klassi. Sama kehtis näitlejate kohta. Sel juhul ei saa imestada, et Rooma kõrgklassid nendesse harrastustesse vastumeelselt suhtusid.

Enne 59. aastat oli keisri ema keelanud igasugused etteasted hipodroomil ja teatrilaval. Nüüd, mil puudus ema takistav käsi, otsustas Nero oma hobidega tõsisemalt tegelema hakata. Tacituse andmetel andsid Seneca ja Burrus noormehele järele, lubades tal Vatikani orus eraldatud kohas hobustega ratsutada, ilma sellest avalikku sündmust tegemata. Loodeti, et ajapikku Nero tüdineb oma ebameeldivast ajaviitest, kuid läks vastupidi. Tacitus kirjutab, et mõne aja möödudes kutsuti inimesi vaatama, kuidas Nero ratsutab. (Annaalid, 14.12) Kuigi aristokraadid tundsid vastumeelsust, kiitsid nad ometigi keisri suurepärase ratsutamisoskust. See on ka loomulik – kõrgklassi liikmed võisid loota, et lipitsemine aitab neil keisri silmis oma sotsiaalset staatust tõsta, mida kohati ka juhtus. Loomulikult tõstis see naiivse ja edeva Nero enesekindlust ja lõi temas arusaama, et rahvas (antud juhul aristokraadid) tõepoolest naudib tema etteasteid.

Allikad suhutuvad Nero kunstilembusesse äärmise kriitikaga, kuna leiti, et keisri lavalised esinemised on häbiväärsed. Lisaks sellele olevat ta andetu olnud. Tuntud on Suetoniuse väide, et Rooma põlemise ajal vaadanud Nero tulekahjut Maecenase tornist pealt ning laulnud samal ajal lüüra saatel Ilioni vallutamist (Suetonius, Nero, 38.2); Tacitus teab öelda, et Nero kirjutatud luuletused olid igavad ja stiilitud (Annaalid, 14.16) ning Dio kinnitab, et Nero hääl oli nii õrn ja kõlatu, et liigutas rahvast korraga nii naeru kui pisarateni (Dio, 62.20). Siiski võiks väidetes Nero andetusest ettevaatlikkusega suhtuda, kuna ta nägi enda oskuste ja võimete arendamisel tõsist vaeva. Suetonius kirjutab, et keiser ei jätnud tegemata midagi, mida esinejad oma hääle arendamiseks kasutasid – ta hoidis selili lamades enda rinnal tinalehti, puhastas oma organismi klistiiri ja oksendamise ning hoidus puuviljadest ja teistest häält kahjustavatest söökidest, kuid ikka olevat tema hääl kõlatu olnud (Suetonius, Nero, 20.1). Lisaks sellele jälgis Nero alati piinliku täpsusega reegleid – laval olles ei kõhinud ta kunagi kurku puhtaks ning pühkis laubalt higi vaid varrukaga, mitte taskurätiga; ta pelgas ka kohtunikke ja teisi võistlejaid, üritades esimesi vahel ära osta, vahel muul moel mõjutada,

teisi aga maha teha (Suetoni, Nero, 23.2-3). Ta tundis oma esinemiste pärast siirast muret ja nägi konkurentsireaalset ohtu, kuigi loomulikult oli võitja kõigile juba enne võistluse algust teada. Suetonius mainib veel, et kui keiser esines, olevat saalis olnud spetsiaalsed plaksutajad ja sõdurid, kes kontrollisid, et kõik ikka täiel rinnal kaasa elaksid (*Ibid.*, 20.1). Ta olevat ka kuulnud, kuidas vaatamängud olid nii pikad, et naised olnud esinemise ajal sünnitanud ning mõned, kes tüdinesid, teeselnud surnud, et nad saalist välja kantaks (*Ibid.*, 23.2). Viimane näide on tõenäoliselt liialdus, kuna juba asjaolu, et keiser nii pikalt esineda suudaks, tundub ebareaalne. On loomulikult võimalik, et hoolimata vahenditest, mida Nero oma hääle edendamiseks kasutas, oli ta tõepoolest andetu ja rahva naerualune, kuid see ei seleta miks Otho ja Vitellius, kaks Nerole järgnenud keisritest, pidasid soodsaks võtta endale tema lisanimi ning lasta tema laule esitada (Barrett 2011, 148). See peab viitama tagaigatsusele ja üsna ulatuslikule populaarsusele, mis läheb selgelt vastuollu Suetoniuse ja Tacituse teostega.

Tegelikult on vastuolusisi aspekte veel teisigi. Suetoniust ja Tacitust lugedes võib jääda mulje, et Nero näol oli tegemist ülimalt edeva inimesega, kes kasutas igat võimalust, et avalikult üles astuda, sundides selleks ka Rooma aristokraate. Näiteks olevat üks preetor Nerole eraetendusel esinemise eest miljon sestertsi pakkunud, kuid keiser keeldus (Suetonius, Nero, 21.2). Tegelikult läks aega aastaid enne kui keiser oma esimese avaliku esinemise sooritas. 59. aastal korraldas keiser *Juvenalia*-mängud, tähistamaks oma esimese habeme mahaajamist, kus Nero ka ise üles astus. See ei olnud aga avalik esinemine, sest kuigi inimesi oli vaatama kutsutud, oli tegu eratseremooniaga (Fagan, Emperors of Rome, 14). Ma eristan kindlalt avalikku ja eraviisilist esinemist, kuna vahetegemine on oluline – eraringis esinemine ei olnud sotsiaalselt taunitav, avalikult esinemine vägagi. Seega jäi Nero esinemine normaalsuse piiridesse, kuid *Juvenalia* puhul valmistas poleemikat üks teine asjaolu. Nimelt olevat lasknud keiser orjadest, võõramaalastest ja vabakslastutest näitlejate kõrval suurejoonelistel honoraride eest üles astuda vaesunud aristokraatidel (Annaalid, 14.14). See oli kõrgklassile loomulikult alandav, kuid tuleb silmas pidada, et esinemine oli siiski tõenäoliselt vabatahtlik ning andmeid selle kohta, et kedagi oleks survestatud, ei ole. Näiteks ei teinud Vespasianus saladust asjaolust, et Nero muusika talle meeldis, esines ka senaator, filosoof ja Nero hilisem oponent Thrasea Paetus ning ka Cluvius Rufus, ajaloolane, kellele toetub Tacitus (Champlin 2005, 66). Kui aristokraatidele oli Nero käitumine häbiväärne, siis võimaldas keisri kunstilembus esile tõusta ja silma paista mitmetel loomeinimestel. Nero ajal oli tegev näiteks Lucanus, *Pharsalia* autor, kes viibis pikalt Nero õukonnas ja omas keisri patronaazi. Ei saa unustada ka Senecat, kes samuti Nero ajal kirjandusmaailmas tegev oli.

Keisri esimene avalik lavaline esinemine leidis aset 64. aastal Neapolis, suure kreeka

populatsiooniga linnas – küllap ei tundnud Nero end veel piisavalt kindlalt, et Rooma rahva ees üles astuda. Teater, kus Nero esines, kukkus vahetult pärast tema etteastet kokku ning antiikautorid nägid seda jumalate viha märgina (Annaalid, 15.34). Reaalselt oli selle sündmuse põhjus arvatavasti erakordselt suures pealtvaatajate hulgas, millele hoone konstruktsioonid vastu ei pidanud. Keisri esimene avalik esinemine Roomas toimus 65. aasta *Neronial* (Nero enda loodud kreekapäraseid mängud, esimene leidis aset 60. aastal, kus keiser ei esinenud) - kõik olevat tungivalt nõudnud keisri esinemist, kuid Nero andis järele alles siis kui sõdurite vahtkond samuti rahva palveid toetama hakkas (Suetonius, Nero, 21.1). Kuigi on kaheldav, kas kogunenud rahvahulk oli ka siiralt Nero esinemisest huvitatud, on antud kontekstis olulisem tõsiasi, et keiser vajus lavale minekuks üsna põhjalikku veenmist. See annab Nerost natukene ratsionaalsema ettekujutuse – keiser tundis küll sügavat austust kreekapärase mängude vastu ja soovis esineda, kuid mõistis vähemalt mingil määral, et liigne traditsioonide murdmine oleks talle kahjulik. Teisalt võib Nero tõrksuse taga esimest korda lavalaudadele astuda olla ka märksa lihtsam seletus – tal puudus enesekindlus.

Nero soov ennast näidata võis olla seotud tema staatuse ambivalentsusega. Ta oli Rooma keiser, kes võis arvata, et ei ole ära teinud midagi oma positsiooni väärilist. Nero ei tundnud ennast oma kuulsusrikaste eelkäijatega võrdväärne olevat. Varasemad keisrid olid enne troonile saamist ennast ühel või teisel moel – tavaliselt sõjaliste saavutustega – tõestanud (ernadina võib välja tuua Caligula, kes ei olnud ise armeed juhtinud, vaid oma isaga Germaanias kaasas käinud), kuid Nero eest oli riigipöördega võimu haaranud tema ema. Seega on loomulik, et ta tundis end oma eelkäijate seltskonnas alaväärsena ning pidas vajalikuks mingil moel silma paista. Talle oli selge, et sõjapidamine teda ei köida – Nero ei olnud loomult vägivaldne mees. Kuna ta tundis aga huvi kunstide ja Kreeka kultuuri vastu, siis võis ta just siin oma võimalust näha. Võrreldes oma eelkäijatega läks Nero oma harrastuses küll kõige kaugemale, kuid Julius-Claudiuste dünastia kõik liikmed olid olnud suuremal või vähemal määral Kreeka kultuurist huvitatud. Kõige olulisema mõjutajana saab välja tuua Augustuse, kuna Nero pidas teda oma suurimaks eeskujuks. Ka Augustus oli olnud märkimisväärne filhelleen, sõbrustades mitmete Kreeka filosoofidega ning olles huvitatud Apolloni kultusest. Nero uue gümnaasiumi avamise puhul 62. aastal peetud mängudel pühendas keiser kõik oma võidupäjad just Augustusele ning just see mees oli esimesena kreekapäraseid mängud Rooma toonud. (Warmington 1981, 109) Ka Caligula olevat olnud andunud teatri-, laulu- ja tantsukunsti austaja (Suetonius, Caligula, 11). Veel oli suur Kreeka kultuuri armastaja Nero vanaisa Germanicus, kes tegeles kreekakeelse luule tõlkimisega ning liikus Egiptuses avalikult ringi kreekapärase toogas. Hellenistlikust kultuurist huvitusid ka

Caligula ja Claudius, viimane kirjutas enne troonileasumist mitmeid ajaloolaseid teoseid, neist kaks kreeka keeles. (Warmington 1981, 110).

Taoliste pretsetentide olemasolust ei piisanud ning Nero extravagantne eluviis lõi keisri ja ülemklassi vahele lõhe, millest enam üle ei saadudki. Loomulikult nägid vanadest aristokraadisuguvõsadeist pärit mehed Nero lüüra saatel laulmist ning näitlemist ülimalt alandavana ning see, et osad nende staatusekaaslased keisri veidrustega kaasa läksid tegi olukorra veelgi talumatumaks. Tacitus, Suetonius ja Dio kuulusid kõik kõrgklassi ning seega on nende läbivalt negatiivne suhtumine Nero avalikku ellu ainult loomulik. See ei tähenda aga, et laiem avalikkus samal arvamusel oleks olnud, pigem just vastupidi. Esiteks, mida aeg edasi seda suuremaks igasuguste ürituste hulk impeeriumis kasvas. Seda tingis asjaolu, et rahvas nõudis üha enam vaatamänge. Augustuse ajal oli aastas pidupäevi kuuskümmend viis, Tiberiuse ajal kaheksakümmend kaheksa ning Nero ajal oli neid juba üle saja, mis jäi aga normi piiresse – kuigi Nero ajal tekkis kaks uut vaatamängu (*Juvenalia* ja *Neronia*), õnnistas Titus 80. aastal Colosseumi sisse saajapäevaste pidustustega ning Traianus tähistas 107. aastal võitu Daakia üle tervelt sada kaksikümmend üks päeva (Vandenberg 1997, 114). Seega Nero, keda vahel on kutsutud kõigi aegade suurimaks meelelahutajaks, ei andnud oma kolleegidest keisritroonil oluliselt rohkem mängu. Teiseks, rahva meele lahutamine muutus ajapikku lihtsalt üha olulisemaks ülesandeks, mida keisrid, kes soovisid populaarsed olla pidid oskama ära kasutada. Loomulikult meeldis massidele keiser, kes nende kombel laval laulis ja tantsis. Nero sai selle ülesandega hakkama, hoolimata sellest, et ta oli ühe roomlaste seas kõige populaarsema meelelahutuse, gladiaatorite võitluste, vastu. Suetonius kirjutab, et Marsi väljakul peetud võitlustel ei lasknud ta ühe aasta jooksul tappa kedagi, isegi mitte kurjategijaid ning Nero olevat võitlema saatnud nelisada senaatorit ja kuussada Rooma ratsanikku (Suetonius, Nero, 12.1), kes samuti kõik eluga pääsesid. Ta ei olnud verejanuline mees ning seega ei meeldinud talle verejanulisus ka areenil ja teatris.

Suetonius kirjutab, et laval olid Nero meelisrollideks Orestes, Oidipus, Canace ja Herakles (*Ibid.*, 21.3). Need valikud ütlevad keisri kohta nii mõndagi. Orestes oli ematapja, kes oli oma kuriteoga aga vabastanud rahva naise türannia alt. Olles tuttav Agrippina ja Nero loo kulminatsiooniga, saab näha, miks keiser just seda rolli mängida eelistas. Ka Nero võis näha sündmuste arengut Orestese vaatevinklist – ta oli olnud sunnitud tapma oma ema, et päästa oma riik. Kuna Nero oli Rooma keiser, sõltus impeeriumi püsimine sümboliliselt keisri püsimisest. Keiser kasutas seega teadlikult laval populaarset müüti, näitamaks, et ta on küll ematapus süüdi, kuid talle ei jäetud teist valikut. Seega kunstilises ja müütilises võtmes ei olnud Nerol mingit probleemi ennast ematapjana näidata. (Champlin 2005, 97-98) Nero

tundis seega ennast süüdi, kuid üritas laval roomlastele edasi anda enda nägemust. See võib seletada ka asjaolu, miks Nero tema pihta suunatud matritsiiditeemalise kriitika suhtes nii leebe oli – ta pagendas küll paar filosoofi, kuid näiteks Tharsea Paetusega, kes Agrippina surma järel senatis ette loetud keisri kõne ajal püsti tõusis ja kuuriast välja jalutas, ei teinud ta midagi. (Champlin 2005, 92). Lisaks Oidipusele olid ka Alcmeon ja Orestes tragöödiakangelased, kellega Nero võis end teataval määral samastada, kuid kõige suuremat müütilist seost nägi ta enda, Apollo ja Heliose vahel. Läbi nende seoste võis Nero üritada õigustada oma ettevõtmisi laval ja tsirkuses, tuues rahvani müütide näol sümbolika, mida kõik mõista suutsid. Nero olevat Tacituse järgi väitnud, et võidusõitmine on kuningate sport ning Apollon on muusika patroon, kellel on lisaks Kreeka templitele koht ka Rooma pühapaikades (Annaalid 14.14). Mõlemal juhul oli keisril õigus, kuigi loomuikult ei tekitanud tema tegevus sellevõrra vähem poleemikat. Tasub siiski meele pidada, et erinevalt näiteks Caligulast ei jumalikustanud Nero ennast, vaid kasutas ära oma tegevuse ja müüdi vahelist sobivat assotsiatsiooni, andmaks üldsusele endast edasi soovitatavat pilti. Kuna keiser laulis, siis sobis n-ö oma imidži reklaamimiseks Apollon suurepäraselt. Nero valitsusaja lõpul võib osade müütide pöördel näha keisrit kui Apollo Citharoedust (Lüürängija Apollon) (Warmington 1981, 121). Kuna Nerole meeldis kaarikutega võidu sõita, siis sobis seda tegevust sümboliseerima Helios, kes oma kuldse kaarikuga üle taevavõlvi sõidab. Heliost sümboliseeris veel näiteks Nero uue palee, Kuldse maja vestibüülis seisnud hiigelkuju ning Partia kuninga venna Tiridatse kroonimisel osalejaid päikese eest varjanud suur riidest kate, millel oli kujutatud kuldne Nero kuldses kaarikus sõitmas üle taevalaotuse läbi kuldsete tähtede (Dio, 62.6).

Üheks Nero kõige vastuolulisemaks ettevõtmiseks avalikus sfääris peetakse 64. aastal Tigellinuse poolt korraldatud banketti. Tacitus kirjutab, et Nerole meeldis n-ö linna peal söömaaegu korraldada ning ta kasutas tervet Roomat kui oma kodu. Bankett ise toimus Agrippa järvel suurel parvel, mida liigutasid aerude taha vanuse ja seksuaalse kogemuse järgi reastatud meesprostituudid. Lisaks sellele oli järve kaldale ehitatud mitmeid bordelle, kus ka kõrget päritolu naised koos tavaliste lõbunaistega ennast meestele pakkuma pidid ning roomlastele anti keisri poolt raha, et nad pidustustes kaasa lööksid. Lisaks sellele olevat Nero teinud läbi abielutseremoonia Pythagorase nimelise mehega. (Annaalid 15.36) Orjad ei allunud enam oma peremeestele, gladiaatorid vägistasid noori neidusid nende isade silme all ning valitses üldine kaos ja vägivald, mis paljudele ka surmaga lõppes (Dio, 62.15).

Kummalisel kombel ei ole Suetonius taolisest anarhiast midagi kirjutanud. See on üllatav – ta oli Nero suhtes alati kriitiline ega jätaks ära kasutamata võimalust midagi sellist mainida.

Kuid lugedes Tacituse ja Dio teoseid, siis saab näha, et Tigellinuse banketis ei olnud midagi nii erilist. Sealsamas, kus Tacitus kirjeldab banketti, väidab ta, et kuna ta ei pea vajalikuks kõiki taolisi juhtumeid välja tuua, siis piirdub ainult selle kirjeldamisega. Seega ei saanud see olla ühekordne juhtum ning möödaminnes on Tacitus maininud ka teist järvel toimunud pidustust 59. aastal pärast Nero Juvenaliat (Annaalid 14.15). Ka seekord olid mängus kõrget päritolu naised, kuid ka näitlejad ja muud kahtased isikud. Erinevus seisnes vaid selles, et pidustus toimus teisel järvel. Kuigi Tacitus ja Dio annavad sündmustest üsna kummalise kirjelduse, ei ole siiski kuskil välja toodud, et kedagi oleks otseselt esinema sunnitud. Tõsiasi, et keiser ei pidanud paljudeks taolist üritust kaks korda korraldada peab viitama ettevõtmise teatud populaarsusele või vähemalt vastuseisu puudumisele.

Edward Champlin juhib tähelepanu asjaolule, et kuna nende kahe ürituse vahel on niivõrd palju sisulisi sarnasusi, siis võivad nad kuidagi seotud olla. Nerole võis meeldida küll parvedel süüa, teiste meeste poolt korraldatud pidudel käia ning talle omistatakse ka seksuaalseid liialdusi, kuid nende pidustustega võis ta üritada taasluua Roomas Baiae lahe äärset õhustikku, mis oli keisri üks meelispaike. (Champlin 2005, 156-157). Sellest annab tunnistust näiteks asjaolu, et oma sõbra ja hilisema vandenõulase Gaius Calpurnius Piso villas Baiae lahe ääres käis Nero ilma ihukaitsjateta ja tundis end vabalt, Pompei sai keisrilt mitmeid kingitusi ning ka juba mainitud kanal, mis pidi Rooma viljaga varustamist parandama, oleks võimaldanud Nerol otse pealinnast oma lemmikkuurortisse seilata (*Ibid.*, 158). Seega oli bankettide mõte luua Roomas sarnane vaba õhkkond. Kuna ürituste puhul oli tegu korduvate elementidega, siis leiab Champlin, et tegu võis olla *Saturnalia*-pidustustega või vähemalt selle püha kontekstis korraldatud üritustega (*Ibid.*, 159). See tundub tõesti sobivat, kuna *Saturnalia* valitses üleüldine karnevalimeeleolu ning sotsiaalsed normid keerati ajutuselt pea peale, mis seletaks orjade ja peremeeste rollide vahetumise. Kombeks oli ka kinke anda ning see põhjendaks, miks keiser andis rahvale kulutamiseks raha. Võib olla tuleks selles kontekstis näha ka vahejuhtumit Pythagorasega? Kuna see libaabieliu toimus teemaksoleva pidustuse ajal, siis on see variant üsna ahvatlev. Nero ja selle mehega seotud seksuaalseid liialdusi on raske uskuda, kuna Nero ei olnud oma intiimelus naistega märkimisväärselt normidest kõrvale kalduv – ka tema kohta liikus ringi kuulujutte nagu näiteks Augustuse või Caligula kohta, kuid Nero tundus pigem romantikuna, kuna ta oli Actesse ja hiljem ka Poppeasse siiralt armunud. (*Ibid.*, 161-162) Seega võiks ka Pythagorase juhtumit näha pigem mingi kummalise pidustuse või rituaali valguses.

Rääkides Nero lavalistest etteastetest ja filhelleenlusest, ei saa mainimata jätta ka keisri Kreeka turneed, mis toimus aastatel 66-67. Nero eesmärk oli Itaaliasse tagasi tulles olla

periodonikes pantonikes, perioodi võitja (Dio, 62.8), milleks oli vaja olla võidukas Kreeka suurematel sportmängudel, kuhu nüüd Nero auks lisati ka alasid, mida võistlused varem hõlmanud ei olnud (Suetonius, Nero, 23.1). Aristokraatia suhtus taolisse ettevõtmisesse väga suure vastumeelsusega ning selleks ajaks olid senati ja Nero suhted juba niigi üsna jahedad. Loomulikult võitis keiser kõik alad, millest ta osa võttis ning oli võidukas ka neis, milles ta ei osalenud. Sama reisi ajal üritas Nero ka Korintose kanalit läbi kaevata, millest oli juttu juba varem, ning andis Ahhaia provintsile maksuvabastuse (*Ibid.*, 24.2). Nende tegude pärast, hoolimata asjaolust, et ta oma turnee ajal Kreekast mitmeid kunstiaardeid kaasa viis (Dio, 62.12), mäletati Nerot hiljem idaproovintssides üsna soojalt.

9. NERO LANGUS

Keiser Nero lõpu alguseks oli 68. aasta märtsis Gallias alanud sõjaväeline ülestõus Gaius Julius Vindexi eestvedamisel. Tigellinuse võimutsemine, keisri häbiväärne käitumine ning süüdistused mitmetes kuritegudes olid aristokraatia kannatuse viimse piirini proovile pannud. Nero pikk äraolek Kreekas tugevdas veelgi arvamust, et keiser huvitub pigem kreeklastele laulmisest kui riigivalitsemisest. Kreeka turnee süvendas veelgi keisri ja aristokraatia vahelist konflikti ning oli riigile ka majanduslikuks koormaks.

Nero otsus 66. aasta lõpus Kreekasse minna ei olnud kõrgklassi seas populaarne. Kohtuprotsessid nimekate roomlaste üle jätkusid ning keegi ei tundnud ennast ohutult. Samal ajal kui Nero ennast Kreekas aristokraatide silmis häbistas, puhkes Juudamaal ülestõus, kuid keiser ei hüljanud oma kunstilisi aateid ega naasnud koju. Lisaks sellele oli Nero Roomas vastutavaks isikuks jätnud Heliuse, vabakslastu, kelle ajal kohtuprotsessid ikka edasi kestsid. Piso vandenõu valguses ei soovinud keiser enam oma valitsusaja alguses senatile antud lubadusi mäletada, kuid lisaks senati enese vastu pööramisele, suutis Nero Kreekas ka lõpuks armee pahameele ära teenida. 66. või 67. aasta lõpul lasi keiser Kreekasse kutsuda Domitius Corbulo, kindrali, kes oli Partiaga Armeenia pärast võidelnud. Enne kui Corbulo jõudis Neroga kohtuda, anti mehele üle tema surmaotsus (Dio, 62.17). Tema surmas võis kaudselt süüdi olla tema väimees Annius Vinicianus, kes 66. aastal, mõni aeg enne Nero Kreekasse lahkumist, oli olnud osaline uues Nero vastases vandenõus, millest aga kahjuks väga palju teada ei ole. Eeldatavasti oli tal plaanis keiser Beneventumis enne Nero Kreekasse siirdumist tappa. (Suetonius, Nero, 36.1) Corbuloga sarnase saatuse osaliseks said ka kaks venda, Rufulus ja Proculus Scribonius, Ülem- ja Alam-Germaania provintsivalitsejad (Dio, 62.17).

Armeed olid oma juhtidele lojaalsed ning taoliste tegudega teenis Nero ära nii sõdurite pahameele kui ka teiste kindralite vastuseisu, kellele nende positsioon nüüd arusaadavalt ebakindel tundus. Kõnekas on fakt, et tuntud aristokraatlikest suguvõsadest pärit sõjaväelastest vabanedes, asendas Nero nad madalamat päritolu meestega. Ta võis arvata, et madala päritolu tõttu on vähem tõenäoline, et nad mässama hakkaksid ning lisaks sellele võlgnesid need mehed oma uue ametiposti keisrile. Nii sai näiteks uueks Süüria legaadiks Licinius Mucianus, arvatavasti provintsist pärit mees; Alam-Germaanias sai Scribonius Rufuse järglaseks Fonteius Capito ning Ülem-Germaanias võttis Proculus Scriboniuse koha üle Verginius Rufus. Vespasianus, kelle Nero määras Kreekas olles Juudamaa mässu maha suruma, kuulus ratsanikuseisusesse. (Griffin 2005, 117)

Lisaks uute konfliktide tekkimisele sõjaväelastega, süvenesid ka vanad probleemid senatiga. Palju poleemikat tekitas juba mainitud Korintose kanali kaevamise plaan, kuid ka Nero otsus Ahhaia provintsile maksuvabaduse kinkise kohta vahetult enne Kreekast lahkumist (Suetonius, Nero, 24.2). Selle teo majanduslikud tagajärjed ei olnud ulatuslikud, kuna tegu oli vaese provintsiaga, mis ei tootnud märkimisväärt tulu. Küll aga oli tegu senatiprovintsiaga ning kuigi senat sai Ahhaia eest kompensatsiooniks Sardiinia, võis taoline käitumine siiski senati au riivata. (Warmington 1981, 118) Olukord ei paranenud ka keisri Itaaliasse naasmisel. Nero nägi end ilmselgelt võidukalt sõjakäigult naasva triumfaatorina – Neapolis, Antiumis, Alba Longas ning lõpuks Roomas lasi ta kombekohaselt osa linnamüürist purustada ning pidas triumfaatoritele kohaseid suurejoonelisi rongkäike. Rooma sisenes ta kaarikul, millel kunagi oli triumfeerinud Augustus ning ta ei lõpetanud oma rongkäiku Jupiteri templi juures nagu oli tavakohane, vaid Apolloni pühamu juures, mis Nerole kindlasti rohkem sobis. Ta lasi oma saavutust ka müntidel kujutada. (Suetonius, Nero, 35.1-2) Dio teab lisada, et Roomas kuulutas Nero kohe välja kaarikuvõistlused ning lasi kõik oma 1808 võidupärga tsirkuse keskel asunud Egiptuse obeliski ümber paigutada. Võidusõitudest võttis Nero ka isiklikult osa, kuid lisaks sellele näitles veel tragöödias ja esines lüüral. (Dio, 62.21)

9.1. Vindexi ülestõus

Sündmusteahela, mis viis lõpuks Nero kukutamiseni, pani liikuma Gaius Julius Vindex, esimese põlvkonna senaator ning leegioniteta Gallia Ludugnensise provintsi valitseja. Vindexi enda madal päritolu ei oleks võimaldanud tal keisriks saada, nii et juba 67. aasta lõpus oli ta hakanud saatma kirju teiste provintside valitsejatele, kutsudes neid oma algatusega liituma. Asjaolu, mis näitab, et valdav osa Rooma impeeriumist oli jätkuvalt keisrile truul, on see, et

enamik provintsivalitsejaid andisid Nerole Vindexi läkitustest teada – kõik peale Hispania Tarraconensisese resideeruva Servius Sulpicius Galba. See ei pruukinud tuleneda niiväga poolehoiust Vindexi ettevõtmisele, kuivõrd madala profiili hoidmise poliitikast, millega ta üritas end Nero huvisfäärist eemal hoida ning seega vältida oma teiste rikaste staatusekaaslaste saatust, kes oma varanduse pärast Nero käe läbi hukkunud olid. (Morgan 2007, 118-119) Sellest loost on olemas ka teine versioon – Galba meelemuutus võis olla tingitud asjaolust, et Nero olevat saatnud Tarraconensisese instruksioonid Galba surmaotsusega, kuid surmamõistetud olevat kirja enne sihtpunkti jõudmist ise kätte saanud. Teisalt võib see lugu olla ka fabrikatsioon, mille eesmärk oli õigustada Galba tegusid valitseva keisri vastu. (*Ibid.*, 120)

Hoolimata vähesest vastukajast, otsustas Vindex 68. aasta märtsis siiski mässu tõsta, arvatavasti kuna talle ei olnud enam mingit valikut jäänud. G. Morgan leiab, et Vindexi edulootusi võis õhutada hoida arusaam, et Ülem- ja Alam-Germaania armeejuhtidelt, Nero poolt hiljuti ametisse määratud Verginius Rufuselt ja Fonteius Capitolt, kelle Reini jõe äärsetes piirprovintsidest paiknes kokku tervelt seitse leegionit, ei pea ta vastupanu ootama. Võib olla oli Vindex neilt kahelt mehelt oma kirjadele kahetimõistetavaid vastuseid saanud. (*Ibid.*, 120) Kui see isegi tõsi oli, siis asjaolu, et Vindexi uus sõjavägi, mida ta kokku koguma hakkas, koosnes gallialastest, muutis olematuks igasugused võimalused, et ükski teine Rooma väejuht temaga liitunud oleks. Kui ta märtsis mässu tõstis ja väge koguma asus, liitus temaga Gallia kuuekümmne neljat hõimust kolm ning ta olevat kokku saanud umbes 100 tuhat meest. See andis Vindexi ülestõusule, kes ka ise oli Galliast pärit, rahvusliku vastuhaku ilme ning midagi sellist ei saanud ükski Rooma kindral toetada. (Warmington 1981, 158)

Nero oli Vindexi vastuhakust kuuldses Neapolis ning jäi halbu uudiseid kuuldses rahulikuks. Suetonius kirjutab, et ta olevat pärast mässust kuulumist läinud gümnaasiumisse, kus vaatas spordivõistlust ning kui teda hiljem veel teemakohaste kirjadega tülitati, olevat ta vaid ärritunult mässajatele kannatusi lubanud ning siis asjal unustusse vajuda lasknud (Suetonius, Nero, 40.4). Seda ei peaks nägema ükskõiksuse märgina. Sel hetkel oli Vindexi näol tegemist ühe väejuhiga, kes kogus gallialastest – roomlaste silmis barbaritest – armeed ja kellel ei olnud toetajaid. Lisaks sellele olid läheduses Reini leegionid, kelle ülesandeks oli see ettevõtmine, mis tundus kohaliku gallialaste mässuna, maha suruda (Morgan 2007, 20). See suhtumine muutus aga aprilli keskel, mil ka Galba otsustas ametlikult keisri vastu mässu tõsta. Suetonius kirjutab, et keiser olevat kauaks minestusse langenud ja oma riided puruks rebinud, pea lõhki peksnud ning kuulutanud, et ta on kadunud. Lisaks sellele olevat ta vihahoos lubanud senati ära mürgitada, lasta metsloomad Rooma tänavatele lahti ja palju

muudki. Parimaks teguviisiks olevat ta pidanud relvituna sõdurite ette astuda ja lihtsalt nutta ning hiljem neile rõõmsana võidulaulu laulda. (Suetonius, Nero, 42.1-43.1) Võib vaid spekuloida kui tõsiselt keiser neid plaane võttis või kas ta midagi sellist üldse plaanis. Parema ettekujutuse Nero meelelaadist annavad tema reaalsed teod, mille põhjal võib järeldada, et Galba poolevahetusest kuuldes säilitas ta kaine mõistuse ja asus tegutsema. Nero kutsus tagasi oma idakampaaniateks mõeldud väed, ta asus ka Itaalias uusi leegioneid koondama ning pani väeüksuse kokku Misenumi lahe laevastiku madrustest. Kokku kogutud väed saadeti Petronius Turpilianuse ja Rubrius Galluse juhtimisel Põhja-Itaaliasse (Morgan 2007, 28). Kõik ei läinud siiski plaanipäraselt. Tundub, et Nero üleskutsele ei vastanud piisaval hulgal mehi, mistõttu oli keiser sunnitud peremeestelt välja nõudma teatud hulga orje, et puudujääk tasa teha. Lisa sellele olevat ta käskinud kõigil seisustel riigile annetusi teha ning üürikorterite ja ermajade rentnikud olevat pidanud ühekorraga maksma riigikassasse ühe aasta üüri. Võimalik, et selleks ajaks oli Nerol juba raskusi ka Rooma linna viljaga varustamisega – vilja hinnad olid kõrgeks tõusnud ning Aleksandriast saabuvad laevad ei toonud mitte söögipoolist nälgivale rahvale, vaid liiva õukondlike maadlejate tarvis. (Suetonius, Nero, 44-45.1) Vilja hindade tõusu taga võis olla Aafrika provintsiavalitseja Clodius Maceri mäss, kellel oli võimalus Rooma toidlustamist tõsiselt pärssida (Warmington 1981, 57). Kuna see ülestõus ei mänginud Nero languses märkimisväärset rolli ning ei olnud seotud Galba ja Vindexi tegutsemisega, ei hakka ma sellel pikemalt peatuma.

Galba, olles mässu tõstnud, ütles Nerost lahti ning lasi end kuulutada Rooma rahva ja senati legaadiks ning meelitas enda poolele ka Lusitania ja Baeatica provintsiavalitsejad (Morgan 2007, 21). Olles kogunud kokku piisaval hulgal vägesid, asus ta teele, kuid mitte Vindexi, vaid Rooma poole. On kummaline, et need kaks meest koordineerisid tegevust üksteisega pea olematul määral. Seega jäigi Vindex üksi Galliasse iseenda eest seisma. Nagu Nero oli arvanud, kogus Ülem-Germaania valitseja Verginius Rufus kokku oma väed ning liikus Galliasse Vindexi mässu maha suruma. Vindex seevastu oli hädas juba omaenda relvastamata provintsiaga – ta pidi piirama enda pealinna, Lugdunumit, mis tema ees oma väravad sulgenud oli. Lugdunumil olid Neroga head suhted, kuna see asula oli annetanud Roomale pärast tulekahju 4 miljonit sestertsi, mille keiser järgneval aastal, kui Lugdunumis tulekahju oli, tagasi maksis. (*Ibid.*, 22) Lugdunumit ära võtta Vindex ei suutnud ning kaks väge kohtusid üksteisega aprilli lõpul Vesontio asula lähistel Gallias. Dio kirjutab, et nüüd asusid väejuhid läbirääkimistele ning otsustasid kohe Nero vastu koos sõdima asuda. Kui Vindex aga oma gallialastest armeega Vesontio poole liikuma hakkas, tõlgendasid Rufuse mehed seda valesti ning ründasid Vindexi armeed. Hukkunuid olevat olnud umbes 20 tuhat ning Vindex

lõpetas elu enesetapuga. (Dio, 63.24)

Sellele järgnes tavatu juhtum, kus Rufuse mehed otsustasid oma komandöri uueks keisriks tõsta. Rufus keeldus, väites, et keisrite määramise õigus on vaid senatil ja Rooma rahval. (*Ibid.*, 63.25) Rufuse meeste poolt oli tegu ebahariliku pakkumisega, kuna esiteks ei oleks tal olnud oma päritolu tõttu mingit võimalust keisriks saada. Teiseks, oli olemas juba sobivam kandidaat Galba näol. Siin ei tasu ilmtingimata arvata, et Rufus oligi, nagu kirjeldab Dio, Nero reetnud. Võimalik, et kaks väejuhti ei jõudnud omavahel kokkuleppele ning lahing toimus muudel põhjustel. On tõenäoline, et Rufus jäi Nerole truuks, kuna edaspidi ei võtnud ta enam midagi ette, et Galba kampaaniale kaasa aidata. Lisaks sellele oli Rufuse vastus oma meestele (keisri saab määrata senat ja Rooma rahvas) taolistes olukordades tüüpvastus. Sama oli väitnud ka Galba kui ta ennast legaadiks ja mitte keisriks kuulutas. Selle juhtumi põhjus võib pigem peituda sellest, et Galba oli Caligula ajal teeninud Ülem-Germaanias, taastades korda pärast Caligula vastu tehtud läbikukkunud vandenõud. Osad Rufuse ohvitserid võisid seda mäletada ning seega võidi leida, et kui uus keiser peab tõepoolest troonile tulema, siis olgu selleks pigem Rufus kui Galba. Rufusel ei olnud siiski lõpuks raske oma mehi ümber veenda ning nende lojaalsust taas keisrikojale suunata. (Morgan 2007, 25-26)

9.2. Galba edu ja Nero surm

Olles kuulnud Vindexi kaotusest, saatis Galba Rufusele läkituse, kes kutsus teda üles endaga koostööd tegema. Rufus sellele ei vastanud ning Galba sattus seepeale paanikasse, tõmbudes tagasi väikesesse Cunia asulasse Hispaanias, kaaludes isegi enesetappu. (Warmington 1981, 161) Seega pidi suurem osa impeeriumist jätkuvalt Nero taga seisma, vastasel juhul ei oleks Galba ennast nii lööduna tundnud. Segane oli olukord ka Roomas, kus Rufuse ja tema meeste käitumine kindlasti palju küsimusi tekitas. Esiteks, kuuldus, et Rufuse mehed olid ta uueks keisriks kuulutanud võis jätta Nerole mulje, et ka Rufus oli üle jooksnud ning olukord on hullem kui ta tegelikult oli. Seda uskumust tugevdas kindaslt ka asjaolu, et pärast Vesontiot ei liigutanud Rufus oma vägesid tagasi Reini äärde, vaid jäi Galliasse pidama. Tõenäoliselt oli tema eesmärgiks korra taastamine mässumeelses provintsis, kuid ebakindluse õhutamiseks Roomas sellest piisas. (Morgan 2007, 27-28) Teiseks, Dio kirjutab, et üks väejuhtidest, kelle Nero oli Põhja-Itaaliasse saatnud, läks Galba poolele üle ning see olevat keisrit sügavalt häirinud (Dio, 63.27). Eelnevate kuulujuttude taustal Rufusest on arusaadav, miks kergesti erutuv Nero ennast kõigest ühe väejuhataja ülejooksmisest häirida lasi. Kolmanda ja vast kõige olulisema punktina peab mainima Nymphidius Sabinuse osalust, kes oli Nero lõpliku

kukutamise eest väga suurel määral vastutav. Sabinus oli mäletatavasti Nero ustava kaaslaste Tigellinuse kõrval teine pretoriaanide prefekt. On aga kummaline, et 68. aasta kevad-suve pöördeliste sündmuste ajal ei ole Tigellinusest Nero kõrval märkugi. On võimalik, et ta oli juba siis haige, mida ta 69. aasta alguses tõepoolest oli. (Morgan 2007, 29)

Nymphidius Sabinus oli seega juuni alguseks pretoriaanide prefektidest mõjusamal positsioonil. On võimalik, et Sabinus oli kontaktis Icelusega, Galba agendiga Roomas. Olles saanud Galbalt tõenäoliselt väga soodsaid pakkumisi, otsustas Sabinus Nerost vabaneda ning saavutada Galba uueks keisriks kuulutamine. (Holland 2002, 243) Nagu mainitud, oli Nero plaaninud Aleksandriasse põgenemist ning kui see ei olnud kuulujutu vormis avalik teadmine, siis keisri ihukaitseväge juhatajale pidi see kindlasti teada olema. Seega pöördus Sabinus 8. juunil pretoriaanide poole ning väitis, et Nero on juba linnast põgenenud ning impeeriumi hüljanud, mistõttu tuleks Galba uueks keisriks kuulutada. Kui see mehi ei veennud, pakkus Sabinus igale ühele neist Galba nimel 30 tuhat sestertsit. Tegemist oli utoopiliselt suure summaga – Galba trooni hind pidi olema kaks korda kallim kui Nero ja Claudiuse oma ning ilma kardinaalsete muutusteta riigi majanduspoliitikas ei oleks tal õnnestunud seda raha kokku koguda. Tundub aga, et pretoriaanid seda ei mõistnud ning lasid end ümber veenda. Varsti pärast seda kuulutas ka senat Nero rahvavenlaseks ning Galba uueks keisriks. (Morgan 2007, 29-30)

Nero, alati suur luksusearmastaja, lõpetas oma elu talle harjumuslikuks saanud keskkonnast vägagi teistsugustes tingimustes. Koos nelja saatjaga põgenes Nero Roomast oma vabakslastu Phaoni maamajja Via Salaria ja Via Nomentana vahel (Suetonius, Nero, 48.1). Seal, samal ajal kui kukutatud keiser närviliselt mööda tuba ringi sammus, kaevasisid tema kaaslasted talle hauda ning otsisid selle kaunistamiseks marmortükke. Pikka aega ei julgenud Nero endalt elu võtta, kuid kuuldes väljas lähenemas ratsanikke, lükkas ta noatera oma teise vabakslastu, palvekirjade sekretäri Epaphrodituse abiga endale kõrisse ning suri (*Ibid.*, 49.3).

On tõenäoline, et Sabinuse plaan ei piirdunud vaid pretoriaanide ümberveenmise ja äraostmisega. Kuigi see oli tema plaani elutähtis osa, siis ei võtnud see arvesse asjaolu, et Nero võinuks siiski oma plaani teoks teha ja Aleksandriasse jõuda, kus ta oleks ennast koguda saanud. R. Holland pakub välja, et ka vabakslastud, kellega Nero koos linnast põgenes, olid osa Sabinuse plaanist. Enne linnast lahkumist üritas Nero oma palees ringi uidates ja ustele koputades toetajaid leida, kuid kõik, peale mainitud vabakslastute, olid lahkunud. Phaoni juhtimisel juhiti paanikas keiser tema maamajja, mis asus aga Ostia sadamast vastupidises suunas. (Holland 2002, 244) Lisaks sellele ei jäänud Phaon Nero enda majja, vaid läks tagasi Rooma, tuues ettekäändeks, et läheb maad kuulama ja uudiseid tooma. Ei ole

väljastatud, et Phaon oli keisri viinud varem kokkulepitud kohta ning läks nüüd Sabinust sellest teavitama. See seletaks äkitselt välja ilmunud ratsaniku. Lisaks sellele võis vandenõulastele oluline olla, et Nero endalt ise elu võtaks, kuna nii ei ole hiljem võimalik kedagi riigireetmises süüdistada. (Holland 2002, 245-246)

Seega, tänu Nero mõtlematule käitumisele ja otsustusvõimetusele, oli Julius-Claudiuste dünastia oma lõpu leidnud. Isegi kui jätta kõrvale faktid, et aristokraatia ei võtnud Nerot tema esinemiskire pärast tõsiselt ning huvipuuduse tõttu oli ta viimastel valitsusaastatel riigi üle kontrolli kaotanud, oluks tal siiski kuni viimase hetkeni võimalik oma positsioon päästa – keisririigi vägede loomulik suhtumine oli lojaalsus valitsevale dünastiale, seega sõjaväele toetudes ja suuremat initsiatiivi üles näidates oleks Nero raskusteta oma trooni säilitanud. C. S. Mackay'l on õigus, väites, et mitte ustavad jõud ei hüljanud dünastiat, vaid vastupidi – languse põhjustas asjaolu, et dünastia hülgas sellele ustavaks jäänud jõud. (Mackay 2007, 209)

10. NERO KUVANDI ARENG

Suetonius kirjutab, et pärast Nero surma juubeladasi roomlased tänavatel ning tundsid juhtunu üle siiras heameelt. Kohe pärast seda väidab ta aga, et leidis ka inimesi, kes pikka aega Nero hauda lilledega kaunistasid, tema pidurüüs kujusid avalikult kõnetribüünil demonstreerisid ning surnud keisri edikte ette lugesid, justkui lootes, et Nero ei olegi surnud, vaid naaseb üsna pea. Lisaks sellele olevat partlaste kuningas Vologaeses tungivalt nõudnud Nero mälestuse austamist. (Suetonius, Nero, 62.1-2) Seega oli Nero Rooma rahva seas jätkuvalt populaarne, isegi niivõrd populaarne, et oli inimesi, kes ei pidanud paljaks tema surma salapärase asjaoludes kahelda ning arvasid, et ta võis eluga pääseda. Galba, olles Nero kukutaja, ei pidanud loomulikult tema mälestusest lugu, kuid Otho ei pidanud vajalikuks protesteerida kui rahvas teda Neroks nimetas. Ta kasutas Nero nime kirjade allkirjastamiseks, taastas Poppea kujud ning kulutas 50 miljonit sestertsi Kuldse maja peale. (*Ibid.*, Otho, 7) Lisaks sellele olevat Vitellius lasknud söömaajal lasta esitada Nero poolt kirjutatud laule (*Ibid.*, Vitellius, 11). Seega pidi Nero tagaigatsejate hulk olema märkimisväärne.

Usku, et Nero võis olla eluga pääsenud, võis õhutada tõsiasia, et juba keisri eluajal oli talle ennustatud, et ta kaotab trooni, kuid võib saada siis Idamaade valitsejaks või isegi asuda Jeruusalemmas troonile (*Ibid.*, Nero, 40.2). See seletab, miks pärast tema surma esile kerkinud Vale-Nerod nii populaarseteks osutusid. Vale-Nerod toitsid ka ise omakorda

uskumust Nerost kui pääsenud keisrist, kes kunagi naaseb. Esimene Vale-Nero ilmus välja juba 69. aastal ning tegutses Egeuse piirkonnas, tappes kaupmehi ja relvastades orjasid. Järgmine Vale-Nero tegutses Tituse valitsusajal, olles, nagu oma eelkäijagi, välimuselt surnud keisriga sarnane ja musikaalselt andekas. Ta põgenes partlaste juurde, kes ta lõpuks välja andsid. Viimane petis ilmutas end 88. aastal, kes samuti Partiasse jõudis ning seal ka toetust leidis – partlased ei olnud varmad teda välja andma. (Warmington 1981, 168-169). Nero populaarsus idaproovintssides on arusaadav – ta oli rahumeelselt lahendanud Armeenia konflikti ning Tiridatesele suuri kingitusi teinud. Lisaks sellele oli ta andnud maksuvabastuse Ahhaiale ning seal suurendas tema populaarsust asjaolu, et Vespasianus tühistas Nero privileegid.

Suures osas võlgneb Nero oma negatiivse imidži erinevatele religioosse ja poliitilise sisuga tekstidele ning tema surma kahtlased asjaolud ja Vale-Nerod löid taoliste kirjutiste autoritele soodsa pinnase vastukaja leidmiseks. Näiteks kirjutatakse Nerost Sibüllil oraaklites – kreeka sibüllidele omistatud ettekuulutustes, mis sisaldavad endas nii kristlusele, judaismile kui ka paganlusele omaseid jooni ning on kirjutatud erinevate autorite poolt eri aegadel. Näiteks neljas oraakel, mis arvatavasti valmis vahetult pärast 79. aasta Vesuuvi purset ja nägi seda sündmust kui karistust Jeruusalemma templi hävitamise eest, räägib Itaaliast Partiasse põgenenud kuningast, kes tappis oma ema ja kelle lahkumisele järgnes kodusõda, kuid kes lõpuks naaseb ja Rooma vallutab. (Champlin 2005, 12-13) Teistsuguse tooniga, kuid sisuliselt sama sõnumiga on neljas oraakel, mis räägib Nerost, kes põgeneb itta ning naaseb siis, et vabastada rahvas ülemklassi rõhumisest, kuid langeb järgnevas lahingus Rooma vastu. Siin on selgelt tegemist Vale-Nerosid järginute ideaaliga. (*Ibid.*, 15). Oraaklites mainitakse Nerot veel 3. sajandilgi ning üldiselt väljendub neis kaks liini. Esimene neist on seotud Nero surma kahtlaste asjaoludega ning usuga, et ta põgenes itta, kus temast sai mingi võitluse eestvedaja, kas siis ida lääne vastu või allaheidetud rõhujate vastu. Teine liin on esimesest mõjutatud, kuid judaismipõhine, nähes Nerot kontekstis Jeruusalemma templi hävitamisega. Ka siin on Nero itta põgenenud ning naaseb Roomat vallutama, kuid nüüd on temast saanud jumala tööriist, koletis, kes maksab kätte juutide pühapaiga hävitamise eest ning hävitab Rooma. (*Ibid.*, 16-17)

Kristlikus traditsioonis muutus Nero antikristuseks, metsaliseks, kes toob endaga kaasa viimse kohtupäeva. Esimene kristlik tekst, mis Nerot antikristusena kujutab, pärineb juba esimese sajandi lõpust. (*Ibid.*, 17) Lisaks sellele on arvatud, et Nero võib olla ka Ilmutusteraamatu metsaline, kelle tulek on märk maailmalõpust. Ilmutusteraamatus on mainitud, et selle metsalise number on 666 (Ilm, 13.18) ning on välja arvatud, et heebrea keeles on sõnapaari “Neron Caesar” tähtede numbriliste väärtuste kokkuliitmise summa

võrdeline piiblis mainitud metsalise numbriga (kuigi Nero ei ole ainus inimene, keda sel viisil maailmalõpu esiletõojaga seostatud on) (Champlin 2005, 18).

Arusaam Nerost kui metsalisest ei olnud siiski üldlevinud ning arusaamad võisid teatud kohtades lahknedagi. Ühelt poolt mainib 3. sajandi keskel kirjutanud Commodianus, et Nero naaseb maailma lõppedes põrgust, kuid lõpuks kukutatakse ta siiski õige antikristuse poolt, kes tuleb idast. Umbes samal ajal elanud Victorinus Poetovios leiab, et Nero oli ennast küll tapnud, kuid siis jumala poolt ellu äratatud ja juutide kuningaks pandud, eesmärgiga kristlasi kiusata ning 5. sajandil elanud ajaloolane Sulpicius Severus annab samuti edasi loo, mis räägib Nerost, kes maailma lõpus tagasi tuleb. (*Ibid.*, 19) Kuid oli ka neid, kes leidsid, et Nerot maailma lõpuga seostada on alusetu, näiteks 4. sajandil kirjutanud Lactantius, kelle sülest pärineb teos “Tagakiusajate surmast” (*Ibid.*, 20). Sootuks erinev lugu Nerost pärineb 6. sajandist Johannes Malalaselt. Kohe pärast troonile saamist olevat Nero Kristuse, keda ta imetles ja austas, Rooma kutsunud. Saades teada, et Kristus on hukatud, lasi ta vihahoos tappa Peetruse ja Pontius Pilatuse. Seepeale mürgitati ta kreeka preestrite poolt ning Galba pussitas ta haigeveoodis surnuks. (*Ibid.*, 28)

Saab seega loogiliselt näha, kuidas müütiline arusaam Nerost on aja jooksul arenenud ning religioossetes tekstides oma koha leidnud. Arusaam Nerost kui antikristusest, Rooma hävitajast, maailmalõpu kuulutajast, saatana käsilasest jms ei olnud seega kristluse ja judaismi originaalkonstruktsioon, vaid põhines Nero surma salapärasel asjaoludel ning juba tema elu ajal ringi liikunud ennustustel. Oluline oli tema populaarsus rahva seas, mis lõi baasi taoliste müütide tekkeks, levikuks ning – olenevalt inimeste maailmavaadetest, päritolust ja konfessioonidest – ka moondumiseks ja arenguks. Kuna judaism ja kristlus kujunesid Euroopas valitsevateks usunditeks, siis kandus läbi religioossete kirjutise edasi ka pilt Nerost kui metsalisest ja hävitajast, olenemata asjaolust, et kõik taolise versiooniga nõus ei olnud.

Kuigi Nero oli enne oma surma rahvavaenlaseks kuulutatud, ei mõistetud tema mälestust hukka – oli tema matus suursugune, tema aktid ja seadused jäid püsima ning tema kujud jäid ringlusesse (*Ibid.*, 29). Uuringud näitavad, et viis kuni seitse Nero kuju töödeldi ümber Vespasianuse sarnaseks, üksteist kuni kolmteist töödeldi Domitianuseks, üks Nervaks, võimalik, et üks Trajanuseks, kaks 3. või 4. sajandi portreedeks ning vähemalt üks 4. või isegi 5. sajandi portreeks. Seega Nero kujud olid ringluses väga pikka aega peale tema surma. Ühest küljest on kujude taaskasutamine majanduslikult kasulik kuna, säästetakse raha ja materjali. Kuid mõned kujud on oma algsele vormile niivõrd sarnased, et tekib küsimus, kas sarnasuse väljatoomine ei ole mitte tahtlik? Saab järeldada, et inimesed säilitasid Nero kujusid pikka aega ning pärandasid neid edasi. (*Ibid.*, 30-31). Lisaks kujudele pärineb 4. ja 5.

sajandist suur hulk medaljone, mille otstarve on teadmata (kuna nendel on paganate portreed, võis tegu olla kristlaste vastase propagandaga). Medaljonidel kujutatud isikutest on Nero kolme kõige populaarsema seas ning aastatel 395-410 kõige populaarsem. (Champlin 2005, 31) Nero rahvavaenlaseks kuulutamine võib seega luua valearusaama, et tema teod ja tema isik mõisteti hukka, kuid arheoloogilised leiud annavad alust vastuargumentideks. Ka idas mäletati teda pikka aega – 4. sajandi keskpaigas asus Kaliitsia idaosas linn nimega Neronias, 3. sajandi keskpaigas eksisteeris Pontoses jätkuvalt Neroneiose nimeline kuu ning Baiiae lahe juures asunud Nero poolt rajatud kunstlik järv, *stagnum Neronis*, kandis seda sama nime veel 4. sajandil. (*Ibid.*, 24) Kuldse maja vestibüülis seisnud Nero koloss jäi omale kohale, kuni Hadrianus selle lõpuks eemaldada lasi. Võttes arvesse Nero müütiliseks kujunenud postuumset eksistentsi, siis ei saa imestada, et see kuju muutus ajapikku roomlaste silmis kultusobjektiks – iga aasta 8. jaanuaril pandi selle jalamile lilli ning seda seostati Rooma püsimajäämisega. (Gilbert 1965, 99)

Nero võlgneb seega oma värvika surmajärgse kohalolu eelkõige religioosse ja poliitilise sisuga kirjutistele, mis said inspiratsiooni tema surma kahtlastest asjaoludest, Rooma tulekahjuga kaasnenud kristlaste tagakiusamisest ning Jeruusalemma templi hävitamisest mõnda aega pärast Nero surma. Keisri populaarsus rahva seas, eriti idaprovintsidest, lõi soodsa pinnase erinevate uskumuste levikuks ning teisenemiseks Tänu kristlusele ja judaismile, kuid ka Tacituse, Suetoniuse ja Dio tööde taasavastamisele, on lood tema erinevatest kuritegudest ning ekstravagantsustest läbi ajaloo edasi kandunud ning kohati üsna kummalisi ja ootamatuid vorme võtnud. Nero säilitab oma maine ka modernses ühiskonnas. 1951. aasta film *Qou Vadis* kujutab Nerot n-ö “klassikaliselt” - türanni ja despoodina. Kõige tuntum Nerole omistatud kuritegu on leidlikult ära kasutatud tarkvaratootjate poolt – üks enimkasutatud CD-plaatide põletamise programme kannab nime Nero Burning ROM.

11. KOKKUVÕTE

Mitmeid Nero elu ja valitsusaega puudutavaid punkte, mis antiikautorite tekste lugedes võivad jätta ühese mulje, on seega tõlgentatavad mitmel eri viisil ning Nero kuvandi kujunemise uurimisel on vajalik teiste võimalustega arvestada. Selle keisri eluajal leidis aset mitmeid konflikte ning Nero näol ei olnud kaugeltki tegu ideaalse poliitilise liidriga, kuid loodan, et olen suutnud tõestada, et tema läbi ajaloo edasi kandnud läbivalt negatiivne kuvand ei pruugi olla ajalooliselt korrektne ning võimalikud on ka alternatiivsed vaatepunktid.

Nero ei olnud teinud midagi, et oma trooni ära teenida, ning eristas teda oma eelkäijatest. Suure tõenäosusega ei oleks ilma Agrippina mõjuta Nero mitte kunagi Rooma impeeriumit valitsenud. Noor Nero ei olnud arvatavasti oma ema riigipöörde plaanidest teadlik ning poisi ema ei pidanud tõenäoliselt vajalikuks oma poega informeerida. Agrippina jaoks oli Nero pigem vahend, mis aitas tal endal võimu juurde saada. Seda kinnitab keisri ema vastuhakk oma pojale kui Nero juba troonil istus ning pärast lühikest aega enam võimu jagamisest huvitatud ei olnud. Kuna “keiser Nero” oli Agrippina konstruksioon, oli tema huvides ka oma poega kaitsta. Seega saab nii mõnedki Nero valitsusaja alguses sooritatud kuriteod keisrinnaga seostada, näiteks nagu Junius Silanuse, Narcissuse ja Claudiuse surmad. Oma uue rolliga üha enam harjuva Nero jaoks muutus lõpuks ema pidev surve rõhuvaks, häbiväärseks ning potentsiaalselt ohtlikuks. Ema ja poja vahelise konflikti üks ohver võis olla Britannicus. Ma leian, et Agrippina mõrv oli keisri ja tema ema vahelise konflikti üsna loomulik lõpplahendus, millele võis kaasa aidata Nero armastatu Poppea Sabina keelitus.

Keisririigi poliitiline pilt oli Nero ajal alles välja kujunemas ning see väljendus ambivalentsuses senati kui demokraatliku ja keisri kui autokraatliku instiitsiooni vahel. Oma valitsusaja esimesel poolel suutis Nero senatiga positiivseid suhteid hoida ning täitis suurema osa lubadustest, mis ta oli troonile astudes andnud. Ajutiselt vähenes vabakslastute roll riigitüüri juures, kuigi 60-date aastate alguses kasvas nende mõju taas. Muutused seadusandluses, kohtumõistmises ja rahanduses olid Rooma kõrgklassile meeltemööda ning pikas perspektiivis jätkusuutlikud. Nero ajal täiendati eelkõige Itaalia sadamalinnu, nii infrastruktuuri kui ka inimestega, ning üritati seeläbi võidelda ka aina kasvava emigratsiooni vastu. Suursugused ehitusprojektid olid Nerole meeltemööda, kuid said aristokraatia vastuseisu osaliseks, kuna nõudsid suurel hulgal ressursse. Siiski, Nero plaan ühendada Rooma linn kanalite kaudu merega ning kaevata läbi Korintose kanal olid ettevõtmised, mis võinuks majanduslikult kasulikud olla. Ka Nero plaan kaotada ära kõik kaudsed maksud võis olla

tingitud soovist avardada provintside elanike rikastumisvõimalusi.

Väga suure hoobi Nero imagole Rooma keisrina andis tema filhelleenlus ning soov avalikult üles astuda. Tasub siiski silmas pidada, et Nero esimene avalik esinemine leidis aset alles kümme aastat pärast tema troonile asumist ning ka siis oli vaja tugevat veenmist. Nero kindlasti soovis esineda, kuid asjaolu, et teda pidi veenma, viitab sellele, et ta nägi vähemalt alguses oma tegevuse potentsiaalselt katastroofilisi tagajärgi. Esinemist võttis ta siiski tõsiselt, treenides selleks professionaalide kombel, lisaks sellele esines keiser näidentites. Rooma keiser, kes laval erinevaid rolle mängis, mõjus aristokraatiale solvavalt ning lõi keisri ja ülemklassi vahele kiilu. Samas tegi see Nero rahva seas populaarseks, kuna nüüd sai pööbel ennast temaga samastada. Olenemata Nero kreekameelsusest ei olnud idaprovintsid Rooma poliitikas suuremal määral esindatud, poliitiline eliit tuli ikka läänest.

Impeeriumi sõjalise laiendamisega Nero ei tegelenud, kuigi arvatavasti plaanis seda oma elu lõpul siiski teha. Armeenia konflikt leidis 66. aastal diplomaatilise lahenduse, mida allikad näevad küll nõrkuse märgina, kuid mis oli tegelikult kasulik tulem nii Roomale kui Partiale. Partlaste kõrget hinnangut Nerole näitab tõrksus välja anda pärast Nero surma esile kerkinud Vale-Nerot. Boudicca ülestõus ei olnud majanduslikult laastav, kuid rikkus keisri mainet, kuna naise poolt juhitud mässus oli hukkunud suurel hulgal inimesi. Viimane suurem konflikt, millega Nero tegelema pidi, oli mäss Juudamaal, mille lõppu ta enam ei näinud, kuid mis on Nero ajaloolisele imagole pikas perspektiivis väga palju mõju avaldanud.

Alates 60-date aastate algusest saab rääkida Nero positiivse perioodi lõpust - “kuldaja” lõpu märkideks oli Burruse surm 62. aastal, Seneca tagasitõmbumine poliitikast ning Octavia skandaalihõnguline kõrvaldamine. Sellele järgnes Tigellinuse, kui Nero teise “halva” nõuandja Poppea kõrval, saabumine pretoriaanide prefekti kohale. Tigellinuse mõju keisri üle kasvas kummaliselt suureks ning tema mahhinatsioonide tõttu tapeti Sulla Felix ja Rubellius Plautus. Need mehed olid samuti Augustuse järeltulijad ning Nero võis arvata, et tema abielulahutuse korral võib kumbki neist troonile pretendeerida. Nendele sündmustele järgnes 64. aastal Rooma tulekhju, mis suure osa linnast hävitas. Nero meetmed tulekahjuga võitlemiseks olid pädevad ning tema uus Rooma linna plaan oli arusaadav ja korrapärane. Üldiselt on levinud arvamus, et Nero ei süüdanud Roomat põlema ning ka mina olen pigem sellel arvamusel. Tulekahjule järgnes esiteks Nero uue palee, Kuldse maja ehituse alustamine Rooma südalinna, mis tekitas koos kristlaste hukkamisega palju poleemikat. Allikad mainivad, et Nero süüdistas tulekahju süütamises kristlasi, kuid on võimalik, et nad said üldsuse viha objektiks ilma keisri sekkumiseta. Ei ole ka välistatud, et hukkamised ei olnud tulekahjuga seotud. Tundub, et plebeide seas säilitas Nero jätkuvalt oma populaarsuse, kuid

vaenlasi tekkis eelkõige ülemklassi seas, kes olid põlengus rohkem kaotanud ning samas ka poliitiliselt mõjusamad. Seega leidis ka neid, kes Nerot Rooma süütamises kahtlustasid.

Kahtlustus süütamises, poleemika Nero esinemiste ja Kuldse maja ümber ning nendest tulenevad majanduslikud raskused ja kuulujutud mitmete Nerole omistatud mõrvade üle viisid lõpuks Piso vandenõu tekkimiseni 65. aastal. Kuigi vandenõu kukkus läbi, oli Nero eeldatavasti üllatunud endavastase opositsiooni ulatusest. Nagu iga teise keisri ajal sellistes olukordades, järgnesid ka nüüd repressiooni – tapeti mitmed senaatorid, sealhulgas ka Seneca, ja ratsanikud ning paljud saadeti eksiili. On siiski vädetud, et autokraatliku valitseja kohta olid Nero repressioonid vandenõulaste vastu üllatavalt leebed ning pea kõik süüdistatavad said seadusekohase kohtuprotsessi. Piso vandenõu tulemusena muutus Nero kahtlustavaks ja paranoiliseks poliitilise mõrva ideele vastuvõtlikumaks. Osalt hirmust, osalt halva majandusliku seisu tõttu asus keiser nüüd eksiili saadetuid kõrvaldama ja nende vara ning maid omastama. Nero arvates oli senat oma keisri reetnud ning Nero ja kuuria positiivsed suhted olid nüüdsest möödanik.

Veel suurendas aristokraatia vastumeelsust Nero suhtes keisri 66. aasta Kreeka turnee. Samal ajal kui keiser idas laulis ja tantsis, oli Roomas võimul vabakslastu ning Nero vastased said end koguda. Domitius Corbulo ning teiste väejuhtide kõrvaldamisega võis keiser küll loota, et nende asemele pandavad mehed on talle lojaalsed, kuid nii tegi ta paranoiliseks teised väejuhid, kes oma positsiooni ja elu pärast kartma hakkasid. Nendes tingimustes puhkes 68. aasta kevadel Gaius Vindexi ülestõus, millega liitus ka Hispaanias resideeruv Galba. Nerol oli selleks ajaks probleeme Rooma viljaga varustamisega ning ka armeede kogumiseks kasutas ta vahendeid, mis roomlaste seas populaarsed ei olnud. Vindexi mässu surus Verginius Rufus küll maha, kuid kuulujutud, et tema mehed on samuti mässama hakanud, võisid Nerole laastavalt mõjuda, kuna Vindex oli üks neist “keskpärastest” meestest, kelle ta oli äsja ametisse pannud. Keisri kukutamise taga oli lõpuks pretoriaanide prefekt Nymphidius Sabinus, kes üritas oma sõdureid veenda, et Nero on Aleksandriasse põgenenud ning pakkus neile Galba nimel ülisuurt rahasummat. Pretoriaanid ütlesid Nerost lahti, senat kuulutas ta rahvavaenlaseks ning keiser sooritas enesetapu.

Nero maine postuumne kujunemine tegi temast peaaegu müütilise tegelase. Roomlased ei mõistnud ta mälestust hukka, vaid mäletasid teda pigem positiivselt. Sellest annavad aimu päras Nero eluaega püstitatud kujud, erinevate kohtade nimed, Otho ja Vitelliuse teguviisid, Vale-Nerod ning 4. ja 5. sajandi vahetusel ringi liikunud teadmata otstarbega medaljonid, kus Nerot meelsasti kujutati. Nero surma segased asjaolud on aidanud kaasa tema maine kujunemisele – paljud arvasid, et ta pääses Roomast eluga ning eksisteeris ka sellekohane

ettekukulutus keisri eluajast. Hakati arvama, et ta võis põgeneda Partiasse, kus ta ootab õiget aega, et tagasi tulla ja oma saatuse eest kätte maksta. Juudi pärimuses seostati Nerot tragöödiaga, Jeruusalemma templi hävimisega. Müüt itta põgenenud ja naasmiseks õiget aega ootavast Nerost sai nüüd uue kuue – Nerot hakati nägema kui templi eest kättemaksjat, kes Rooma impeeriumi hävitab. Ka kristlik traditsioon kujutas Nerot väga negatiivselt, samastades teda kohati maailmalõpu ettekuulutajaga. Teda on kirjeldatud Ilmutusteraamatus metsalisena ning on arvatud, et kõigile tuntud allmaailma sümbol 666 võib sümboliseerida just Nerot.

Lõpetuseks loodan, et olen suutnud pakkuda Nerost realistliku pildi ning näidata, et antiikautorite teosed kipuvad kohati Nerot ja tema aega kirjeldades liialdama. Noores Rooma keisririigis sobitub ta oma eelkäijatega valitsuspraktika poolest hästi ühte konteksti ning ei ole neist kuidagi ekstreemsem ega ekstravagantsem – erandiks on siin loomulikult tema valitsusaja teisel poolel välja lõõnud esinemiskirg. Tema ajal jõudsid kriitilisse punkti teatud protsessid, mis olid alanud juba varem. Riigikassa oli krooniliselt tühi, kuid Claudiuse poolt sisseviidud altkäemaks pretoriaanidele, tulekahjuga kaasnenud ehitustööd, Kuldne maja, väliskonfliktid ning mitmed muud väljaminekud tekitasid majanduslikud raskused, mille lahendamiseks nägi Nero lõpuks vajadust vägivallani laskuda. Juudamaa ja Armeenia konfliktide alged peitusid varasemates aegades ning nende puhul tegeles Nero tagajärgedega. Britannia ülestõusu kohta ei saa täie kindlusega sama öelda. Ka aristokraatia ja senati puhul saab rääkida Nero aega edasi kandunud probleemidest – Gaius Piso võis tunda viha valitseva dünastia vastu, kuna Caligula oli tema naise röövinud. Nerot ei ole mõtet seega vaadelda eraldiseisva nähtusena ning Julius-Claudiuste dünastia kontekstis ei erine ta teistest suurel määral.

Ma leian seega, et Nero negatiivne maine põhineb suurel määral antiikautorite kirjutiste kallutatud vaatepunktil ning mitmete judaistlike ja kristlike tekstide poolt edasi kantud poolmüütilisel kujutlusel, mis seostab Nerot kättemaksu, põrgu, maailmalõpu ja surmaga. See pilt sarnaneb ajaloolise Neroga üsna vähe. Tegu oli poliitikast vähehuvituva kunstnikuga, kes ei soosinud sõda ja pidas gladiaatorite mängu julmaks, kuid võis nurka aetuna ka vägivalla ja mõrvani laskuda.

SUMMARY

EMPEROR NERO IN LEGEND AND REALITY: AN OVERVIEW OF NERO'S REIGN AND THE DEVELOPMENT OF HIS NEGATIVE IMAGE

The aim of this Bachelor's thesis is to present a source critical overview of the reign of the Roman emperor Nero and by doing so find out whether or not the image of him found in the works of Tacitus, Suetonius and Dio is justified and historically accurate. In the study, three main sources are used. Firstly, "Annals" by Roman senator and historian Cornelius Tacitus, written in the beginning of the 2. century AD. Secondly, "The Lives of the Twelve Caesars" by Gaius Suetonius Tranquilius, also written in the first half of the 2. century AD. Lastly, "Roman history" by Dio Cassius Cocceianus, written approximately hundred years later than the works of Tacitus and Suetonius. No original manuscripts of his work have survived, however, and the versions concerning Nero available to modern readers are copies made by Byzantine monks in the 11. and 12. century AD.

The current study is divided into ten chapters. The first chapter gives a brief overview of Nero's life before his ascension to the throne. The second chapter addresses the problems that arose immediately after Nero's rise to power between the emperor and his mother and deals with the first crimes and conflicts of his reign. The third chapter takes a look at Neronian politics – Nero's relations with the senate, empire's economic problems, trouble with freedmen and Nero's actions regarding the development of Italy. The fourth chapter centers on imperial and foreign policy. The fifth chapter deals with the more significant changes in the circle of emperor's entourage and advisers. The sixth chapter is about The Great Fire of Rome, the persecution of Christians and the Golden House of Nero. The seventh chapter brings attention to the Pisonian conspiracy and its aftermath. The eighth chapter gives an overview of Nero's philhellenism, public image and public performances. The second to last chapter talks about the downfall of Nero and the reasons behind it. The subject of the final chapter is the development of Nero's image through history.

Lucius Domitius Ahenobarbus, the future Nero, was born in AD 37 and ascended the throne of the Roman Empire in AD 54. He was sixteen years old. The first half of his reign is widely considered to be a "golden age", when there were no major conflicts between the emperor and the senate. During the latter part of his reign, however, conflicts between the imperial house and aristocracy escalated. Nero was accused of numerous murders, his passion for appearing

on stage was extremely demeaning in the eyes of the upper classes and the imperial coffers were chronically empty. After a plot to assassinate the emperor was discovered, Nero's regime became more severe and a rising number of accusations against high-ranking Romans created a deep gulf between the emperor and aristocracy. Eventually Nero was overthrown by Galba and committed suicide near Rome in 68 AD, having ruled for thirteen years and eight months. During his life, the emperor had been unpopular among the aristocracy, but probably loved by the crowds, because he was an entertainer and liked to appear on stage with the common folk. The details of Nero's death were unclear and it was believed by some that he might have survived and will someday return. Because of his difficult past with Christians and Jews, he became an oppressive figure in religious texts. Due to his popularity among common Romans on the one hand and his presence in religious writings on the other, Nero's popular image has developed to be somewhat different from his historical character might have been.

KASUTATUD ALLIKAD JA KIRJANDUS

Allikad

Cassius Dio. Roman history. [WWW]
http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Cassius_Dio/ (21.04.2013).

Suetonius. Keisrite elulood. (2009). / tõlge Maria-Kristiina Lotman, Kai Tafenau. Tallinn: Tänapäev.

Tacitus. The Annals: The Reigns of Tiberius, Caludius, and Nero. (2008). / tõlge J. C. Yardley. Sissejuhatus ja kommentaarid A. A. Barrett. Oxford: Oxford University Press.

Kirjandus

Champlin, E. Nero. (2005). London. Belknap Press of Harvard University Press.

Gilbert, C.-P. Augustus and Nero: the secret of empire. (1965). / tõlge L. Ortzen. New York. Crowell.

Grant, M. Nero. (1989). New York. Dorset Press.

Griffin, M. T. Nero: the end of a dynasty. (2005). New York. Routledge.

Holland, R. Nero: the man behind the myth. (2002). Stroud. Sutton.

Kaksteist keisrit. (2011). / koostanud A. A. Barrett. Tõlkinud K. Tedre. Toimetanud E. Mane. Kujundanud J. Sommer. Tallinn. Argo.

Mackay, C. S. Ancient Rome: a military and political history. (2007). Cambridge. Cambridge University Press.

Malitz, J. Nero. (2005). / tõlge A. Brown. Malden. Blackwell.

Morgan, G. 69 A.D. : the year of four emperors. (2007). Oxford. Oxford University Press.

Piibel. Vana ja Uus Testament. Eesti Piibliselts. (2009). Flensburg. CPI Books.

Rudich, V. Political dissidence under Nero: the price of dissimulation. (2005). New York. Taylor & Francis e-Library.

Shotter, D. C. A. Nero. (2005). London; New York. Routledge.

Vandenberg, P. Nero: keiser ja jumal, kunstnik ja narr. (1997). / tõlge T. Tammets. Toimetanud D. Aas. Kujundanud T. Allikvee. Tallinn. Kunst.

Warmington, B. H. Nero: reality and legend. (1981). London. Chatto & Windus.

Audioloengud

Fagan, G. G. Emperors of Rome. Loeng 14 – Artist and Assassin – Nero. (2008). / URL: http://www.thegreatcourses.com/tgc/courses/course_detail.aspx?cid=3410

Fagan, G. G. Emperors of Rome. Loeng 15 – The Trouble with Christians. (2008). / URL: http://www.thegreatcourses.com/tgc/courses/course_detail.aspx?cid=3410

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Martin Liivand

(sünnikuupäev: 17.11.1990)

1. Annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose “Keiser Nero legendis ja reaalsuses: ülevaade Nero valitsusajast ning tema negatiivse kuvandi tagamaadest”

Mille juhendaja on dotsent Mait Kõiv, Ph. D.

- 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitseseadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 21.05.2013